

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Maris Neeno

**MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE NÕUE LAPSE
SUHTLUSKORRA MÄÄRAMISEL**

Magistritöö

Juhendaja: *dr. iur.* Urmas Volens

Kaasjuhendaja: *PhD* Tiina Mikk

Tallinn

2024

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. VANEMA JA LAPSE SUHTLUSÕIGUS JA SELLE REGULEERIMINE EESTIS JA SAKSAMAAL	8
1.1. Vanema ja lapse suhtlusõiguse reguleerimine Eestis	8
1.1.1. Suhtlusõigus	8
1.1.2. Suhtluskorra määramine	10
1.1.3. Määratud suhtluskorra täitmine	14
1.1.4. Vahekokkuvõte	19
1.2. Vanema ja lapse suhtlusõiguse reguleerimine Saksamaal	20
2. MITTEVARALINE KAHJU ÕIGUSKAITSEVAHENDINA SUHTLUSKORRA MÄÄRAMISEL	23
2.1. Suhtlusõigus kui õigushüve	23
2.1.1. Suhtlusõiguse kahjustamisel tekkiva kahju määramine	26
2.2. Nõue riigi vastu Eesti õiguses	29
2.3. Nõue riigi vastu Saksamaa õiguses	38
2.4. Mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlusõiguse teostamist takistava vanema vastu	44
2.4.1. Teoreetiline käsitus mittevaralise kahju hüvitamise nõudest suhtluskorra täitmisel Eesti õiguses	44
2.4.2. Mittevaralise kahju hüvitamise nõue vanema vastu, kes takistab määratud suhtluskorra täitmist Saksamaa õiguses	50
2.4.3. Analüüs: võimalikud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded suhtlust takistava vanema vastu Eesti õiguses	56
KOKKUVÕTE	64
CLAIM FOR COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGES IN THE DETERMINATION OF CHILD`S RIGHT TO ACCESS ORDER	69
KASUTATUD ALLIKAD	76
KASUTATUD KIRJANDUS JA MUUD ALLIKAD	76
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	80
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	81

SISSEJUHATUS

Ühiskondlik kokkulepe lapsevanemate vastutusest ja kohustusest ühise lapse eest hoolitseda on põimunud läbi ajaloo arusaamaga perekonnast, kus mõlema vanema roll lapse arengule kaasaaitajana on oluline. Kaasaegses ühiskonnas, kus suhteid ja perekondlikke dünaamikaid mõjutavad mitmed tegurid, on tavaline, et võib ette tulla olukordi, mil vanemad otsustavad edasi minna eraldi.

Tavaliselt lepivad vanemad omavahel kokku, mil viisil nad pärast lahkuminekut ühist last kasvatama hakkavad. Kui vanemad kokkuleppele ei jõua, siis ulatab abikäe riik. Riik on loonud erinevaid võimalusi vanemate kokkuleppele jõudmise toetamiseks, näiteks on vanematel võimalik osaleda riiklikult rahastatud perelepitusteenusel. Kui vanemad kohtuvälisele kokkuleppele ei jõua, siis on võimalik pöörduda kohtu poole, et kohus määraks kindlaks lapse elukorralduslikud küsimused. Vanemate õigused ja kohustused oma lapse suhtes saab liigitada hooldusõiguslikeks küsimusteks ja suhtlusõiguslikeks küsimusteks. Magistritöös keskendutakse lapse ja vanema vahelisele suhtlusõigusele.

Ühiskonnas on mitmeid näiteid olukordadest, mil lapsest eraldi elavad vanemad on ära kasutanud kõik võimalikud meetmed, kuid lõpptulemusena pole soovitud tulemust, lapsega suhtluse säilitamine, saavutatud. 2013. aastal ilmunud uuringus toodi välja, et praktilises elus esineb alatihti probleem, mil vanemad ei järgi kohtulahendit ning sellisel juhul puudub seadusandjal efektiivne mõjutusvahend, mille abil vanemate käitumist survestada selliselt, et lapse ja vanema huvid ja õigused oleksid tagatud.¹

2014. aastal tegi Tallinna halduskohus teadaolevalt esimese kohtuotsuse, milles mõistis Justiitsministeeriumilt riigivastutuse seaduse alusel välja mittevaralise kahju hüvitise, sest riik ei suutnud kolme aasta jooksul tagada kohtuotsuse täitmist, mis võimaldaks isal oma lapsega suhelda. Kohus leidis, et riigi tegevusetuse tagajärjel on tekkinud olukord, kus kohtuotsuse täitmine ei ole riigi sunni jõuga tagatud, vaid sõltub üksnes osapoolte heast tahtest.²

---

¹ Beilmann, M. Espenberg, K. Göttig, T. Linno, M. Soo, K. Vahaste, S. Uusen-Nacke, T. Vanema hooldusõiguse uuring. November 2013, lk 129. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:193978> (11.02.2024).

² TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884.

Mitmed eksperdid on seadnud kahtluse alla suhtlusõiguse täitmise tagamise süsteemi sobivuse. Õiguskantsler tõi 2015. aastal välja, et täitemenetlus perekonnaasjades ei taga piisaval määral laste õiguste kaitset ning kuigi lapse huvid peaksid olema selliste vaidluste puhul esikohal, siis kehtiva seaduse kohaselt lähtutakse eelkõige vanema õigustest.³ 2019. aastal tõi Riigikohtu esimees Villu Kõve välja, et enim koormavad Eesti kohtuid tsiviilasjades perekonnaõigusega seotud vaidlused, näiteks lapse ja vanema suhtlusõiguse kaasused. Kõve soovitas Sotsiaalministeeriumil arendada perevaidluste lahendamise teenust, et vaidluse osapoolte vaheline konflikt ei süveneks ning oleks poolte jaoks kuluefektiivne ja kiire.⁴

2019. aasta kevadel tuli Justiitsministeerium välja seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusega, millega sooviti muuta perekonnaseadust, tsiviilkohtumenetluse seadust ja täitemenetluse seadust.⁵ Väljatöötamiskavatsusest lähtuvalt koostati eelnõu, mis läbis kooskõlastusringi, kuid eelnõud vastu ei võetud. Sotsiaalministeerium alustas 2016. aastal uue perelepitusteenuse mudeli arendamist. Perelepitusteenuse loomist käsitlevasse eelnõusse integreeriti ka Justiitsministeeriumi väljatöötamiskavatsuse ja eelnõu osad, mis olid seotud perelepitusele suunamise ja suhtluskorra täitmisega.⁶

2022. aasta 1. septembril jõustus Riikliku perelepitusteenuse seadus (edaspidi: RPLS).⁷ Seadusega kehtestati juhised perelepitusteenuse korraldamiseks, lepitusmenetluse läbiviimiseks ning pandi paika perelepitusse suunamise alused. Lisaks määrati kindlaks perelepitajatele esitatavad nõuded ning loodi riikliku rahastamise alused. Perelepitusteenuse seadusest tulenevalt tehti muudatusi tsiviilkohtumenetluse seadustikus, perekonnaseaduses ja täitemenetluse seaduses. Varasemalt kehtinud süsteemi muudeti järgmiselt: a) loodi menetluskord, mille alusel suunatakse vanemad lepitusmenetlusse juba kohtumenetluse algfaasis; b) võimaldati kohtul suunata vanemad lepitusmenetlusse ühise hooldusõiguse

---

³ Õiguskantsleri märgukiri. Täitemenetluse seadustiku kooskõlla viimine põhiseadusega. 27.03.2015 nr 6-8/131398/1501356, lk 1-2. Kättesaadav arvutivõrgus:

https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_taitemenetluse_seadu_stiku_kooskolla_viimine_pohiseadusega.pdf (09.02.2024).

⁴ Ajaleht Pealinn. Riigikohtu esimees Villu Kõve: perevaidlusi peaks ennekõike lahendama lepitaja. 04.06.2019. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.pealinn.ee/tallinn/riigikohtu-esimees-villu-kove-perevaidlusi-peaks-ennekoike-lahendaman242680> (26.02.2024).

⁵ Justiitsministeerium. Perekonnaseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus, 15.04.2019. Kättesaadav arvutivõrgus:

<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/6b3c4ea8-1662-4ab1-8c98-916cd66c585b> (15.03.2024).

⁶ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 2-6. Kättesaadav arvutivõrgus: [file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Perelepitusseadus_SK%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Perelepitusseadus_SK%20(1).pdf) (15.03.2024).

⁷ Riikliku perelepitusteenuse seadus. – RT I, 10.12.2021, 1.

lõpetamise või muude vanemlike õiguste vaidluste korral, kui nõuete menetlemine toimub paralleelselt lapse suhtluskorra asjaga; c) kaotati varem kehtinud kohustuslik lepitusmenetlus suhtluskorra vaidluste sundtäitmise eeldusena; d) loodi kohtule võimalus määrata kohe sundtäidetav suhtluskorra lahend koos sunnivahenditega; e) asendati sunniraha määramise süsteem trahviga ning loodi võimalus korduva rikkumise korral määrata arest.⁸

Aasta pärast uue seaduse jõustumist (seisuga: 01.09.2023) tõi Sotsiaalkindlustusamet (edaspidi: SKA) välja, et perelepitusteenuses osales 667 perekonda ning oodatava tulemuseni, vanemluskokkuleppe sõlmimiseni, jõudis 146 perekonda.⁹ Kohtute menetlusstatistika kohaselt laekus 2023. aasta jooksul Eesti nelja maakohtusse 5719 perekonnaasja, millest 1065 nõude (18,6%) liik oli vanema õigused lapse suhtes ja lapsega suhtlemise reguleerimine.¹⁰

Käesolev magistritöö uurib, millised on vanema väljavaated, kui suhtlusõiguse tagamiseks loodud õiguskaitsevahendid on ammendunud ning soovitud tulemust pole saavutatud. Töös analüüsitakse lapsega suhtlemises takistatud vanema mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid suhtlust takistava vanema vastu ning puuduliku õigusloome eest riigi vastu. Magistritöös püstitatakse kaks uurimisküsimust:

- a) Kui suhtlema õigustatud vanemal ei ole teise vanema tegevusest tulenevalt võimalik oma lapsega suhelda, siis mis hetkel võib kohaldamisele tulla riigi vastutus ning millised eeldused peavad olema täidetud.
- b) Kui suhtlema õigustatud vanem ei saa lapsega teise lapsevanema tegevuse tagajärjel suhelda, siis kas mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamine suhtlemist takistava vanema vastu on õiguslikult võimalik.

Varasemalt on suhtlusõigust käsitletud erinevates magistritöödes. Kõige värskem seos on tööl Carmen Linnumäe 2020. aastal koostatud magistritööga „Kohtutäituri õigused ja kohustused suhtluskorra lahendite täitmisel“. Linnumäe käsitles oma magistritöös eelkõige kohtutäiturite

---

⁸ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Jõustamine, lõpptekst. Kättesaadav arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9dee58db-d700-424c-86d2-6a8ee3c31867/Perelepitusseadus%20\(438%20SE\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9dee58db-d700-424c-86d2-6a8ee3c31867/Perelepitusseadus%20(438%20SE)/) (15.03.2024).

⁹ Sotsiaalkindlustusamet. Riiklikul perelepitusteenusel on esimese aastaga osalenud 667 perekonda. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/uudised/riiklikul-perelepitusteenusel-esimese-aastaga-osalenud-667-perekonda> (10.02.2024).

¹⁰ Maa- haldus- ja ringkonnakohtute interaktiivne menetlusstatistika. Tsiiviilasjad maakohtus. Tsiiviilasja statistiline kategooria: perekonnaasjad. Aasta: 2023. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika> (15.03.2024).

poolset vaadet antud probleemile ning kaardistas suhtluskorra lahendite sundtäitmise regulatsiooni puudused.¹¹ Triin Göttig ja Triin Uusen-Nacke koostasid 2017. aastal võrdleva analüüsi „Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine“. Analüüsis käsitleti lisaks Eesti seadusandlusele ka Saksamaa, Rootsi, Hollandi, Soome ja Austria süsteeme.¹² Kuivõrd täitemenetluse efektiivsust ning võimalikke lahendusi on varasemates teadustöodes ja analüüsides käsitletud ning suhtlusõiguse regulatsiooni on hiljuti (01.09.2022) täiustatud, siis ei ole olemasoleva süsteemi efektiivsuse hindamine käesoleva töö eesmärk. Magistritöös analüüsitakse kehtivat regulatsiooni ning tuuakse varasema süsteemiga võrreldes välja erinevused, sest viimaseid valdkondlike muudatusi ei ole autorile teadaolevalt eelnevates töödes käsitletud.

Valdkondlikud muudatused on värsked ning uuele regulatsioonile tuginevat kohtupraktikat ei leidu. Samas viitab eelpool välja toodud statistika, et seaduse jõustumise järel oli endiselt suhtlusõiguse teemal kohtusse pöördumisi palju ning perelepitusteenusel sai teenuse esimese aasta jooksul lahenduse vaid ligi veerand juhtumitest. Lisaks kohaldatakse enne RPLS jõustumist alanud vaidlustele enne 01.09.2022 kehtinud regulatsiooni, mistõttu lahendavad kohtud käesoleval ajal veel asju varem kehtinud süsteemi alusel. Tuginedes eeltoodule on võimalik väita, et suhtlusõiguse regulatsioon on Eesti õigussüsteemis alles välja kujunemas ning magistritöö uurimisküsimuste asjakohasus säilib. Töö uudsus seisneb eelkõige võimalike sekundaarsete õiguskaitsevahendite analüüsil, kui olemasolevad sunnimeetmed on ammendunud.

Töö on jaotatud kaheks peatükiks. Magistritöö esimeses peatükis analüüsitakse hetkel kehtivat suhtlusõiguse regulatsiooni, määramist ja tagamist Eestis ja Saksamaal. Esimeses peatükis loetletakse suhtlusõiguse täitmise tagamiseks kasutatavad võimalikud primaarsed õiguskaitsevahendid. Eesti regulatsiooni puhul analüüsitakse hetkel kehtivat ja varemalt kehtinud, siiani teatud tingimustel kasutusel olevat, suhtlusõiguse regulatsiooni, mille tulemusena joonistuvad välja suhtluskorra täitmisel aktuaalsed probleemid ning praktikas kasutatavad sunnimeetmed.

---

¹¹ Linnumäe, Carmen. Kohtutäituri õigused ja kohustused suhtluskorra lahendite täitmisel. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu ülikooli õigusteaduskond Tallinnas 2020.

¹² Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine. Võrdlev analüüs. November 2017. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/suhtlusoiguse_uuring27112017.pdf (12.03.2024).

Teises peatükis uuritakse, millised sekundaarsed õiguskaitsevahendid on vanemal, kellel on õigus lapsega suhelda, kuid suhtlusõiguse teostamine on teise vanema tegevusest lähtuvalt raskendatud või võimatuks tehtud. Teises peatükis määratletakse ka kahjustatav õigushüve ning mittevahaline kahju. Uuritakse, mis hetkel on võimalik vanemal nõuda kahju hüvitamist riigilt. Mitmes Eesti kohtuasjas on viidatud Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse Konventsioonile (edaspidi: EIÕK)¹³ ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi: EIK) lahenditele. Analüüsitakse Saksamaal kehtivat süsteemi, sest Saksamaa suhtes on EIK teinud suhtlusõiguse lahendite täitmise suutmatuse tõttu ettekirjutusi, mille järel on Saksamaa viinud õigussüsteemi sisse muudatused. Seejärel analüüsitakse mittevahalise kahju hüvitamise nõude võimalikkust kahju tekitava vanema vastu Eesti õiguses. Esmalt käsitletakse deliktiõigusliku vastutuse alusel kõne alla tulevat teoreetilist suhtlusõiguse nõuet, sest Eesti seaduse kohaselt ei ole lapsevanemate vahel lepingulist suhet. Seejärel analüüsitakse Saksamaal kehtivat õiguskorda, sest Saksamaal on mõningatel juhtudel suhtlust ootaval vanemal võimalik esitada suhtlust takistava vanema vastu mittevahalise kahju hüvitamise nõue. Teise peatüki lõpus analüüsitakse, kas mittevahalise kahju hüvitise nõude esitamine kahju tekitava vanema vastu võiks Eesti õiguses tulla kõne alla ning millised eeldused peaksid mittevahalise kahju hüvitise kui sekundaarse õiguskaitsevahendi kohaldamisel täidetud olema.

Töös võrreldakse Eestis kehtivat regulatsiooni Saksamaa õiguspraktikaga, sest Eesti perekonnaõiguse- ja tsiviilseadusandluse väljatöötamisel lähtuti paljuski Saksa õigusest. Töö koostamisel on kasutatud kombineeritud meetodit. Võrdleva meetodi abil uuritakse Saksamaa õigust ning hinnatakse, kas Saksamaa praktikas on võrreldes Eesti õigusega selliseid erisusi, mida saaks Eesti praktika paremaks muutmiseks üle võtta. Mõistete selgitamisel kasutatakse kvalitatiivset meetodit ning järelduste tegemisel analüüsivat meetodit. Töö kirjutamiseks on peamiselt kasutatud Eesti ja Saksamaa õiguskirjandust ja kohtupraktikat ning teemakohaseid artikleid ja raamatuid.

Autor tänab juhendajaid nõuannete ja tagasiside eest.

Magistritööd enim iseloomustavad märksõnad: suhtlusõigus, mittevahaline kahju.

---

¹³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

1. VANEMA JA LAPSE SUHTLUSÕIGUS JA SELLE REGULEERIMINE EESTIS JA SAKSAMAAL

1.1. Vanema ja lapse suhtlusõiguse reguleerimine Eestis

1.1.1. Suhtlusõigus

Peatükk annab vastuse küsimustele, miks on suhtlusõiguse regulatsioon õigusesse loodud ning määratleb riigi, vanema ja lapse õigused ning kohustused. Peatükis käsitletakse õiguslikku raamistikku, mis on vajalik, et mõista suhtluskorra määramise ja täitmise tagamise valdkonda. Vanemal ja lapsel on õigus omavahel suhelda, olenemata, kas vanemal on lapse suhtes hooldusõigus või mitte. Suhtlusõiguse peamiseks eesmärgiks on tagada lapse ja vanema isiklike suhete tekkimine, eriti olukordades, kus vanemal puudub hooldusõigus või kui vanemal on hooldusõigus, kuid ta ei ela lapsega koos.¹⁴

Laste ja vanemate suhteid reguleerivad Eestis Põhiseadus (edaspidi: Põhiseadus, PS)¹⁵ ja Perekonnaseadus (edaspidi: PKS)¹⁶. Lisaks olemasolevatele seadustele tuleb lapse ja vanemate omavahelises suhtluses lähtuda ka Lapse õiguste konventsioonist (edaspidi: LÕK)^{17, 18}

Põhiseadus § 27 lg-te 1 ja 3 alusel on perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena riigi kaitse all ning mõlemal vanemal on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ning hoolitseda nende eest. Lastekaitseaduse (edaspidi: LasteKS)¹⁹ § 7 lg 1 sätestab, et esmane vastutus laste õiguste ja heaolu tagamise eest lasub lapsevanemal, kes last kasvatab. LasteKS kohaselt peavad riik ja kohaliku omavalitsuse ametiasutused lapse abivajaduse ennetamiseks ja võimalike tekkivate probleemide vältimiseks arendama välja meetmed. Meetmed peavad olema kättesaadavad, tulemuslikud ja omama pikaajalist positiivset mõju lastele.

---

¹⁴ RKTkm 09.11.2011, 3-2-1-83-11, p 21.

¹⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

¹⁶ Perekonnaseadus. – RT I, 06.07.2023, 7.

¹⁷ Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.

¹⁸ Õiguskantsler. Lapsevanema õigused ja kohustused. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.oiguskantsler.ee/et/lapsevanema-%C3%B5igused-jakohustused-1> (24.02.2024).

¹⁹ Lastekaitseadus. – RT I, 06.01.2023, 15.

Riik on loonud suhtlusõiguse institutsiooni eelkõige lapse õiguste kaitseks.²⁰ Suhtlusõigus moodustab PKS-i 10. peatüki 6. jao ning PKS § 143 lg 1 näeb ette, et lapsel on õigus isiklikult suhelda mõlema vanemaga ning mõlemal vanemal on õigus ja kohustus suhelda lapsega. Lapse huvid peavad olema vanemate jaoks prioriteetsed ning huvide konflikti puhul tuleb lapse huvid seada täiskasvanute soovidest kõrgemale.²¹

Lapse õiguste konventsioon rõhutab perekonna olulisust lapse täieliku arengu ja tasakaalustatud kasvukeskkonna kujunemisel. Vägivallavaba lapsepõlv, turvaline kasvukeskkond ja kehaline puutumatus on lapse põhiõigused. Lapse suhted vanematega on olulised lapse arengule ning stabiilne ja toetav keskkond on lapsele hädavajalik.²²

Vanema seisukohalt käsitletakse suhtlusõigust vanema kohustuse ja õigusena hoolitseda oma lapse eest. Vanemal on õigus olla oma lapsega seotud ja temaga suhelda.²³ EIÕK artikkel 8. sätestab perekonnaelu kaitse, mis hõlmab muuhulgas vanema õigust olla koos oma lapsega, sõltumata, millised on vanemate omavahelised suhted. Vanem ei tohi takistada lapse ja teise vanema suhtlemist kui suhtlemise piiramine ei ole lapse huvide seisukohast põhjendatud. Vanem, kes piirab lapse ja teise vanema suhtlemisõigust kuritarvitab PKS § 134 mõttes oma hooldusõiguslikke õigusi ja jätab seeläbi lapse heaolu tagamata.²⁴

Suhtlemisõigust saab piirata PKS § 143 lg-te 3-5 alusel kohus, kui vanemaga suhtlemine ohustab lapse kehalist, vaimset või hingelist heaolu.²⁵ Kohus võib suhtlemisõigust piirata või määrata, millistest tegevustest peab vanem lapsega suheldes hoiduma. Vajadusel saab kohus määrata kolmanda isiku, kes on vanema ja lapse kontaktide juures.²⁶

---

²⁰ Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L-L., Sarv, M., Tammur, A. Toimetaja Kutsar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Laps ja Pere. Õiguskantsleri Kantslei, 2021, lk 30-32.

²¹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), CRC/C/GC/14, p 1. Kättesaadav arvutivõrgus: [https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780_\(24.02.2024\)](https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780_(24.02.2024)).

²² Lastekaitse Liit. Lapse õiguste konventsioon. Kättesaadav arvutivõrgus:

<https://www.lastekaitseliit.ee/et/lapseõigused/lapse-õigused/lapse-õiguste-konventsioon/> (24.02.2024).

²³ Õiguskantsler. Lapsevanema õigused ja kohustused. Kättesaadav arvutivõrgus:

<https://www.õiguskantsler.ee/et/lapsevanema-%C3%B5igused-jakohustused-1> (24.02.2024).

²⁴ Götting, T., Uusen-Nacke, T. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 11. osa. Hagita menetlus.- Tsiviilkohtumenetluse seadustik III: kommenteeritud väljaanne. Juura 2018, lk 581.

²⁵ RKTkm 11.01.2017, 3-2-1.138-16, p 20.

²⁶ RKTkm 14.03.2012, 3-2-1-6-12, p 19.

Suhtlusõigus hõlmab mitmesuguseid aspekte, näiteks isiklik kohtumine, kirjavahetus, telefonikõne, videokõne või muu suhtlusvorm, mis võimaldab kahe isiku vahelist suhtlust.²⁷

Suhtlusõigus on oluline mehhanism lapse ja vanemate vaheliste suhete reguleerimisel ning lapse õiguste kaitse tagamisel. Seaduses sätestatud suhtlusõiguse põhimõtted on loodud lapse ja vanemate õiguste tagamiseks. Riigi roll on tagada toimiv seadusandlus ning ennetusmeetmed, et lapse huvid oleksid tagatud.

1.1.2. Suhtluskorra määramine

Peatükk käsitleb olukorda, kus vanemad ei jõua omavahelistes suhetes lapsega suhtlemise osas kokkuleppele ning vajalik on määrata suhtluskord. Esmalt käsitletakse regulatsiooni, mida kohus kohaldab alates 01.09.2022. ja antakse ülevaade perelepitusteenusest. Enne 01.09.2022 menetlusse jõudnud asjadele kohaldatakse varasemalt kehtinud regulatsiooni. Peatüki lõpus käsitletakse lühidalt suhtluskorra määramise regulatsiooni erisusi võrreldes varasemalt kehtinud süsteemiga.

PS § 15 sätestab, et igal inimesel on õigus oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral pöörduda kohtusse. Vanema õiguste määramine lapse suhtes, mh vanemalt vanema õiguste äravõtmine, ja lapsega suhtlemise korraldamine toimub tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi: TsMS)²⁸ § 550 lg 1 p 2 alusel hagita menetluses. Hooldusõiguse, sh suhtlusõiguse küsimustes on kohtu ülesanne lahendada asi ära võimalikult kiiresti ning pooli minimaalselt koormates, sest pikad kohtumenetlused ei ole lapse huve arvesse võttes mõistlikud. Kohtu ülesanne on esmalt suunata pooled perelepitusteenusele ning kohtumenetluse käigus proovida leida kompromiss. Perelepitusteenusel saavad vanemad osaleda ka omaalgatuslikult. Kohtu poole pöördudes tuleb vanematel esitada TsMS § 560¹ lg 1 alusel tõend lepitusmenetluse edutuse kohta. Kui kohtu poole pöördunud osapooled ei ole lepitusmenetlust läbinud, siis suunab kohus TsMS § 560¹ lg 4 alusel pooled perelepitusteenusesse. Perelepitusteenusesse suunamiseks teeb kohus TsMS § 561 lg 1 alusel lepitusmenetluse suunamise määruse ning määrab tähtaja, mille jooksul peavad osapooled SKA-sse pöörduma.²⁹

---

²⁷ A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinna: Juura 2005, lk 310

²⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 28.12.2011, 44.

²⁹ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 11.

Lepitusmenetluse läbiviimise ajal peatab kohus TsMS § 560¹ lg 6 alusel asja menetlemise, kui sellega ei kaasne TsMS §-is 561 lg-s 2 mainitud lapse huvisid ohustavat viivitust.

TsMS § 560¹ lg 2 kohaselt ei ole lepitusmenetluse läbimine enne kohtusse pöördumist kohustuslik, kui esineb tõendeid lapse või teise vanema suhtes toime pandud vägivaldajuhtumite kohta või muid olulisi põhjuseid. Kui kohtule esitatud avalduses ei ole mainitud lähisuhtevägivalla juhtumit ning see selgub Sotsiaalkindlustusametisse pöördumisel, tuleb enne teenuse osutamist saada vägivaldaohvrilt nõusolek ning talle selgitada, et tal ei ole kohustus osaleda perelepituses vägivaldse isikuga.³⁰ Kui ohver soovib teenust saada ning teenus sobib olemuslikult perelepitusmenetlusele, siis teeb SKA teenuse osutamise kohta avalduse.³¹

Osapoolte SKA-sse pöördumise või kohtupoolse suunamise järel teeb SKA RPLS § 8 lg 1 alusel 10 päeva jooksul teenuse saamise kohta otsuse ning määrab perelepitaja. Vanemluskokkulepe saavutatakse tavaliselt kolme kuu jooksul, hõlmates umbes 4-5 osapoolte ja perelepitaja kohtumist.³² Lepitusmenetluse raames kuulatakse RPLS § 10 aluse ära laps, kelle arengutase võimaldab arvamust avaldada. RPLS § 15 lg 1 sätestab, et lepitusteenusel osalemine on osapoolte jaoks tasuta ning kulud kaetakse riigieelarvest. RPLS § 12 lg 1 sätestab, et kui lepitusosalised jõuavad lapse elukorralduse küsimustes üksmeelele, siis loetakse lepitusmenetlus lõppenuks ning sõlmitakse vanemluskokkulepe. RPLS § 12 lg 5 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti poolt kinnitatud vanemluskokkulepe käsitletav täitedokumendina Täitemenetluse seadustiku (edaspidi: TMS)³³ § 2 lg 1 punkti 25 kohaselt. Lisaks perelepitusteenuse perelepitajale (PRLS § 3 lg 1) saab Lepitusseaduse (edaspidi: LepS)³⁴ §-is 2 nimetatud juhtudel olla erapooletuks lepitajaks ka füüsiline isik, vandeadvokaat, notar või seaduses sätestatud juhul riigi või kohaliku omavalitsuse lepitusorgan. Erapooletute lepitajate vahendusel sõlmitud kokkulepped saavad täitedokumendi jõu üldises korras vastavalt LepS §-le 14 ning TsMS §-dele 627¹ ja § 627².³⁵ LepS § 14 lg 6 alusel võivad lepitusosalised vastavalt TsMS §-le 430 lasta kohtul kinnitada kokkuleppe kompromissina, kui kokkulepe on sõlmitud

---

³⁰ *Ibidem*, lk 19-20.

³¹ *Ibidem*, lk 11.

³² Sotsiaalkindlustusamet. Perelepitus. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/perelepitus> (13.02.2024).

³³ Täitemenetluse seadustik. Täitemenetluse seadustik. – RT I, 22.03.2024, 9.

³⁴ Lepitusseadus. – RT I, 10.12.2021, 2.

³⁵ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 19.

ajal, mil samas asjas on kohtumenetlus pooleli. TsMS § 430 lg 5 alusel on kohtu poolt kinnitatud kompromiss täitedokument.

Kui lepitusteenusel osalemine pole tulemuslik ning kompromissi ei sünni, siis edastab Sotsiaalkindlustusamet lepitusosalistele edutuse tõendi RPLS § 13 lg 3 kohaselt. Sotsiaalkindlustusamet edastab perelepitusteenuse lõppemise järgse otsuse RPLS § 14 alusel kohtule, kes tegi lepitusteenusesse suunamise määruse. Kuivõrd uus süsteem võimaldab osapooltel siseneda lepitusteenusesse igal ajal, siis TsMS § 428 lg 1 p 4¹ ja RPLS § 12 lg 4 kohaselt asendab viimane vanemluskokkulepe samas asjas tehtud varasemat kohtulahendit või kokkulepet.

Lepitusmenetluse edutuse korral jätkab kohus asja menetlemist. Hagita menetluse keskseks põhimõtteks on TsMS § 5 lg 3 alusel uurimispõhimõte, mille käigus selgitatakse välja olulised asjaolud. TsMS § 477 lg 5 kohaselt ei ole kohus seotud menetlusosaliste esitatud asjaolude ning hinnangutega. TsMS § 5 lg 3 ja 477 lg 7 sätestavad, et kohus kogub tõendeid omal algatusel ning selgitab asjaolud välja. TsMS § 198 lg 3 alusel kaasab kohus menetlusosalised omal algatusel. TsMS § 552¹ alusel kuulab kohus last puudutavas asjas isiklikult ära lapse, kes on suuteline seisukohta omama. EIK on öelnud, et siseriiklikud kohtud on kohustatud leidma tasakaalu lapse ja vanemate huvide vahel, lähtudes eelkõige lapse heaolust ning seadma selle vanemate huvidest kõrgemale.³⁶ Lapse parimate huvide hindamisel tuleb arvesse võtta lapse vanust, küpsust ja soove. Kohus peab kaaluma lapse ja vanemate seisukohti, lapse ajataju, järjepidevuse säilimist ning riske, mis võivad last kahjustada.³⁷ Lisaks küsib kohus TsMS § 552 lg 2 kohaselt alaealist või eeskostet puudutavates menetlustes valla- või linnavalitsuse seisukohta.

TsMS § 478 lg 1 alusel lahendatakse hagita asjad kohtumäärusega. TsMS § 550 lg 3 alusel kuulub hagita perekonnaasjades tehtud määrus täitmisele alates jõustumisest. Lapsega suhtlust korraldav määrus jõustub, kui sellele ei saa enam esitada kaebust või kui kaebus on jõustunud kohtulahendi alusel jäetud rahuldamata või läbi vaatamata.³⁸ Määruses on kirjeldatud lapse ja eraldi elava vanema suhtlemise viis, sealhulgas sagedus ja kestvus, koht ja aeg ning lapse üleandmise viis. Lisaks võib kohus loetleda tegevused, millest peab vanem suhtluse toimumise

---

³⁶ EIKo 13.07.2000, 25735/94 *Elsholz vs. Saksamaa*.

³⁷ C. Breen. The standard of the best interest of the child. A western tradition in international and comparative law. - International Studies in Human Rights, vol 72. The Hague, 2002, p 44.

³⁸ RKTkm 03.11.2009, 3-2-1-95-09, p 20.

ajal hoiduma ning vajadusel on võimalik määrata kolmas isik, kelle juuresolekul suhtlus toimub.³⁹

TsMS § 562¹ lg 1 kohaselt määrab kohus suhtlemist korraldavas kohtumääruses kindlaks ka sunnivahendid ja selgitab sunnimeetmete rakendamise korda. Tsiviilasjas jõustunud ja viivitatamatult täitmisele kuuluv kohtumäärus on TMS § 2 lg 1 p 1 alusel täitedokument, mille alusel saab nõuda täitemenetluse läbiviimist. Kohtuvälises lepitusmenetluses sõlmitud kokkuleppele kohaldub Lepitusseaduses sätestatud üldine kord. Lepitusmenetluses sõlmitud kokkulepe on täitedokument ning LepS § 14 alusel saab alustada täitemenetlust, olenemata sellest, et TsMS § 562¹ lg 1 reguleeritud sunnimeetmeid ei ole määratletud. Eelmainitud juhul on kohtul suhtluskorra täitmist takistavale isikule võimalik määrata kohtutäituri ettepanekul trahv, kuid takistava vanema suhtes jõudu kasutada ei saa.⁴⁰

Varasema süsteemiga võrreldes viidi 2022. aasta septembris sisse mõned muudatused, mis puudutavad suhtluskorra määramist. Varasemalt kehtinud perelepitusteenuse kättesaadavus, hind ja kvaliteet erines piirkonniti. Teenuse kulud kattis KOV teatud juhtudel, näiteks kui tegemist oli vähekindlustatud perega. Üldiselt tuli peredel osaliselt või täielikult tasuda perelepitusteenuse eest ise. Puudusid selged nõuded, millele peab perelepitaja vastama ning teenuse suhtes ei tehtud järelevalvet. Kohtute poolt vaadates oli probleemne perelepitajate leidmine, sest puudus üks keskne asutus, kelle poole pöörduda.⁴¹ Eespool kirjeldatud uue perelepitusteenusega prooviti antud murekohad ära lahendada ning süsteemi saab pidada paremini reguleerituks – teenust rahastab riik ning Sotsiaalkindlustusamet on keskne teenuse haldaja.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt on enamus suhtluskorra kokkulepetel täitedokumendi jõud või need on võimalik täidedokumendiks tunnistada. Enne 2022. aastat kehtinud menetlustes ei olnud suhtlust korraldav kohtulahend täidedokument ning eeldati, et vanemad täidavad lahendit vabatahtlikult. Kui vanemad kohtulahendit ei täitnud, siis oli võimalik pöörduda kohtu poole. Kohus suunas pooled lepitusmenetlusesse ning lepitusmenetluse järel tegi kohtumääruse, milles määras kindlaks sunnimeetmed. Kehtiva seaduse kohaselt tutvustatakse suhtluskorra kindlaksmääramisel pooltele koheselt võimalikke kohaldatavaid sunnimeetmeid, mis annab

---

³⁹ RKTkm 09.11.2011, 3-2-1-83-11, p 21.

⁴⁰ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 22.

⁴¹ *Ibidem*, lk 4-5.

signaali, et kokkuleppe täitmine pole vabatahtlik vaid kohustuslik. Autori arvates on tõenäoline, et uus regulatsioon aitab kaasa suhtluskorra asjade tõhusamale lahendamisele.

Kui vanemad omavahel suhtluskorra määramisel kokkuleppele ei jõua, siis saab sekkuda riik. Riik on loonud perelepitusteenuse, mis aitab pooltel kokkuleppele jõuda ning igal juhul on õigus oma õiguste kaitseks pöörduda ka kohtusse. 2022. aasta septembris tehtud suhtlusõiguse regulatsiooni muudatused aitavad kaasa, et suhtluskorra määramise protsess oleks kiirem ning täitmise kohustuslikkus oleks pooltele arusaadav.

1.1.3. Määratud suhtluskorra täitmine

Sotsiaalministeerium viis 18-74 aastaste Eesti elanike seas läbi uuringu, mis keskendus täiskasvanute hoiakutele ja kogemustele seoses laste õiguste ning vanemlusega, milles osales 1248 täiskasvanut.⁴² Iga viies vastaja leidis, et vanemal on õigus piirata lapse suhtlust teise vanemaga igal juhul või kui ta peab seda lapsele kahjulikuks.⁴³ Kui suhtluskord on kohtumääruse, -otsuse või lepitusmenetluse raames kindlaks määratud, kuid suhtluskorda ei täideta või täitmine toimub osaliselt, siis saab abi otsida täitemenetlusest. Järgnevalt käsitletakse täitemenetluse läbiviimist suhtluskorra asjades. Peatüki lõpus tuuakse välja varasemalt kehtinud ning 2022. aasta septembris muudetud sunnimeetmed.

Täitemenetluse viib läbi kohtutäitur täitedokumendi alusel.⁴⁴ Tsiviilasjas tehtud kohtumäärus ja -otsus on TMS § 2 lg 1 p 1 kohaselt käsitletav täitedokumendina. Perelepitusteenuse raames sõlmitud vanemluskokkulepe on täitedokument TMS § 2 lg 1 p 25 alusel. Kokkulepe, mis on sõlmitud teiste lepitajate vahendusel, saab täitedokumendi jõu vastavalt LepS §-ile 14 ning TsMS §-dele 627¹ ja 627².

TMS § 12 sätestab täitedokumendi jõustumise tingimused ja nõuded. Lõike 1 kohaselt on võimalik täita jõustunud kohtuotsuseid, millel on jõustumismärge.

---

⁴² Aaben, L., Anniste, K., Biin, H., Koppel, K., Osila, L. Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne, lk 9. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2017/11/Lapsed-vanemad-aruanne.pdf> (20.02.2024).

⁴³ *Ibidem*, lk 59.

⁴⁴ Justiitsministeerium. Täitemenetlus. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.just.ee/era-ja-avalik-oigus/tsiviilmenetlus/taitemenetlus> (13.03.2024).

Viivitamata täitmisele kuuluvate lahendite puhul jõustumismärget ei lisata. Suhtluskorra lahendite puhul hakkab määrus kehtima alates jõustumisest. LepS § 28 lg 1 kohaselt on lepitusorgani kokkulepe täitmiseks kohustuslik ning kokkulepet tuleb asuda täitma kokkuleppe ärakirjade saamise järgsest päevast hiljemalt 30 päeva jooksul, kui kokkuleppes pole määratud teine tähtaeg.

Vanem, kelle õigust lapsega suhelda rikutakse, saab pöörduda kohtutäituri poole, esitades TMS § 23 lg 2 tingimustele vastava täitmisavalduse. Kohtutäitur võtab täitmisavalduse TMS § 23 lg 1 alusel menetlusse, kui täitmisavaldusele lisatud täitedokument vastab nõuetele. Lähtudes täitemenetluse formaliseerituse põhimõttest ei analüüsi kohtutäitur kohtulahendi sisu.⁴⁵ Lisaks ei arvestata täitemenetluses väiteid, mis võiksid põhjendada vanema ja lapse suhtluskorra muutmist. Kohtutäitur lähtub suhtluskorra kokkuleppesest ning eeldab, et täitedokumendi täitmine on lapse parimates huvides.⁴⁶

Suhtluskorra lahendite täitmise asjad on täitemenetluse eriliik, mille puhul ei saa kohtutäitur kasutada kõiki traditsioonilises täitemenetluses ettenähtud sunnivahendeid osapoolte mõjutamiseks. Suhtlusõiguse täitmise tagamise puhul on eesmärk mõjutada suhtlusõigust takistavat isikut tegema täitedokumendis kindlaks määratud asendamatu toimingut – lõpetada tegevus, mis takistab lapsega suhtlemist. Tegemist on asendamatu toiminguga, sest keegi peale konkreetse isiku, antud magistritöö kontekstis suhtlusõigust takistava vanema, ei saa tegevust teha. Sellistel juhtudel lubab seadus kasutada ainult TMS §-des 179 ja 183 nimetatud sunnimeetmeid.⁴⁷

Kohtutäitur võtab täitedokumendi menetlusse, koostab täitmisteate ning toimetab selle osapooltele kätte. Täitmisteate koostamisel lähtub kohtutäitur TMS §-ist 24 lg-st 1 ja kohtutäiturimäärustikus märgitud nõuetest ja vormidest. Kuigi kohtutäiturimäärustikus sisalduv vorm on mõeldud pigem võlgnevustel põhinevate täitemenetluste jaoks, saab kohtutäitur vormi kohandada nii, et seal käsitletav info puudutab asendamatu toimingu tegemiseks suunatud kohtulahendi täitmist. TMS § 24 lg 2 kohaselt loetakse täitemenetlus alanuks, kui täitmisteade on võlgnikule kätte toimetatud. Täitmisteates märgib kohtutäitur, mille alusel ta täitemenetlust

---

⁴⁵ Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. *Juridica* 2003/5.

⁴⁶ RKÜKm 17.12.2013, 3-2-1-4-13, p 75.

⁴⁷ *Ibidem*, p 45.

alustas, milline on nõude sisu ning mida on võlgnik kohustatud tegema täitedokumendi alusel. Lisaks määratakse täitedokumendi täitmiseks mõistlik tähtaeg ja tuuakse välja kohaldatavad sunnimeetmed, mida on võimalik rakendada, kui täitedokument jääb kohtutäituri poolt määratud tähtajaks täitmata.⁴⁸

Täitemenetluse raames määrab kohtutäitur täitedokumendis kokku lepitud suhtlemisõigust soodustavale toimingule (kohtumine, telefonikõne vms) tähtaja ning teeb selle pooltele teatavaks. Kui üks pool eirab toimingu tegemist, siis on kohtutäituri TMS § 26 lg 1 alusel õigus suhelda suhtluskorra rikkujaga ning selgitada välja asjaolud, miks rikkumine toime pandi. Kui saadud informatsioon ei sisalda kaalukaid argumente, siis määrab kohtutäitur toimingule uue aja. Praktikas ei rakenda kohtutäitur koheselt sunnimeedet ning püüab suhtluskorda täitma kohustatud pooled koostööd tegema panna. Kui suhtluskorra määrus sisaldab lapse üleandmist, siis viib kohtutäitur TMS § 179 lg 1 alusel läbi täitetoimingu, mille raames kaasab lapse elukohajärgse või erandjuhul kohustatud isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse esindaja, kellel on lapsega suhtlemiseks eriteadmised.⁴⁹

Kui vanemad suhtluskorda kokkulepitud viisil ei täida, siis on võimalik võtta kasutusele sunnimeetmed. Peamised sunnivahendid, mida kohtutäitur võib sellistes olukordades vanema, kes takistab õigusvastaselt teise vanema ja lapse vahelist suhtlust, mõjutamiseks kasutada, on trahvi määramine ja arest. Otsuse, kas ja millist, mõjutusvahendit kohtutäitur kasutab otsustab kohus.

Trahvi määramine toimub TMS § 179 lõigete 2–2³ alusel. Kui kohustatud isik takistab sundtäitmist, teeb kohtutäitur sissenõudja avalduse alusel kohtule ettepaneku trahvi määramiseks. Rahatrahv on karistuslik meede, mille eesmärk on karistada õigusrikkujat ning suunata isik õiguspäraselt käituma. Suhtlusõiguse asjades määratud trahvi ei kanta karistusregistrisse.⁵⁰ TMS § 179 lg 2 kohaselt nõutakse kohtu määratud trahvisumma sisse riigieelarvesse. TMS § 179 lg 2¹ kohaselt ei ole esmakordsel trahvimisel trahvisumma väiksem kui 50 trahviühikut ega suurem kui 500 trahviühikut, korduval trahvimisel ei ületa trahvisumma

---

⁴⁸ *Kuivõrd autor ei leidnud õiguskirjandusest, mis hetkel kohtutäitur sunnimeedet rakendab, siis esitas töö autor meili teel kirjaliku küsimuse kohtutäitur Risto Sepale. Sepp vastas kuidas suhtluskorra täitemenetlus praktikas algab ning andis töö autorile infot kohtutäiturimäärustiku kohta.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 24-25.

800 trahviühikut. TMS paragrahv 179 lg 2² alusel on teistkordse trahvi määramise asemel võimalik määrata isikule arest. Arest määratakse TMS paragrahvis 62 sätestatud korras. Trahvi ja aresti määramine toimub hagita menetluses ehk trahvi või aresti kohaldamine ei tule rikkujale üllatusena. Sunnimeetmete kohaldamise hoiatust suhtlusõiguse asjade puhul ei tehta, kuid kohus selgitab sunnimeetmete määramisel pooltele sunnimeetmete rakendamise korda.⁵¹ Enne sunnimeetme rakendamist kuulab kohus TMS § 179 lg 2³ alusel vajadusel ära lapse. TMS § 179 lg 2² kohaselt ei vabasta trahvi või aresti määramine kohustatud isikut täitedokumentis ettenähtud toimingute tegemise, selle talumise või sellest hoidumise kohustusest.

Erandkorras on võimalik taotleda lapse ajutist paigutamist laste hoolekandeesutusse ning kasutada suhtlust takistava vanema suhtes jõudu. TMS § 179 lg 4 kohaselt saab suhtluskorra lahendite täitmise tagamiseks kasutada kohustatud isiku suhtes jõudu, kui kohus on andnud kohtumääruses loa jõu kasutamiseks. TsMS § 562¹ lg 2 kohaselt võib kohus lubada kohustatud isiku suhtes jõu kasutamist suhtluskorra täitmiseks ainult siis, kui muud meetmed on osutunud ebaefektiivseks või on alust arvata, et need ei ole tulemuslikud. Viidatud sätte kohaselt on jõu kasutamine lubatud ka olukordades, kus jõu kasutamine on vajalik lapse heaolu tagamiseks.

TMS § 179 lg 3 alusel võib kohtutäitur tõstatada lapse elukohajärgse või erandina kohustatud isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse ees küsimuse lapse ajutiseks paigutamiseks hoolekandeesutusse. Lisaks on Karistusseadustik (edaspidi: KarS)⁵² § 331¹ lg 1 alusel võimalik võtta vastutusele isik, kes ei täida tsiviilasjas tehtud kohtuotsust. Olukordades, kus isikut kohustatakse andma laps välja, täitma asendamatut toimingut või sellest hoiduma ning isikut on selle eest täitemenetluse raames varasemalt trahvitud või talle on määratud sunniraha või arest, võidakse isikut karistada rahalise trahvi või kuni üheaastase vangistusega.

Täitemenetluse osapool saab TMS § 217 lg 1 alusel esitada kohtutäituri otsuse või tegevuse peale kaebuse. Kaebus on võimalik esitada 10 päeva jooksul, alates päevast, mil kaebuse esitaja sai teada või oleks pidanud teada saada otsuse või toimingute tegemisest, kui seadus ei sätesta teisiti. Seeläbi on tagatud Põhiseaduse § 24 lõigust 5 tulenev õigus igal isikule kaevata tema kohta tehtud kohtu otsused edasi kõrgemalseisvatesse kohtutesse.

---

⁵¹ *Ibidem*, lk 25-26.

⁵² Karistusseadustik. – RT I, 06.08.2022, 26.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse⁵³ § 2⁶ kohaselt kohaldatakse täitedokumentidele, mis on jõustunud enne Riikliku Perelepitusteenuse seadust ehk varem kui 01.09.2022, varasemalt kehtinud õigust. Varasema regulatsiooni alusel oli võimalik määrata sunniraha. Sunniraha määramise süsteemi on peetud suhtluskorra asjades ebasobivaks, sest sunniraha on võimalik määrata vaid täitmata kohustuse (rikkumise) eest tegevuse sooritamiseks tulevikus, mitte varasemate rikkumiste eest.⁵⁴ Süsteemi puudusena on nähtud ka asjaolu, et iga sunniraha määramise otsust on võimalik kolmes kohtuastmes vaidlustada. Kuivõrd vaidlustusprotsess võib kesta pikalt, siis jääb kohtutäitur sisuliselt ilma täitemeetmeteta.⁵⁵ Sunniraha süsteem asendati võimalusega määrata rahatrahv, eesmärgiga võtta õigusrikkuja vastutusele ka juba tehtud õigusvastase teo eest. Uus süsteem on efektiivsem, sest trahvi määramine ei vabasta kohustuse täitmisest. Efektiivsemale täitmisele aitab kaasa ka muudatus, millega kohaselt on hagita perekonnaasjades tehtud määrused täidetavad alates jõustumisest ning sunnimeetmed määratakse suhtluskorra lahendite puhul paika koheselt ning hilisem perelepituse läbimine pole kohustuslik.⁵⁶

Varasemalt kehtinud süsteemi tõhustamiseks loodi juurde ka aresti mehhanism. Seletuskirjas on välja toodud, et aresti määramise võimalus on veel Saksamaal, Hollandis ja Austrias.⁵⁷ Samas pole seletuskirjas rohkem selgitatud, miks antud sunnimeedet asjakohaseks peetakse. Autori arvates võib see olla seotud sooviga luua trahvi ja jõu kasutamise vahele veel üks õiguskaitsevahend. Aresti on mõeldud eelkõige vanema suunamiseks õiguslikule käitumisele ning on karistusliku meetmena suunatud just vanemale. Samas aste edasi, jõu kasutamise õiguskaitsevahendi rakendumisel, on toiminguga seotud ka laps, kes peaks sellisel juhul nägema, kuidas politseiametnikud kasutavad tema lähedase suhtes jõudu.

Täitemenetluse regulatsioon on peale 2022. aasta septembrit oluliselt muutunud. Kõige suuremat mõju omab ilmselt sunniraha süsteemi asendamine trahviga, mis annab võimaluse karistada isikut toimepandud õigusrikkumise eest. Teine kõige olulisem muudatus on autori hinnangul asjaolu, et trahvi või aresti määramine ei vabasta kohustatud isikut täitedokumendis ettenähtud toimingute tegemise, selle talumise või sellest hoidumise kohustusest.

---

⁵³ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I, 10.02.2023, 5.

⁵⁴ Riigikohtunike Tõnu Antoni, Peeter Jerofejevi, Indrek Koolmeistri, Ants Kulli, Villu Kõve ja Tambet Tampuu eriarvamus asjas nr 3-2-1-4-13, p 15.

⁵⁵ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 14.1.

⁵⁶ Autor käsitles punktis 1.2.

⁵⁷ Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde, lk 24-25.

1.1.4. Vahekokkuvõte

Suhtlusõiguse, selle määramise ning täitmise tagamise analüüs tõi välja erinevused varasemalt kehtinud ning hetkel kehtiva regulatsiooni vahel. 2022. aasta septembrist on süsteem oluliselt muutunud ning tulevane kohtupraktika või selle puudumine näitab, kas muudatused on täitnud eesmärgi ehk kas suhtlusõiguse vaidluste lahendamine on tõhus.

Samas selgub analüüsist, et kohtute ja kohtutäituri jaoks on suhtlusõiguse täitmise tagamisel peamiseks sunnimeetmeks rahaline karistus (varasemalt sunniraha, nüüd trahv). Kuigi seadusandja on loonud ka teisi õiguskaitsevahendeid, näiteks: jõu kasutamine, arest, vangistus, siis õiguskirjanduses leitakse, et viidatud meetmed tulevad kohaldamisele „viimase võimalusena“.

Riigikohus on leidnud, et rahalise karistuse mõte on hoiduda igal võimalikul juhul jõu kasutamisest suhtluskorra täitmise asjades.⁵⁸ Riigikohtunikud on leidnud, et jõu kasutamine tuleb kohaldamisele vaid erandlikel juhtudel, sest on mõeldamatu, et igapäevasel lapsega kohtumisel antakse laps üle jõudu kasutades.⁵⁹ Õiguskantsler tõi 2015. aasta märgukirjas välja, et viimase viie aasta jooksul, eelduslikult 2010-2015, viidi Eestis läbi 32 täitemenetlust TMS § 179 alusel ning üheski täitemenetluses ei kasutatud jõudu.⁶⁰ Pigem võib asuda seisukohale, et jõu kasutamist näeb kohus võimaliku variandina vaid siis, kui lapse heaolu on ohus ning jõu kasutamine on vajalik ohtliku olukorra lõpetamiseks. Vanemale aresti määramise kohta pole kohus uue seaduse jõustumise järgselt teinud lahendit, kus oleks määratud arest. Siiski võib varasemale kohtupraktikale tuginedes tõdeda, et ka aresti ei määra kohus kergekäeliselt. Kuivõrd aresti määramine eeldaks, et lapsega koos elav vanem läheb aresti kandma, siis tekib küsimus, et kes tagab sel ajal lapse heaolu. Olenemata sellest, et lapsevanemad omavahel läbi ei saa ning üks vanem piirab lapse ja teise lapsevanema suhtlust, siis ei tähenda see, et suhtlust takistava lapsevanema ja lapse vahel ei oleks usalduslikku sidet. Eriti olukorras kus laps on väike ja vajab endale turvalise isiku lähedust, siis ei ole eluliselt usutav, et arest määratakse.

---

⁵⁸ RKÜKm 17.12.2013, 3-2-1-4-13, p 11.

⁵⁹ Riigikohtunike Tõnu Antoni, Peeter Jerofejevi, Indrek Koolmeistri, Ants Kulli, Villu Kõve ja Tambet Tampuu eriarvamus asjas nr 3-2-1-4-13, p 17.

⁶⁰ Õiguskantsleri märgukiri. Täitemenetluse seadustiku kooskõlla viimine põhiseadusega. 27.03.2015 nr 6-8/131398/1501356, lk 2.

Magistritöös ei anta hinnangut kehtiva regulatsiooni efektiivsuse kohta. Samas on tõenäoline, et sunniraha asendamine trahviga ei lahenda ära kõiki keeruliseks kujunenud peresuhteid. Magistritöö teises peatükis uuritakse võimalikke sekundaarseid õiguskaitsevahendeid, olukorras, kus esimeses peatükis käsitletud primaarsed õiguskaitsevahendid on ammendunud, kuid suhtlusõigust endiselt ei täideta.

1.2. Vanema ja lapse suhtlusõiguse reguleerimine Saksamaal

Magistritöös võrreldakse Eesti suhtlusõiguse regulatsiooni Saksamaa regulatsiooniga. Seetõttu analüüsitakse peatükis lühidalt, kuidas on Saksamaal reguleeritud suhtlusõigus ning suhtlusõiguse määramine ja tagamine. Peatüki lõpus tuuakse välja olulisemad erinevused Eesti süsteemiga võrreldes.

Tsiviilseadustik *Bürgerliches Gesetzbuch*, edaspidi: BGB,⁶¹ § 1684 reguleerib lapse suhtlemist vanemaga. Lõikes 1 on sätestatud lapse õigus suhelda mõlema vanemaga ning vanem õigus ning kohustus suhelda lapsega. Lõike 2 kohaselt peavad vanemad vältima tegevusi, mis kahjustavad või raskendavad lapse suhteid teise vanemaga.⁶² Säte eeldab, et vanemaga suhtlemine on laps huvides ning vanemate huvid ei tohi kunagi olla lapse heaolust ees. Suhtlusõiguse eesmärk on tagada vanemale, kes on õigustatud isik lapsega suhtlema, võimalus lapsega regulaarselt kohtuda ja suhelda. Läbi visuaalse jälgimise ja vestluse saab vanem ülevaate lapse füüsilise- ja vaimse heaolu ning arengu kohta. Suhtlusõiguse eesmärk on säilitada laps ja vanema perekondlik side, ennetada nende omavahelist võõrandumist ning arvestada mõlema poole vajadust armastuse järele.⁶³ Vanemate soovid ja tunded, mis ei arvesta lapse parimate huvidega, ei tohi mõjutada lapse ja vanemate suhtlemise korraldamist ning vanemad on kohustatud hoidma oma isiklikud emotsioonid teise lapsevanema suhtes lapsest eemal.⁶⁴ Suhtlemisõigust omava vanema ja lapse suhtluse takistamine teise vanema poolt on õigusvastane.⁶⁵ Saksamaa Liitvabariigi Põhiseadus artikkel 6 lg 2 kaitseb vanema õigusi ja sellest tulenevaid suhtlusõigusi, sh konfliktiolukordades.

---

⁶¹ *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB). – <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (17.02.2024).

⁶² Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684.

⁶³ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 50.

⁶⁴ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 181.

⁶⁵ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 40a.

Vanemate vahelisi suhtluskorra kokkuleppeid saab sõlmib Noorsooamet (*Jugendamt*). Erinevalt Eestist ei ole Noorsooameti või teiste lepitajate poolt sõlmitud kokkulepe Saksamaal täitedokument ning kokkuleppe täitmine on vabatahtlik. Vanemate vahel sõlmitud kokkulepe saab täitedokumendi jõu vastavalt perekonnoakohtu perekonnaasjade ja hagita asjade menetlemise seadusele *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, edaspidi: FamFG.⁶⁶ Täitedokument tekib FamFG § 86 alusel, kui kohus teeb suhtluskorra asjas kohtumääruse (FamFG § 86 lg 1), kinnitab vanemate vahelise kokkuleppe kompromissina (FamFG § 156 lg 2). Lisaks kui kohus teeb Saksamaa tsiviilkohtumenetluse seadustiku *Zivilprozessordnung*, edaspidi: ZPO,⁶⁷ alusel mõnes teises perekonnavaidluse asjas suhtluskorda puudutava määruse (ZPO § 794). Saksamaal lahendab FamFG §-s 111 sätestatud perekonnavaidlusi perekonnakohus. Määruses toob kohus välja täitedokumendi rikkumisel rakenduvad sunnimeetmed ning tutvustab neid pooltele. Kui kohtu poolt kinnitatud suhtluskord on pooltele teatavaks tehtud, siis on see ka täitemenetluses täidetav.⁶⁸

Suhtlusõiguse rikkujale on võimalik FamFG § 89 lg 1 alusel määrata sunniraha või arest. Lisaks võib sarnaselt Eesti regulatsioonile tulla viimase variandina kõne alla jõu kasutamine lapse väljaandmist keelava vanema suhtes FamFG § 90 alusel. Sarnaselt Eestile on Saksamaal olemas lepitusmenetluse süsteem, mis viiakse läbi, kui suhtlemiskorda ei täideta. Lepitusmenetluse viib vanema avalduse alusel läbi kohus FamFG § 165 alusel. Lepitusmenetluse läbiviimine ei ole Saksamaal sunnivahendite kohaldamise eelduseks. Kui vanemad sõlmivad lepitusmenetluse käigus suhtluskorra asjas uue kokkuleppe, siis asendab kokkulepe varasemalt kindlaks määratud suhtluskorra kokkuleppe. Kui lepitusmenetlus ebaõnnestub, siis teeb kohus lepitusmenetluse ebaõnnestumise kotha määruse, mis ei ole edasikaevatav. Ebaõnnestunud lepitusmenetluse järel otsustab kohus, kas tuleks rakendada sunnimeetmeid, muuta olemasolevat suhtluskorda või teha muudatusi vanemate hooldusõiguses. Kohtul on võimalik määrata ka suhtlusõiguse hooldaja (*umgangspfleger*) ning määrata saatja, kes on lapse ja vanema kontaktide juures. Suhtlusõiguse hooldaja on erialase väljaõppega inimene, kellel on õigus nõuda laps suhlemise läbiviimiseks välja ning määrata suhtluse ajaks lapse asukoht.

---

⁶⁶ *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* (FamFG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/famfg/BJNR258700008.html> (17.02.2024).

⁶⁷ *Zivilprozessordnung* (ZPO). – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (17.02.2024).

⁶⁸ Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine. Võrdlev analüüs, lk 20-22.

Saatja on isik, kes on kontaktide juures, eesmärgiga tagada lapse heaolu. Erandlikel juhtudel, kui suhtluskorra täitmine sunni teel toob eelduslikult kaasa liigse lapse heaolu kahjustamise, siis on võimalik kohtul määrata lapse ja vanema vahele suhtluspaus.⁶⁹ Suhtlusõigus on absoluutne õigus ning selle rikkumine või takistamine võib teatud juhtudel tuua kaasa ka kahju hüvitamise nõude BGB § 823 lg 1 alusel.⁷⁰ BGB § 1684 lg 2 kohaselt loob kohtu poolt määratud või kinnitatud suhtluskorra kokkulepe vanemate vahele lepingulise suhte. Kuivõrd suhtlusõiguse kasutamisega kaasnevad tavaliselt kulud, siis hõlmab vanemate vaheline õigussuhe kohustust arvestada teise poole finantsolukorraga. Kui vanem, kes peaks toetama teise lapsevanema ja lapse vahelist suhtlemist, suhtlemist takistab ning suhtlemist ootav vanem on teinud, oma parimas usus, et tal võimaldatakse lapsega suhelda, kulutusi, siis on võimalik esitada suhtlemist takistava vanema vastu kahju hüvitamise nõue.⁷¹

Kokkuvõttes on võimalik asuda seisukohale, et Eesti ja Saksamaa suhtlusõiguse regulatsioonid on sarnased. Mõlemad regulatsioonid kaitsevad eelkõige laste huve ning rakendatavad sunnimeetmed on sisuliselt samad. Kõige olulisem erisus kahe õigussüsteemi vahel tekib kahju hüvitamise nõude olemasoluga, mida Eesti regulatsioon ei sisalda. Töö autor käsitleb kahju hüvitamise nõuet põhjalikumalt peatükis 2.4.1.

---

⁶⁹ Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine. Võrdlev analüüs, lk 22-35.

⁷⁰ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 40.

⁷¹ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39b.

2. MITTEVARALINE KAHJU ÕIGUSKAITSEVAHENDINA SUHTLUSKORRA MÄÄRAMISEL

2.1. Suhtlusõigus kui õigushüve

Magistritöö kontekstis on oluline määratleda kahju, mis tekib vanemale, kes on õigustatud oma lapsega suhtlema, kuid kellele seda ei võimaldata. Põhiseaduses on perekonnasuhete kaitsmine sätestatud 2. peatükis, kus on loetletud põhiõigused, vabadused ja kohustused. Põhiseaduse teine peatükk loob aluse üksikisiku õiguste kaitsmisele.⁷² Põhiõiguste eripära seisneb mitte ainult sisus, vaid eelkõige menetluslikes kaitsevõimalustes, võimaldades igaühel pöörduda oma õiguste kaitsmiseks kohtusse ning andes kohtutele volituse kontrollida seadusandja tegevust nende õiguste osas. Lisaks moodustavad põhiõigused eraldiseisva rühma põhiseaduslikest tagatistest ning on vahendiks tavaseaduste ja määruste kehtivuse hindamisel.⁷³

Perekonnaelu kaitset reguleerivad Põhiseaduses kaks sätet – PS § 26 ja § 27. PS § 26 on üldsäte, mida tuleb kohaldada, kui konkreetne eraelu sfääri kuuluv huvi ei ole kaitstud mõne erisättega. Kui erisäte on olemas, siis PS § 26, kui üldisem säte, taandub.⁷⁴

PS § 26 esimene lause tagab igaühele õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusse ning PS § 27 lg 1 rõhutab, et perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena on riigi kaitse all. PS § 26 sätte kohaselt on igaühel õigus eeldada, et riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei sekku perekonna- ja eraellu muul viisil kui Põhiseaduses nimetatud eesmärkide saavutamiseks. Samal ajal käsitleb PS § 27 lg 1 perekonnaelu välikaitset, pakkudes isikule õigust riigi positiivsele tegevusele, mis aitaks tal elada täisväärtuslikku perekonnaelu.⁷⁵

PS § 26 käsitleb riigi vastu suunatud tõrjeõigust perekonnaelu valdkonnas ning PS § 27 lg 1 käsitleb perekonna erilist kaitseõigust. PS § 26 on kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga

---

⁷² Põhiseaduse 2. peatükk: Põhiõigused, vabadused ja kohustused, p 1. – Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni tegevuse aruanne. Tallinn 1998. - Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/era-ja-avalik-oigus/pohiseadus-ja-pohioigused/pohiseadus#komisjoni-liikmed> (24.02.2024).

⁷³ Kalmo, H., Kask, O. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 73-77. Kätesaadav arvutivõrgus: <https://pohiseadus.ee/public/PSkomm2020.pdf> (24.02.2024).

⁷⁴ Jaanimägi, K., Oja, L., Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 390.

⁷⁵ RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01, p 14.

norm ja PS § 27 lg 1 seadusereservatsioonita (ilma piiriklauslita) norm ehk sätete põhiõiguste kaitse ulatus on erinev. Kui tõlgendada PS § 27 lg 1 perekonna erilise kaitseõigusena, siis pole sellel praktilist tähtsust, sest PS § 26 ja PS § 13 lg 1 esimese lausega lasub riigil kohustus kaitsta perekonnaelu kolmandate isikute rünnakute eest. Teine võimalus on näha PS § 27 lg 1 perekonnaelu kaitsva erisättena, mis tagab perekonnaelu täieliku kaitse, nii tõrjeõiguse kui ka perekonna erilise kaitseõiguse. Sellele tõlgendusele toetudes omaks § 27 lg 1 subjektiivset õigust nõuda riigilt perekonnaelu kaitset, kuna perekonna kaitsmine on üksikisiku huvides. Antud lähenemine võimaldaks PS § 26 kohaselt laiemat eraelu sfääri kaitset, kuid perekonnaelu küsimustes rakenduks eelkõige PS § 27 lg 1. Riigikohus on praktikas rakendanud perekonnapõhiõigustena nii § 26 kui ka § 27 lg 1 ning jätnud nende täpse rolli määratlemata.⁷⁶

Antud magistratöö keskmes on suhtlemisõigus, mille kaitstus on hõlmatud Põhiseaduse §-idega 26, 27 lg-ga 1 ja 27 lg-ga 3. Põhiseadus § 26 tagab individuaalse vabaduse ehk tõrjeõiguse, mis kaitseb eraelu puutumatus. Esimeses lauses tagatakse erasfääri puutumatus ning teises lauses on kvalifitseeritud seadusereservatsioon, mis loetleb põhjused, mille alusel võib eraelu piirata.⁷⁷ PS § 27 lg 1 määratleb perekonnaelu kui vanemate ja lapse suhtlemist ning nende vastastikust õigust koos aega veeta. PS § 27 lg 3, vanemate õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest, on tõlgendatud põhikohustust sisaldava sättena, mis tähendab, et vanema õigus last kasvatada ja hoolitseda tema eest kuulub PS § 27 lg 1 kaitse alla.⁷⁸ Kuna PS § 27 lg 1 kaitseb üldiselt perekonnaelu ning kehtestab riigi sekkumise tõrjeõiguse, siis tekib küsimus, kas on vajalik eraldada PS § 27 lg 3 alla üks konkreetne perekonnaelu aspekt. PS § 27 lg 3 olulisust on nähtud eelkõige lapse seisukohas – antud säte on vanemate jaoks määratletav vanemliku põhikohustuse sättena ja teenib eelkõige laste huve.⁷⁹ PS § 27 lg 1 on reservatsioonita põhiõigus ning PS § 27 lg 3 piiramistingimused on ebaselged. Põhiseaduse ekspertkomisjon on leidnud, et PS § 27 lg 4 kehtestab PS § 27 lg 3 suhtes siiski seadusereservatsiooni.⁸⁰ PS § 27 lg 4 kohaselt sätestab seadus vanema ja laste kaitse.

---

⁷⁶ Jaanimägi, K., Oja, L., Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 390-391.

⁷⁷ III. Muudatusettepanekud ja kommentaarid, p 3.1., lk 3. – Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni tegevuse aruanne. Tallinn 1998. - Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/era-ja-avalik-oigus/pohiseadus-ja-pohioigused/pohiseadus#komisjoni-liikmed> (24.02.2024).

⁷⁸ Aru, A.; Jaanimägi, K.; Muller, K.; Paron, K., Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 400.

⁷⁹ *Ibidem*, lk 404.

⁸⁰ *Ibidem*, lk 403.

Vanemate seisukohalt on suhtlusõigus, kaitstav õigushüve magistritöö kontekstis, kaitstud Põhiseaduse §-ga 26 ning § 27 lg-ga 1. Vanema ja lapse vahelise suhtlusõiguse kontekstis saab õigushüvedeks pidada õigust perekonna- ja eraelu puutumatusetele.

Eelneva analüüsi pinnalt saab öelda, et suhtlusõigus on Põhiseadusega kaitstud õigushüve ning kohtupraktikas on suhtlusõigus hõlmatud perekonnapõhiõigusega. Asjakohane on asuda seisukohale, et suhtlusõiguse takistamine on õigusvastane. Magistritöös käsitletakse suhtlusõiguse rikkumisi, mis tekivad, kui üks vanem keeldub suhtluskorra kokkuleppe täitmisest. Rikkumiste tõsidus sõltub konkreetse olukorra asjaoludest, mida kohus kaalub. Kohtupraktikas leidub näiteid, kus vanema ja lapse suhtlusõiguse takistamise tagajärjel ei tunne laps oma vanemat ära.⁸¹ Kui eksisteerib oht, et lapse ja vanema suhted katkevad täielikult võib tekkida küsimus: kui kaugemale ulatub suhtlusõiguse kui perekonnapõhiõiguse kaitse ning kust maalt algab isiku isiklike õiguste rikkumine.

Riigikohus on rõhutanud, et põhiõiguste konfliktiolukordades tohib kõige vähem piirata inimväärikust.⁸² PS § 10 sätestab, et põhiseaduse II peatüki õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õiguseid, vabadusi ja kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ning vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse- ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele. Inimväärikuse põhiõigus on ühtaegu iseseisev põhiõigus, olles kaetud PS §-ga 18, mis keelab väarikust alandava kohtlemise, kuid on ka üldine põhimõte teiste põhiõiguste tõlgendamisel.⁸³ Inimväärikuse tagamine on kaitstud ka PS §-ga 19, mille lõige 1 sätestab, et igal inimesel on õigus vabale eneseteostusele. Kuivõrd objektiivne mõõdupuu inimväärikusega kaitstavate õigushüvede määramiseks puudub, siis on seadusandja proovinud määratleda konkreetse loetelu, mille rikkumine toob kaasa inimväärikuse riive.⁸⁴ Riigikohus on asunud seisukohale, et inimväärikuse alla kuulub muuhulgas õigus mitte karta oma lähedase eksistentsi pärast ning õigus identiteedile.⁸⁵ Robert Alexy on leidnud, et PS § 19 lg 1 sisaldab kaht üldist õigust: üldist isikuõigust ja -vabadusõigust.⁸⁶

---

⁸¹ TlnRnKo 13.12.2019, 3-18-334.

⁸² RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

⁸³ Kalmo, H., Kask, Oliver, Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 113.

⁸⁴ Vallikivi, Hannes. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 271.

⁸⁵ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

⁸⁶ Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Eriväljaanne. – Juridica, 2001, nr I, lk 49.

Üldine isikuõigus hõlmab ainult neid spetsiaalseid põhiõigusi, mis tagavad isiksuse vaba eneseteostuse kui inimväärikuse väljendamise olulisi tingimusi. Kui kohaldub PS § 26, siis taandub üldine isikuõigus vastavalt spetsialiteedipõhimõttele.⁸⁷

Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab „identiteet“ enesetaju ehk teadmine endast sotsiaalseis olukordades ja suhetes. Vanemlik identiteet on vanema võimalus pühenduda ja isiklikult areneda läbi vanemaks olemise kogemuse. Vanemlik identiteet hõlmab ideede, väärtuste ja reeglite omaksvõtmist, mis on olulised järeltulijate kasvatamisel.⁸⁸ Olukord, kus vanemalt võetakse õigus osaleda oma lapse elus, võib olla käsitletav isiku identiteedi rikkumisega. Lisaks võib asuda seisukohale, et ka õigus, mitte karta oma lähedase eksistentsi pärast, toob kaasa isikuõiguste rikkumise. Kui vanem on oma lapse elust välja lõigatud ning ei saa infot oma lapse elu ja tervise kohta, siis võib olla reaalne, et vanem tunneb hirmu oma lapse käekäigu ja elu pärast. Kokkuvõttes on asjakohane asuda seisukohale, et olukorras, kus vanemalt võetakse sisuliselt laps ära, on rikutud lisaks perekonnapõhiõigusele ka isiku isiklike õigusi. Isiku identiteeti ning õigust mitte karta oma lähedase eksistentsi pärast on antud juhul kaitstud PS §-ga 26. Varasemalt on analüüsitud, et PS § 26 on kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigus.

Kokkuvõttes saab öelda, et perekonnapõhiõigus, sh suhtlusõigus, on kaitstud PS §-ga 26 ning § 27 lg-ga 1. Kui suhtlusõiguse rikkumine viib selleni, et vanemal katkeb oma lapsega suhe, siis võib kaalumisele tulla isiklike õiguste rikkumine. Vanema õigus identiteedile ja õigus mitte tunda hirmu oma lähedase eksistentsi pärast on kaitstud PS §-ga 26.

2.1.1. Suhtlusõiguse kahjustamisel tekkiva kahju määramine

Eelnevalt on leitud, et suhtlusõiguse õigusvastane takistamine toob kaasa perekonnapõhiõiguse rikkumise ning teatud juhtudel kahju kandva vanema isiklike õiguste rikkumise. PS § 25 sätestab, et igapähele on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele.

---

⁸⁷ *Ibidem*, lk 54.

⁸⁸ Fadjukoff, P., Pulkkinen, L., Lyyra, A. L., & Kokko, K. (2016). Parental identity and its relation to parenting and psychological functioning in middle age. *Parenting, 16*(2), 87-107. Kättesaadav aruivitõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4784482/#> (10.03.2024).

Kahju tekkimisel tekib õigustatud küsimus – kes kahju põhjustas ja kes vastutab. Peatükis määratletakse õigushüve rikkumisel tekkiv kahju ning hinnatakse, kelle vastutus võiks kõne alla tulla.

Kui vanemal puudub võimalus oma lapsega suhelda ning tema elus osaleda, siis võib see viia moraalse kahju tekkimiseni ehk mittevaralise kahjuni.⁸⁹ Seadusandja käsitleb termineid mittevaraline ja moraalne kahju samatähenduslikena.⁹⁰

Mittevaralise ehk moraalse kahju liigid on valu, kannatus ja heaolu langus. Termin “valu” viitab füüsiliselt tuntavale tundele, mis närvide ja aju vahendusel teeb põhjustatud kahjustused või vigastused tuntavaks. Termin “kannatus” tähendab eelkõige juhtumi tagajärjel kogetavat hingelist valu ja kannatust (hirm, alandustunne, kurbus jne) ehk psühholoogilist mõju. Veel peetakse moraalse kahju liigiks heaolu langust ehk olukorda, mil kannatanult võetakse võimalus elada sama kvaliteetset elu nagu enne kahju juhtumi tekkimist (nt võimalus teha tegevusi mida ta enne teha sai).⁹¹ Kohus on tuvastanud, et kaks aastat problemaatilist suhtluskorra täitmist, sh kümne kuu pikkune sunnitud suhtluspaus, toob kaasa mittevaralise kahju tekkimise suhtlust ootavale vanemale.⁹² Kohus pidas mittevaralise kahju hüvitamise nõuet asjakohaseks ka kohtuasjas, kus sunnitud suhtluspaus kestis kaks aastat, mille tagajärjel ei tundnud laps oma vanemat ära.⁹³ Kokkuvõttes on võimalik asuda seisukohale, et sunnitud eemalolek oma lapsest toob kaasa mittevaralise kahju.

Kui vanem keelab õigusvastaselt teisel vanemal lapsega suhelda, siis on primaarne kahju tekitaja suhtlusõigust keelav vanem. Eestis on mittevaralise kahju hüvitamine reguleeritud Võlaõigusseaduses (edaspidi: VÕS). VÕS § 128 määrab hüvitatava kahju liigid, milleks lõike 1 kohasel on ka mittevaraline kahju. Nimetatud paragrahvi lõige 5 defineerib mittevaralise kahju hõlmatust, milleks on sätte kohaselt kahjustatud isiku füüsiline ja hingeline valu ning kannatus.⁹⁴ VÕS § 128 on kohaldatav kõikide kahju hüvitamise kohustuste suhtes, kuid see ei

---

⁸⁹ Lahe, J. Inauguratsiooniloeng: Mittevaralise kahju hüvitamise alused ja ulatus. 27.09.2016.

⁹⁰ Jäätma, J., Pilving, I. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 368.

⁹¹ H. McGregor. Moraalse kahju liigid. – McGregor on Damages. The Common Law Library nr 9. Kättesaadav arvutivõrgus:

<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/õigusalasel%20materjalid/Moraalse%20kahju%20liigid.pdf> (08.02.2023).

⁹² TlnRnKo 05.12.2019, 3-18-1636.

⁹³ TlnRnKo 13.12.2019, 3-18-334.

⁹⁴ Sein, K. VÕS § 127. - Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016, lk 675.

laiene olukordades, kus kahju tekkimise alus pole määratletud.⁹⁵ Kuivõrd lapsevanemate vahel ei ole sisulist lepingut, kus oleks välja toodud poolte õigused ja kohustused, mis konkreetse õigushüve rikkumise korral oleks võimalik kehtima panna, siis tuleb Eesti seaduse kontekstis otsida abi deliktiõigusest.

Deliktiõigus on teisele isikule muu kui võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumise tagajärjel tekitatud kahju hüvitamine.⁹⁶ Deliktiõigus võimaldab võtta isik, kes põhjustas kahju õigusvastaselt ja kellel saab seda ette heita, tsiviilvastutusele. Deliktiõiguse eesmärk on hüvitada õigusvastaselt või muul viisil tekitatud kahju ning ennetada tulevikus sarnaste kahjujuhtumite tekkimist.⁹⁷ Kuivõrd primaarseks kahju tekitajaks on suhtlust takistav vanem ning vanemate vahel sisulist lepingut pole, siis võib kahju tekitav vanem vastutada deliktiõiguse alusel.

Euroopa Inimõiguste- ja Eesti kohtupraktikas on leitud, et suhtluskorra täitmise tagamise puhul võib vastutada riik, kui riik ei ole suutnud tagada efektiivset õigusloomet.⁹⁸ PS § 26 tagab isikule õiguse era- ja perekonnaelu puutumatusse. Koos PS §-ga 14, mis tagab üldise põhiõiguse menetlusele ja korraldusele, on riigi kohustus luua õiguslik raamistik, mis kaitseks inimeste eraelu. PS § 27 lg 1 paneb seadusandjale kohustuse kehtestada sobiv õiguslik raamistik ja menetlused, tagamaks perekonnaelu korrektne kasutamine. Viidatud Põhiseaduse sätted annavad inimestele õiguse oodata riigi positiivset tegevust era- ja perekonnaelu kaitse tagamisel.⁹⁹ Kui vanem on sunnitud oma lapsest eemal olema, sest teine vanem ei ole nõus kokkulepitud suhtluskorda täitma ning riik pole taganud toimivaid õiguskaitsevahendeid, siis on asjakohane analüüsida ka riigi vastutust.

Avaliku võimu kandja õigusvastasest tegevusest tuleneva kahju korral kehtivad avalik-õiguslikud reeglid. Avaliku võimu kandja vastutab riigivastutuse sätete alusel.¹⁰⁰

---

⁹⁵ *Ibidem*, lk 707.

⁹⁶ *Ibidem*, lk 719.

⁹⁷ Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 36-37.

⁹⁸ EIKo 15.1.2015 62198/11 *Kuppinger vs. Saksamaa.*, TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884.

⁹⁹ RKPJKm 10.04.2018, 5-17-42, p 36.

¹⁰⁰ Käerdi, M., Tampuu, T. 53. peatükk. – Võlaõigusseadus IV. Komm vlj. Tallinn: Juura 2020, lk 720.

Riigivastutuse seaduse eesmärk on tagada avaliku võimu kandjate poolt isikule tekitatud õigusrikkumiste korral kahju hüvitamise võimalus.¹⁰¹ Riigi ja teiste avaliku võimu kandjate poolt tekitatud kahju puhul toimib hüvitispõhiõigus spetsiifilise korralduspõhiõigusena, mille kohaselt peab seadusandja lisaks menetluslikele garantiidele tagama kannatanule materiaalsed alused kahju hüvitamiseks.¹⁰² RVastS kohaldatakse ka EL õiguste rikkumise korral ning kui RVastS ja EL õiguse põhimõtted on vastuolus, siis kohaldatakse EL-i õigust.¹⁰³

Suhtlusõiguse ja isiklike õiguste rikkumisel tagajärjel tekib isikule eelõige mittevaraline kahju. Primaarne kahjutekitaja on suhtlusõiguse takistaja ehk antud juhul vanem. Sekundaarse vastutajana võib kõne alla tulla riigi vastutus puuduliku seadusloome eest.

2.2. Nõue riigi vastu Eesti õiguses

Eesti kohtupraktikas on kohus riigi vastutust analüüsinud, mistõttu käsitletakse esmalt isiku nõuet riigi vastu. Tuginedes olemasolevale kohtupraktikale, kehtivale seadusele ja RVastS §-i kommentaaridele, koostatakse riigivastutuse seaduse alusel rakenduv kahju hüvitamise nõude skeem suhtlusõiguse vaidluste puhul. Lisaks analüüsitakse kohtulahendeid, millega on riigilt välja mõistetud mittevaralise kahju hüvitis vanemale.

Magistritöö kontekstis on riigile võimalik ette heita riigi suutmatust tagada efektiivne seadusloome jõustunud täiedokumendi täitmiseks. Seega tuleneb isiku õigushüve kahjustamine puudulikust õigusloomest, mis ei suuda tagada isiku põhiõiguste kaitset. RVastS § 7 määrab riigivastutuse kahjuhüvitise nõude üldise struktuuri, olles alusnormiks üldisele riigivastutuse kahjuhüvitise nõudele.¹⁰⁴ RVastS § 7 lg-s 1 sätestatu ei ole kohaldatavad RVastS 3. peatüki 2. jao erijuhtude korral.¹⁰⁵ Erijuhtude jaoks on sätestatud eraldiseisvad koosseisud §-des 14-16. Riigivastutus seadus võimaldab piiratud ulatuses õigustloova tegevusega tekitatud kahju hüvitamist RVastS § 14 alusel. Õigustloova tegevusega tekitatud kahju hüvitamine vajab

---

¹⁰¹ Riigivastutuse seaduse eelnõu (480 SE I) seletuskiri, lk 1. – Arvutivõrgus kättesaadav:

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/183cbe90-568a-3d95-8fac-c3d56ce031ee/> (01.04.2024).

¹⁰² Jäätma, J, Pilving, I. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 368-369.

¹⁰³ *Ibidem*, lk 370-371.

¹⁰⁴ M. Laaring. Riigivastutuse seaduse muutmisevajaduse analüüs. 2009, lk 27.

¹⁰⁵ RKHKo 20.02.2020, 3-16-2267, p 15.

eriregulatsiooni seadusandja poliitilise hindamisruumi kaitsmiseks ning tulenevalt erinevatest tingimustest, võrreldes täitev- ja kohtuvõimuga, milles seadusandja tegutseb. Kuna õigusnormid on sageli abstraktsed, on nende kehtestamisega kaasnevate tagajärgede hindamine keeruline, mis omakorda nõuab riigi rahaliste ressursside suuremat kaitset. Õigustloova tegevuse kahjuhüvitamise mehhanism vajab erinevat reguleerimist veel seetõttu, et nõuete rahuldamine võib kaasa tuua üldaktide kehtetuks tunnistamise, mida saab teha ainult põhiseadusliku järelevaevemenetluse alustamisel.¹⁰⁶

RVastS § 14 kohaselt tuleb õigustloova tegevusega tekitatud kahju hüvitada, kui täidetud on järgmised eeldused: 1) õigustloov akt on antud või jäetud välja andmata; 2) isikule on tekkinud kahju; 3) kahju on põhjustatud avaliku võimu kandja olulise kohustuse rikkumisega; 4) avaliku võimu kandja olulise kohustuse rikkumise ja isikule tekkinud kahju vahel on tuvastatud põhjuslik seos; 5) rikutud kohustuse aluseks olev norm on otsekohalduv; 6) isik kuulub õigustloova akti või sellest hoidumise tõttu eriliselt kannatanud isikute rühma.¹⁰⁷

Tallinna halduskohus tegi 21.11.2014 otsuse asjas nr 3-14-51884, milles käsitles lapsevanema poolt esitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet Eesti Vabariigi vastu. Kaebaja leidis, et suhtluskorra täitmise tagamiseks loodud õiguslik regulatsioon on puudulik ning riigi tegevusetus on põhjustanud intensiivse riive tema õigusele perekonna- ja eraelu puutumatusel.¹⁰⁸

Antud kohtuasjas kontrollis kohus esmalt, kas RVastS § 14 lg 1 eeldus, et isik peab kuuluma eriliselt kannatanud isikute rühma, on kooskõlas EIÕK-ga.¹⁰⁹ Kohus leidis, et sarnastes EIK lahendites, kus on käsitletud antud kahjunõuet, ei ole eeldatud, et isik peab kuuluma eriliselt kannatanud isikute rühma. Kuivõrd EIÕK on Eesti Vabariigi suhtes otsekohalduv ning Eesti seaduste hierarhias asetub EIÕK seadus põhiseaduse ja lihtseaduste vahele, siis leidis kohus, et EIÕK seadus on RVastS suhtes ülimuslik ning tegi järeldusele, et antud kahjunõuete puhul ei pea isik kuuluma eriliselt kannatanud isikute rühma.¹¹⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt välja töötatud kriteeriumitega arvestamine ei takista siseriiklike tingimuste arvesse võtmist. Näiteks

---

¹⁰⁶ *Ibidem*, lk 50.

¹⁰⁷ RKHKo 31.10.2013, 3-3-1-84-12, p 13.

¹⁰⁸ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 11.

¹⁰⁹ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 11.1.

¹¹⁰ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 11.2.

RVastS § 13 alusel vastutust piiravate ja välistavate tegurite kontrollimist.¹¹¹ Kohus asus asjas nr 3-14-51884 tehtud lahendis RVastS § 14 lg 1 ja § 13 lg-te 1 ja 3 alusel hindama: 1) kas kaebuse esitajal on tekkinud kahju; 2) kas Eesti Vabariigi poolt kehtestatud õiguslik raamistik lapse ja vanema suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendite täitmisel on tõhus ja efektiivne; 3) kas kaebaja kahju ja Eesti Vabariigi tegevusetus efektiivse õiguskorra kujundamisel on põhjuslikus seoses; 4) kas rikkumine on olnud oluline; 5) kas esineb vastutust välistavaid asjaolusid; 6) kas on olemas vastutust piiravaid asjaolusid.¹¹²

Kohus hindas esmalt, kas kaebuse esitajale on tekkinud kahju. Isiku kahju teke eeldab subjektiivse õiguse rikkumist, millele vastab seadusandja kohustus austada ja järgida isiku õigusi.¹¹³ PS § 27 lg-st 4 saab tuletada riigi objektiivse kohustuse tagada perekonna seesmine kaitse ehk kaitsta perekonnaliikmeid nende omavahelistes suhetes. PS § 27 lg 4 alusel on isikul, põhiõiguste kandjal, subjektiivne õigus saada riigilt kaitset, millele saab isik tugineda juhul, kui riik on jätnud oma kaitsmiskohustuse täitmata.¹¹⁴ Kui lapsevanem on sunnitud vastu oma tahtmist olema lapsest eemal, siis tekitab see vanemale mittevaralist kahju. Sellele seisukohale asus kohus kohtuasjas nr 3-14-51884, kus vanem ei näinud oma last üle 3 aasta. Antud kohtuasja vastustaja, Eesti Vabariigi Justiitsministeerium, nõustus, et vanemale on tekkinud mittevaraline kahju.¹¹⁵ Kohus tõi välja, et EIK on varasemates otsustes asunud seisukohale, et kui vanem peab pikka aega oma lapsest eemal olema, kuigi tal on õigus oma lapsega suhelda, siis on tegemist mittevaralise kahju juhtumiga, mis tuleb hüvitada.¹¹⁶

Järgnevalt analüüsis kohus, kas Eesti Vabariigi õiguslik regulatsioon lapse ja vanema suhtlemiskorra kindlaksmääramise kohtulahendi täitmiseks on efektiivne ja tõhus. Selleks hindas kohus kohtuasjas nr 3-14-51884 TsMS §-i 563, TMS §-i 179 lg-d 2, 3, 4 ja KarS §-i 331¹ ning asus seisukohale, et Eesti Vabariigi seadusandlus ei ole tõhus ja efektiivne, et tagada lapse ja vanema suhtes kehtiv suhtluskord. Kohus tõi antud asjas välja, et kui üks vanem soovib teise lapsevanema ja lapse suhtlusõigust, hoolimata kehtivast kokkuleppest, takistada, siis saab isik seda igal võimalikult moel teha ning vastutusele on teda praktiliselt võimatu võtta.

---

¹¹¹ RKHKo 28.11.2012, 3-3-1-37-12, p 28.

¹¹² TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 11.3.

¹¹³ M. Laaring. Riigivastutuse seaduse muutmisevajaduse analüüs. 2009, lk 51.

¹¹⁴ Aru. A.; Jaanimägi, K.; Muller, K.; Paron. K., Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 405.

¹¹⁵ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 12.

¹¹⁶ *Ibidem*, p-d 19-19.1.

Kohus tõi lahendis probleemkohtadena välja: a) täitemenetluses kehtivaid sunnimeetmeid, näiteks sunniraha määramine, on võimalik kolmes kohtuastmes vaidlustada ning tekitada sellega olukord, kus suhtluse ootel oleva vanema ja lapse suhted saavad pöördumatult kahjustada; b) suhtlusõiguse rikkumise juhtumite puhul puuduvad selged ja karmid karistused seaduse rikkumise eest; c) õiguskaitseorganite ressursid ja võimekus on piiratud ning see takistab seaduste jõustamist; d) seadusandlus on kohati ebaselge ja vastuoluline, mis tekitab segadust ja takistab selle tõhusat rakendamist; e) protsessid seaduste jõustamiseks on aeglased ja keerulised, mistõttu on lahenduste leidmised lapse ja vanema suhtluskorra küsimustes ebamõistlikult aeganõudvad.¹¹⁷

Kolmanda eeldusena hindas kohus, kas kaebaja kahju ja Eesti Vabariigi tegevusetus efektiivse õiguskorra kujundamisel on põhjuslikus seoses. Tegevusetusega tekitatud kahju puhul kontrollitakse asendusmeetodi abil, kas kahjulik tagajärg oleks tekkinud, kui vastutav isik oleks käitunud soovitud viisil.¹¹⁸ Asendamismeetodi puhul asendatakse mõtteliselt ärajäänud tegevus ning vaadeldakse, kas kahju oleks sellises olukorras tekkinud.¹¹⁹ Riigi vastutuse hindamisel suhtluskorra lahendi täitmise tagamise suutmatuse asjade puhul on mõtteliseks ärajäänud tegevuseks nõuetekohase regulatsiooni loomine. Kohus leidis, et kuigi suhtluskorra täitmine on esmajoonelise lapsevanemate omavahelise hea tahte ja koostöö küsimus, peab riik tagama efektiivsed sundtäitmise võimalused olukordadeks, kui üks vanematest koostööd ei tee. Kohus asus seisukohale, et nõuetekohase regulatsiooni olemasolul ei oleks lapse ja suhtlust ootava vanema võimalused suhelda nii kehvast seisusest nagu siis, kui nõuetekohane regulatsioon puudub.¹²⁰

Viimaks analüüsis kohus rikkumise olulisust ning hindas, kas esineb vastutust välistavaid või piiravaid asjaolusid. Kohus leidis, et riigi rikkumine on oluline, kui kehtiv õigusregulatsioon on puudulik ning ei taga efektiivset suhtluskorra täitmist, mis omakorda tekitab olukorra, kus vanem, kes on õigustatud lapsega suhtlema, ei saa lapsega suhelda. Eelnimetatud juhul on riigipoolne tegevusetus väga intensiivne ja riivab kaebaja põhiõigusi.¹²¹

---

¹¹⁷ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, alapeatükk III, lk 12-18.

¹¹⁸ Jäätma, J, Pilving, I. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020, lk 374.

¹¹⁹ RKTko 08.06.2016, 3-2-1-42-16, p 19.

¹²⁰ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, alapeatükk IV, lk 18-19.

¹²¹ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, alapeatükk V, lk 19.

Riik ei vabane vastutusest avalike ülesannete täitmisel tekitatud kahju eest, kui kahju oleks saanud vajalikku hoolsust järgides vältida. Riigi ebapiisavat regulatsiooni ei peeta taotluslikuks, kuid see ei vabasta riiki vastutusest. Riigi tegevust, ebapiisava regulatsiooni kehtestamist, saab lugeda vähemalt hooletuseks, kui see ei taga efektiivset regulatsiooni kohtulahendite täitmiseks.¹²² Hüvitise suuruse määramisel võetakse RVastS § 13 lg 1 alusel arvesse järgmiseid vastutust piiravaid asjaolusid: 1) kaalutakse kahju ettenägematust; 2) arvestatakse objektiivseid takistusi kahju ärahoidmisel, 3) hinnatakse õiguste rikkumise raskust, 4) võetakse arvesse eraõiguses kehtestatud piiranguid seoses kannatanu osaga kahju tekitamisel; 5) arvestatakse muid olulisi asjaolusid, mis võivad mõjutada kahju hüvitamise ulatust. Vastutust piiravate asjaolude puhul analüüsis kohus riigi ja kaebaja tegevuse raskust ning andis hinnangu, kas kaebaja tegevus on kahju tekkimisele kaasa aidanud ja kas nõutav hüvitissumma on põhjendatud.¹²³

21.11.2014 tehtud ja eelnevalt analüüsitud Tallinna Halduskohtu otsus on teadaolevalt esimene kohtulahend, milles kohus otsustas riigilt vanema kasuks välja nõuda mittevarelise kahju hüvitise, sest riik ei suutnud tagada riigi poolt õigustloova aktiga kehtestatud suhtluskorra täitmist. Antud kohtuasjas oli kaebaja olukorras, kus tema ja lapse vaheline suhtlus oli mitme aasta jooksul takistatud, hoolimata kehtivast kohtulahendist. Kaebaja tõi välja, et tema pidevad pöördumised ja abipalved eeskosteasutuse, kohtutäituri ja kohtu poole ei ole toonud kaasa suhtluskorra lahendi tõhusat täitmist. Kaebuse esitamise ajaks ei olnud vanem ligi kolm aastat saanud oma lapsega suhelda. Kaebaja nõudis riigilt 20 000 euro suurust mittevarelise kahju hüvitist, mis oli tema hinnangul tekkinud riigi poolse tegevusetuse tõttu suhtluskorra lahendi täitmisel. Lisaks tõi kaebaja välja, et suhtluskorra lahendite tõhusaks täitmiseks puudub abikõlbulik seadusandlus. Vastustaja, Justiitsministeerium (Eesti riik), möönis, et olukord, kus vanem ei ole aastaid oma lapsega suhelda saanud võib olla emotsionaalselt raske. Samas ei nõustunud vastustaja, et riik on jätnud suhtluskorra lahendite täitmiseks vajaliku regulatsiooni loomata. Kohus lahendas kohtuasja RVastS § 14 alusel, eespool väljatoodud skeemi alusel. Kohus mõistis kaebaja kasuks välja 7500 euro suuruse mittevarelise kahju hüvitise. RVastS § 13 lg 1 p-de 4 ja 5 alusel vähendas kohus mittevarelise kahju hüvitist, sest leidis, et isa oleks

---

¹²² TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, alapeatükk VI, lk 19-20.

¹²³ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, alapeatükk VII, lk 20-21.

saanud teha rohkem inimlikke jõupingutusi, et enda ja lapse kohtumist soodustada ning võrreldes sarnaste EIÕK lahenditega on nõutav summa ebaproportsionaalselt suur.¹²⁴

Kohtuasjas nr 3-18-1636 tegi Tallinna Ringkonnakohus 05.12.2019 otsuse, millega tühistas Tallinna halduskohtu otsuse menetluskulude jagamise osas ning osaliselt kahju hüvitamise summa osas¹²⁵ ning jättis rahuldamata Justiitsministeeriumi apellatsioonikaebuse ning rahuldab kaebaja vastuapellatsioonikaebuse osaliselt. Ringkonnakohus mõistis Justiitsministeeriumilt kaebaja kasuks välja 5000 euro suuruse mittevaralise kahju hüvitise ja jättis vastustaja kanda kaebaja esimese- ja teise kohtuastme menetluskulud, summas 3000 eurot. Sarnaselt eelmainitud kohtulahendile oli kohtusse pöördumise põhjuseks lapsevanema pikaajaline eemalolek lapsest, mis tekitas vanemale mittevaralise kahju. Antud asjas soovis isa suhelda oma pojaga. Harju maakohus kehtestas 07.11.2016 suhtlemiskorra määruse. 17.08.2018, pärast lepitusmenetlust, kohtu pool määratud ja korduvalt muudetud suhtluskorra määramist, kohtutäituri kaasamist ja korduvaid ema poolseid suhtluskorra ja täitemenetluse toimingute vaidlustamisi kolmes kohtuastmes, esitas isa kaebuse Eesti Vabariigi vastu. Selleks hetkeks ei olnud isa oma last üle 10 kuu näinud ning kõik esimese suhtluskorra, 07.11.2016, määramise järgsed kohtumised olid toimunud harv ja problemaatiliselt. Kaebaja leidis, et Eesti riigi puuduliku õigusloome tõttu on saanud kannatada tema perekondlikud suhted ning taotles selle eest 10 000 eurot mittevaralise kahju hüvitist. Lisaks soovis kaebaja, et kehtiv suhtluskorra tagamise seaduslik regulatsioon tunnistataks põhiseadusega vastuolus olevaks. Justiitsministeerium ei nõustunud, et seaduslik regulatsioon on puudulik, samuti leidis, et RVastS § 14 eeldused ei ole täidetud ning isa kaebus ei ole piisavalt põhjendatud, sh pole välja toodud milliste PS sätetega regulatsioon vastuolus on. Halduskohus lahendas kohtuasja RVastS § 14 lg 1 alusel, mis puudutab kahju, mis on tekitatud õigustloova aktiga. Ringkonnakohus leidis, et kuivõrd kaebus hõlmab laiemalt suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendi sundtäitmise ebaefektiivsust, siis ei saa piirduda vaid Eesti Vabariigi õigusaktide puudulikkuse hindamisega. Ringkonnakohus tõi välja, et EIK on lahendanud mitmeid sarnaseid kohtuasju ning leidis, et antud kaasus tuleb lahendada EIK kohtu loogikat järgides ning kaebus tuleb lahendada RVastS §-ide 7 lg 2 ja 9 lg 1 alusel. Samas jäi Ringkonnakohus seisukohale, et kuigi halduskohus lahendas asja RVastS § 14 lg 1 alusel,

---

¹²⁴ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884.

¹²⁵ TlnHKo 15.05.2019, 3-18-1636. Tallinna Halduskohus rahuldab kaebaja, isa, kaebuse osaliselt ja mõistis Eesti Vabariigilt (Justiitsministeeriumilt) välja mittevaralise kahju 3000 eurot ning mõistis Justiitsministeeriumilt välja menetluskulud 1494 eurot kaebaja kasuks. Kohus jättis põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamise taotluse rahuldamata.

siis on kohus jõudnud õigele tulemusele, sest on analüüsinud menetluse efektiivsust tervikuna, mitte ainult õigusloome puudujääke.

Ringkonnakohus leidis, et EIK praktika valguses ei saa pidada kiireks ja efektiivseks suhtluskorra kohtulahendi sundtäitmist, kui: a) sunnivahendi kohaldamise eeldusena nõutakse kohustuslikku lepitusmenetlust; b) kui eelnev sunniraha määramise seaduslikkuse üle käiv vaidlus pole lõppenud, ei saa kohtutäitur määrata uut sunniraha (TMS §-id 179 lg 2 ja § 26¹ lg 9); c) kriminaalasja algatamiseks peab olema sunniraha määramise otsus jõustunud (KarS § 331¹); d) sunniraha määramise otsuse õiguspärasuse vaidlus kestis antud kohtuasjas ca aasta; e) antud asjas ei ole suudetud 1 aasta ja 9 kuu jooksul tagada suhtluskorra määruse täitmist; f) kaebaja on kasutanud ära kõik õiguslikud võimalused oma õiguste kaitseks. Antud kohtuasjas soovis kaebaja algatada ka põhiseaduslikkuse järelevalve, kuid kohus jättis poole taotluse rahuldamata. Kohus põhjendas oma otsust sellega, et antud asjas ei ole kaebajal tekkinud kahju konkreetse õigusnormi kohaldamise või kohaldamata jätmise või õigusloome puudulikkuse tõttu, vaid kahju tekkis aeglase menetlemise tõttu. Lõpetuseks möönis kohus, et Eesti õigussüsteemi suhtluskorra kohtulahendi sündtäitmise osas on võimalik muuta efektiivsemaks, kuid kehtivaid norme abstraktselt ei ole võimalik halduskohtul põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistada. Kohus leidis, et EIK kohtupraktika kohaselt on õiglase kahjusumma 5000 eurot.¹²⁶

Tallinna Ringkonnakohus tunnistas riigi suutmatust tagada efektiivselt suhtluskorra kohtulahendi täitmine ka 13.12.2019 nr 3-18-334 tehtud otsuses. Antud kohtuasjas tühistas Ringkonnakohus samas asjas tehtud Tallinna Halduskohtu otsuse ning määras isa kasuks riigilt välja 5000 euro suuruse mittevaralise kahju hüvitise ning esimese- ja teise astme kohtu menetluskulud. Antud vaidluse puhul nägi kaebaja, isa, oma last viimati kui laps oli 2,5 aastane. Lapse ema keeldus suhtluskorra täitmisest, mistõttu tekkis olukord, kus isa nägi oma last alles kahe aasta möödudes, kui laps oli 4,5 aastane ning ei tundnud oma isa ära. Kohus nentis taaskord, et asi tuleb lahendada RVastS §-ide 7 lg 2 ja 9 lg 1 alusel ning viitas, et kaasuse õiguslik baas ja kaebajate etteheited on eelmainitud kohtuasjaga, 3-18-1636, samad. Kohus selgitas lühidalt kohtuasjas nr 3-18-1636 tehtud otsuses välja toodud seisukohti ning rahuldab isa taotluse täies ulatuses.¹²⁷

---

¹²⁶ TlnRnKo 05.12.2019, 3-18-1636.

¹²⁷ TlnRnKo 13.12.2019, 3-18-334.

Kohtunik Virgo Saarmets koostas haldusasja nr 3-18-334 kohta eriarvamuse. Kohtunik Saarmets nõustus, et apellandil on õigus taotleda mittevaralise kahju hüvitamist, sest suhtluskorra lahendi pikaajaline täitmata jätmine võib pöördumatult kahjustada lapse ja isa suhteid. Kohtunik jäi eriarvamusele selles osas, et antud asja lahendamine peab toimuma RVastS §-ide 7 lg 2 ja 9 lg 1 alusel. Saarmets tõi välja, et EIÕK art 46 lg-st 1 tulenevalt on riigile täitmiseks kohustuslikud vaid need EIK otsused, milles antud riik on ise olnud vaidluse pooleks. Kohtunik tõi välja, et EIK ei ole teinud antud asja puhul Eesti suhtes otsust, millest tuleneks, et Eesti Vabariik ei ole inimesele taganud EIÕK-st või selle protokollist tulenevaid õigusi. Kohtunik selgitas, et riigi vastutus kahju eest, mis on tekitatud õigusloomega või selle hooletusse jätmisega, on avalikes huvides piiratud. Saarmets leidis, et seadusandja vastutus tekitatud mittevaralise kahju eest saab olla ainult süüline. Mittevaraline kahju hüvitamine Riigivastutuse seaduse alusel, tuleb kohtuniku hinnangul kõne alla ainult siis, kui on määratletud konkreetne avaliku võimu kandja, kelle haldusakt, toiming või õigustloov akt on jäänud õigusvastaselt ja süüliselt tegemata või andmata. Misjärel tuleks vajadusel algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus.¹²⁸

Kokkuvõttes saab peatüki põhjal asuda seisukohale, et õiguskaitsevahendid riigi vastutusele võtmiseks puuduliku seadusloome eest on loodud. Lapsega suhtlust ootavad vanemad on nõudnud riigilt kahju hüvitamist eelkõige seetõttu, et suhtluskorra vaidlused kohtus on kestnud pikalt, kuid soovitud tulemuseni pole jõutud, mistõttu on leitud, et riigi õigusloome on puudulik. Kohtud on lahendustes nentunud, et kohtumenetlused on kestnud liiga pikalt kuid tuginenud mittevaralise kahju väljamõistmisel eelkõige puudulikule seadusloomele. Nõude alusena on kasutatud erinevaid lähenemisi – nõue on rahuldatud RVastS §-de 7 lg 2 ja 9 lg 1 alusel ning erinormi, RVastS § 14 lg 1, alusel. Ringkonnakohus on pidanud EIÕK praktika kohaselt asjakohasemaks RVastS §-de 7 lg 2 ja 9 lg 1 kohaldamist. Erinormi RVastS § 14 lg 1 kohaldamisel on kohus leidnud, et eeldus, mille kohaselt peab isik kuuluma eriliselt kannatanud isikute rühma, ei kehti, sest see on vastuolus EIÕK lähenemisega. Mõlemat nõudenormi käsitledes on kohus rikkumise koosseisu sisustamisel hinnanud kogu menetluse kestvust, mis on omane EIK poolt tehtud lahenditele. Kättesaadav kohtupraktika ei ole piisav, et teha järeldus sobiva nõudenormi osas. Samas kehtib kohtumõistmisel *iura novit curia* printsiip, millest lähtuvalt on piisav, kui kohtusse pöördudes kirjeldatakse ära nõude sisu ning kohus kohaldab

---

¹²⁸ Kohtunik Virgo Saarmetsa eriarvamus haldusasjas nr 3-18-334.

õiget seadust ise.¹²⁹ Antud kohtuasjade lahendamine lähtuvalt EIÕK praktikast on leidnud kriitikat selles osas, et EIÕK art 46 lg-st 1 tulenevalt ei ole EIK lahenditest lähtumine asjakohane, sest Eesti pole antud asjas olnud vaidluse pooleks. EIÕK art-te 19, 32 ning 44 ja 46 lg 1 koosmõjust tuleneb solidaarsusprintsip, mille kohaselt moodustab EIK kaasusõigus lahutamatu osa konventsioonist. Töös on varasemalt välja toodud, et EIÕK on Eesti suhtes otsekohalduv ning RVasS suhtes ülimuslik.¹³⁰ Seetõttu leiab töö autor, et EIK lahenditega arvestamiseks ei pea Eesti olema olnud samas asjas EIK vaidluse pooleks. Autori käsitlus erineb selles osas kohtuniku eriarvamuses toodust.

Peatükis kajastatud kohtupraktikas on lahenduste puhul nenditud, et menetlused on suhtluskorra täitmise tagamisel kestnud liiga kaua ning õigussüsteemis määratletud õiguskaitsevahendid ei ole piisavad. 2014. ja 2019. aastaga võrreldes on suhtluskorra regulatsioon oluliselt muutunud.¹³¹ Siiski on lahendites väljatoodud kitsaskohad endiselt aktuaalsed, sest lahendeid, mis on menetlusse jõudnud enne 01.09.2022, täidetakse kehtinud regulatsiooni ehk kohtulahendis analüüsitud õigusnormide alusel. Esimeses peatükis käsitletud muudatuste pinnalt on võimalik asuda seisukohale, et ka uue seaduse jõustumise järgselt ei ole kõik kitsaskohad lahendatud.

Esimese peatüki vahekokkuvõttes toodi välja, et kuigi varasem sunniraha asendati trahviga, siis on endiselt rahaline karistus praktiliselt ainus sunnimeede, mida kohtutäitur ja kohus kasutavad. Seetõttu on endiselt asjakohane väita, et suhtlusõiguse rikkumise juhtumite puhul puuduvad selged ja piisavalt mõjusad karistused seaduse rikkumise eest. Eraldi arutelu koht on, kas selliseid rangeid karistusi suhtlusõiguse täitmise tagamiseks on üldse võimalik luua. Magistritöö mahupiirang ei võimalda antud küsimust sisuliselt analüüsida. Siiski leiab töö autor, et vanema suhtes füüsilise vastupanu murdmise meetmete rakendamine ei saa kunagi kohtu poolt soositud lahenduseks, kuna tõenäosus, et sunnimeetme rakendamise juures viibib laps, on suur.

---

¹²⁹ Sootak, J. Süüdimõistmine koosseisu valikuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. *Juridica* 2009/2.

¹³⁰ TlnHKo 21.11.2014, 3-14-51884, p 11.2.

¹³¹ Autor käsitleb viimaste aastate valdkondlike muudatusi 1. peatükis.

Kohus tõi välja ka, et varasema süsteemi järgi on sunnimeedet võimalik kolmes kohtuastmes vaidlustada ning kui vanem seda teeb, siis ei ole võimalik uut sunniraha määrata. Uue süsteemi kohaselt määratakse trahv ning sunnimeetme määramine ei vabasta vanemat kohustuse täitmisest. Samas kui vanem tasub trahvid ära või otsustab neid mitte tasuda ning talle määratakse neid üha uuesti, siis eksisteerib endiselt võimalus, et trahviga ei suudeta vanemat mõjutada rikkumist lõpetama.

Lisaks on kohtu väited, et õiguskaitseorganite ressursid on piiratud ning seaduse jõustamise protsessid on aeglased endiselt asjakohased. Varasemalt on viidatud, et ka Riigikohtu esimees on välja toonud, et perekonnaõiguse asju jõuab kohtutesse palju. Kokkuvõttes, mida rohkem asju kohtutesse jõuab, seda rohkem peavad kohtunikud asju lahendama, mistõttu on mõisteta, et menetlused võivad kohtunike suure töökoormuse tõttu pikalt kesta. Väide, et seaduse jõustamise protsessid on aeglased, on samuti jätkuvalt asjakohane. Vaadates näiteks 10.04.2023 alustanud XV Riigikogu koosseisu esimest aastat, siis oli Riigikogu töö obstruktsiooni tõttu pikalt toimivast tööritmist väljas.

2.3. Nõue riigi vastu Saksamaa õiguses

Peatükis antakse analüüsitakse, kuidas on Saksamaal reguleeritud riigi vastutus ning millal saab isik nõuda riigilt kahju hüvitamist suhtlusõiguse täitmisega seotud asjades. Saksamaa riigivastutuse analüüsimine on asjakohane, sest Saksamaa on olnud korduvalt Euroopa Inimõiguste Kohtus pooleks, kui arutluse all on olnud liiga pikaks veninud menetlus suhtlusõiguse tagamise asjades.

Saksamaa Liidupõhiseaduskohus (*Bundesverfassungsgericht*) tunnistas 1981. aastani kehtinud riigivastutusseaduse kehtetuks ja põhiseadusega vastuolus olevaks. Hetkel ei eksisteeri Saksamaal riigivastutuse seadust. Riigi vastutuse õiguslik alus tuleneb BGB §-st 839 ja Saksamaa põhiseaduse *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, edaspidi: GG, §-st 34.¹³²

---

¹³² *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (GG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (17.02.2024).

Kui vaadelda vanema nõuet riigi vastu suhtlusõiguse tagamise suutmatuse tõttu, siis kasutab Saksamaa Eestiga võrreldes erinevat lähenemist. Kui suhtlusõiguse täitmine jääb, sarnaselt ülaltoodud Eesti kohtulahenditele, aastateks venima, siis võib riigi vastutusele võtmise asjades kõne alla tulla kohtute põhiseadus *Gerichtsverfassungsgesets*, edaspidi: GVG.¹³³ Enne 03.12.2011 pooleli olevate või lõppenud menetluste puhul võib kohaldamisele tulla üleminekusäte, millega muudeti GVG-d. Üleminekusäte loodi Õiguskaitse seadusesse, mis kohaldub liiga pikkade kohtumenetluste ja kriminaaluurimiste puhul *Gesetz über den Rechtsschutz bei überlangen Gerichtsverfahren und strafrechtlichen Ermittlungsverfahren*, ametliku lühendi puudumise tõttu kasutatakse töös *Beck-Online* keskkonnas kasutatavat lühendit: ÜGRG¹³⁴.

GVG § 198 sätestab hüvitise maksmise võimaluse olukordades, kus kohtumenetlus venib ebamõistlikult pikaks ning põhjustab osapooltele kahju. Ebamõistlikult kaua kestnud menetluse puhul, kus muud vahendid kahju hüvitamiseks ei ole olnud piisavad, võib nõuda mittevaralise kahju hüvitamist. Hüvitise summa on kohtu määrata, kuid üldiselt on hüvitise suurus 1200 eurot iga viivitatud aasta eest. Hüvitise saamise eeldus on, et menetlusosaline peab olema esitanud asja menetlevale kohtule menetluse kestvuse kohta kaebuse. Kaebust saab esitada alates ajast, mil menetlus on kestnud kuus kuud. Kui hagi osas on tehtud lõplik otsus, siis saab menetlusosaline esitada kuue kuu jooksul kahju hüvitamise nõude. ÜRGR artikkel 23 on üleminekusäte, mille kohaselt kohaldatakse seadust pooleliolevate ja lõppenud menetluste suhtes. ÜRGR jõustus 3. detsembril aastal 2011. artikkel sätestab, et ÜGRG kehtiv ka nendele menetlustele, mis olid seaduse jõustumise ajal pooleli ja lõppenud menetlustele, mille kestvuse kohta on võimalik esitada või on juba esitatud kaebus Euroopa Inimõiguste Kohtusse. Lisaks ajalisele kehtivusele ja selle kohaldamisala määratlemisele on artiklis sätestatud kohaldatavad menetlusnormid ja tähtajad.¹³⁵

---

¹³³ *Gerichtsverfassungsgesets* (GVG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html> (17.02.2024).

¹³⁴ *Gesetz über den Rechtsschutz bei überlangen Gerichtsverfahren und strafrechtlichen Ermittlungsverfahren*. – http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl111s2302.pdf (17.02.2024).

¹³⁵ *Neue Juristische Wochenschrift* 2014, 253. “BSG: Entschädigung wegen überlangen Verfahrens – Zeitlicher Anwendungsbereich des ÜGRG”. Kättesaadav veebis: <https://beck-online-beck-de.rara.idm.oclc.org/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fnjw%2F2014%2Fcont%2Fnjw.2014.253.1.htm&pos=3&hlwords=on> (28.03.2024).

Saksamaa kohtupraktikaga tutvudes jääb silma asjaolu, et paljud suhtlusõiguse asjad on venima jäänud eelkõige seetõttu, et kohus on mingil hetkel lapse ja vanema suhtlusõiguse määratud tähtajani peatanud. Lapse ja vanema suhtlemise peatamine on EIÕK art. 8 kaitse alla kuuluva õiguse, õigus austada isiku perekonnaelu, piiramine. Suhtlusõiguse piiramine võib olla BGB § 1634 lg 2 alusel vajalik. Samas tuleb arvestada riski, et peresuhted lapse ja vanema vahel või vanemate vahel võivad jäädavalt katkeda. Suhtlusõiguse peatamise asjade puhul kontrollib EIK lapse huvidest lähtuvalt, kas antud otsuse tegemisel kasutatud õigustused on olnud veenvad ja piisavad. EIK ei asu seejuures ametiasutuste või kohtu asemel suhtlusõiguse küsimusi otsustama, vaid hindab kaalutusõigust arvesse võttes tehtud otsuseid. EIÕK artiklist 8 ei tulene menetlusele selgeid nõudeid. Otsus peab olema õiglane ning kavandatud selliselt, et artiklis 8 sätestatud õigused oleksid tagatud. Lapse suhtlusõiguste vaidlustes on eriti oluline, et menetlus viiakse lõpule mõistliku aja jooksul.¹³⁶

1. jaanuaril 2015. aasta otsuses 62198/11 *Kuppinger/Saksamaa* leidis EIK, et Saksamaa õigussüsteemis esineb regulatiivseid puudujääke, mille tõttu on suhtlusõiguse täitmise tagamise kohtumenetlused liiga pikad. Antud kohtuasjas soovis lapse isa suhelda oma 2003. aasta detsembris sündinud lapsega. Lapse sünni järgselt ei võimaldanud ema lapse isal oma last näha. Alates 2005. aasta maist püüdis isa erinevate siseriiklike menetluste abil saada lapsega kontakti. 2007. aasta mais määras kohus isale õiguse kohtuda oma lapsega üks kord nädalas, kuid ema ei pidanud määratud suhtluskorrast kinni. 2009. aastal peatas kohus lapse ja isa suhtlemise üheks aastaks. Isa pöördus Euroopa Inimõiguste Kohtu poole, sest leidis, et tema õigusi on rikutud EIÕK artiklite 6 ja 13 alusel. EIK tegi otsuse, asudes seisukohale, et isa õiguseid on EIÕK artiklite 6 lg 1 ja 13 alusel rikutud ning leidis, et isa kahju tuleb hüvitada.¹³⁷ Seejärel jätkus vaidlus Saksamaal – pärast EIK otsust andis siseriiklik kohus välja ajutise määruse, millega andis isale õiguse lapsega kohtuda ning teavitas lapse emale, et suhtluskorra kokkuleppe järgnev eiramine võib kaasa tuua kuni 25 000 euro suuruse rahatrahvi. Ema eiras taaskord suhtluskorra kokkulepet, mille peale esitas isa kohtusse taotluse emale 3000 euro suuruse trahvi määramiseks. Kohus määras emale kuue rikkumise eest 300 euro suuruse rahatrahvi. Seejärel taastas kohus isa ja lapse suhtlusõiguse ning määras erieestkostja.

---

¹³⁶ EIKo 10.11.2005, 40324/98 *Süss vs. Saksamaa*, p 86-89.

¹³⁷ EIKo 21.04.2011, 41599/09 *Kuppinger vs. Saksamaa*. Kohus leidis, et kohtuasja kestvus oli ebamõistlikult pikk ning ei vastanud „mõistliku aja“ nõudele. Kohus mõistis kannatanu kasuks välja 5200 euro suuruse mittevaralise kahju hüvitise ning 3745,73 eurot kohtukulude eest.

Vanemate ühise tegevuse tõttu, kus isa ei teinud koostööd eestkostjaga ja ema ei olnud valmis suhtlema isaga, ei jõutud pooli rahuldava kokkuleppeni. Isa pöördus 2011. aasta septembris EIK-sse, sest leidis, et Saksamaa kohtud ei ole suutnud tagada tema õigust lapsega suhelda. EIK leidis, et ajutise määruse andmisega on rikutud isa EIÕK artiklitest 8 ja 13 tulenevaid õigusi ning kohustas Saksamaad hüvitama isale EIÕK artikli 41 alusel 15 000 eurot mittevaralise kahju eest ja kohtukulud 6436,53 euro ulatuses. Kohus põhjendas mittevaralise kahju tekkimist menetlusviivitusega. Kohus leidis, et juhul kui menetluse venimine rikub EIÕK artikli 8 nõudeid perekonnaelu austamiseks, siis on vajalik täiendav ennetav õiguskaitse. Kohus märkis, et kuigi otsuse tegemise ajaks oli Saksamaa seadusesse loonud üleminekusätte, ÜGRG, siis ajal, mil pool esitas EIK-sse taotluse, antud sätet ei eksisteerinud. EIK leidis, et pöördumise hetkel olid õiguskaitsevahendid ammendunud ning lähtus otsust tehes taotluse esitamise ajal kehtinud õiguskorrast.¹³⁸

Taron/Saksamaa asjas tegi EIK otsuse, millega tunnistas avalduse vastuvõetamatuks. EIK märkis asjas, milles kaebaja soovis muuhulgas saada mittevaralise kahju hüvitist liiga pika kohtumenetluse eest, et Saksamaa õiguskaitsevahendid ei ole ammendunud. Kohus tõi välja, et ÜGRG võeti vastu eesmärgiga lahendada Saksamaal esinevaid liiga pikkasid menetlusi tõhusalt ja mõistlikult, võttes seejuures arvesse konventsiooni nõudeid. Otsus, mille osas pool EIK poole pöördus, tehti 2012. aasta mais. EIK leidis, et kuigi mõne kuu jooksul pole Saksa kohtud jõudnud välja töötada kohtupraktikat, siis pole põhjust arvata, et uus õiguskaitsevahend ei võimalda kaebajal piisavalt hüvitist saada või kaebaja eduväljavaated pole mõistlikud.¹³⁹ EIÕK artikkel 35 lg 1 sätestab põhimõtte, mille kohaselt Euroopa Inimõiguste Kohus eeldab, et riigiõigus on tõhus vahend väidetava õiguse rikkumise vastu. Siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendumise reegli eesmärk on anda konventsiooni osalistele võimalus enne Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumist taastada või heastada tekitatud rikkumine. Seega vastutavad riigid oma tegevuse või tegevusetuse eest rahvusvahelise organi ees alles siis, kui neil on olnud võimalus oma õigussüsteemis õigusrikkumine kompenseerida.¹⁴⁰

Saksamaa Liitvabariigi ülemkohus *Bundesgerichtshof*, edaspidi BGH, tegi 2021. aasta maikuu otsuse III ZR 72/20, milles käsitles muuhulgas pikalt kestnud suhtlusõiguse menetlust. Asjas

---

¹³⁸ EIKo 15.1.2015 62198/11 *Kuppinger vs. Saksamaa*.

¹³⁹ EIKo 29.05.2012 53126/07 *Taron vs. Saksamaa*, p 40.

¹⁴⁰ EIKo 01.03.2010 46113/99, 3843/02, 13751/02 *Demopoulos and Others vs. Turkey*. Artikkel 35 lg 1.

nõudis hageja, ema, Saksamaa riigilt hüvitist perekonnakohtumenetluse ebaproportsionaalse kestvuse tõttu. Menetlus algas 2014. aastal ning oli läbinud mitu kohtuastet. Antud asjas soovis ema suhelda oma 2010. ja 2012. aastal sündinud lastega, kes elavad koos isaga. Ema soovis laste elus osaleda. Perekonnakohus jättis 2014. aasta aprillis rahuldamata ema taotluse ajutise korralduse andmiseks juurdepääsuõiguste reguleerimiseks. 2014. aasta mais taotles hageja laste suhtlus- ja hooldusõigust. Vahepeal saavutasid vanemad omavahel suhtlusõiguse osas kokkuleppe ning kohus peatas menetluse 2015. aasta jaanuarini. Kohus otsustas 2015. aasta jaanuaris küsida eksperdi arvamust, aruanne valmis 2018. aasta veebruaris. Eksperti hinnangu ootamise ajal esitas ema 2017. aasta septembris FamFG § 155 alusel prioriteedi- ja kiirendusnõude mittejärgmise avalduse ning taotluse suhtlusõiguse ajutiseks reguleerimiseks. Perekonnakohus lükkas taotluse tagasi, ning jättis kehtima 2017. aasta veebruaris sõlmitud ajutise suhtluskorra. Seejärel esitas ema kiirenduskaebuse ringkonnakohtule. 2018. aastal tegi perekonnakohus suhtlus- ja hooldusõiguse vaidluses lõpliku otsuse. Ema vaidlustas asja ringkonnakohtus. Ringkonnakohus laiendas 2019. aasta jaanuaris ajutise määruse andmisega ema suhtlusõigusi, võimaldades tal igakuiselt ilma saatjata lastega suhelda, esialgu pojaga ning hiljem tütreaga. 2019. aasta jaanuaris tegi Ringkonnakohus GVG § 198 lg 2 p-de 3 ja 4 alusel otsuse, milles rahaldas hagi osaliselt, mõistes riigilt ema kasuks välja 3700 euro suuruse kahju hüvitise. Hageja pöördus BGH poole ning taotles liiga pika kohtumenetluse (4,5 aastast) eest mittevaralise kahju hüvitist 15000 eurot ning alates 2014. aastast tehtud advokaadikulude katmist. Kohus leidis, et menetledes tuleb käsitleda suhtlusõigust ja hooldusõigust eraldi, kuna need on erinevad õigusvaldkonnad ja vajavad eraldi analüüsi ning lahendamist. Lisaks tõi kohus välja, et antud asjas mängib olulist rolli asjaolu, et lapsed on väikesed ning pikk viivitus võib põhjustada pöördumatut kahju. BGH tühistas osaliselt ringkonnakohtu otsuse ning saatis asja ringkonnakohtule uuesti läbivaatamiseks osas, kus käsitleti mittevaralise kahju hüvitise suurust.¹⁴¹

EIK tuvastas enne 2011. aastat mitmes kaasuses, et Saksa õigussüsteemis on suhtlusõiguse menetlused liiga pikad ning mõistis riigilt välja kahju hüvitise. Kuivõrd riigid vastutavad rahvusvaheliste organite ees pärast siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendumist, siis 2011. aastal täiendati Saksa seadusandlust. Hetkel kehtiva süsteemi kohaselt on isikul, kes tunneb, et menetluse pikkus on riigi tegevuse või tegevusetuse tõttu ületanud taluvuse piiri, võimalik esitada kaebus riigi vastu. Riigi vastutuse õiguslik alus, kui riik ei suuda tagada määratud

---

¹⁴¹ BGH - III ZR 72/20, NJW 2021, 3194.

suhtluskorra täitmist, tuleneb Kohtute põhiseaduse §-ist 198. Lisaks on loodud üleminekusäte, ÜRGR artikkel 23. Kuivõrd uuemates lahendites, mis on tehtud GVG § 198 alusel, viidatakse enne 2011. aastat tehtud EIK kohtulahenditele, kus Saksamaa oli menetluse pooleks, siis näib, et antud lähenemine, õiguskaitsevahendi selge määratlemine, on loonud olukorra, kus siseriiklik õigus loob ammendavad õiguskaitsevahendid inimeste õiguste kaitseks.

Peatükis 2.2. jõuti järeldusele, et Eestis on võimalik riigi vastutusele võtmine puuduliku seadusloome eest, mis on toonud kaasa liiga pikalt kestnud kohtumenetluse. Otsustes, milles Eesti kohtud leidsid, et suhtlusõiguse asjas on kohtumenetlus kestnud liiga pikalt, sai kaalukaks argumendiks kahju hüvitamise väljamõistmisel eelkõige puudulikule õigusloomele tuginemine. Eestis on tsiviilasja menetlemise kiirendamist võimalik taotleda TsMS § 333¹ lg 1 alusel, kui kohtus ei tee vähemalt üheksa kuu jooksul vajalikku menelustoimingut. Kohtute seaduse¹⁴² § 45 lg 1¹ alusel saab kohtu esimees rakendada sättes loetletud abinõusid kohtu töö ümberkorraldamiseks, mis tagaksid menetluse kiirema lahendamise. RVastS § 17 lg 1 alusel saab esitada taotluse kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks Justiitsministeeriumile. Kuivõrd suhtlusõiguse asjade puhul on pigem esile kerkinud probleem menetluse kogupikkuse üle, mis algab suhtluskorra määramisega ja arvestab kõiki täitmise tagamiseks tehtud otsuseid, siis ei pruugi probleemiks olla kohtutes tehtav töö igas üksikus menetluses. Varasemalt on analüüsitud, et kui suhtlusõigust takistav vanem soovib suhtluskorra täitmist vältida, siis on võimalik vaidlustada sunnimeetmeid, taotleda ekspertiisi läbiviimist jne, mille osas võib kohus teha erinevates menetlusastmetes mitmeid otsuseid, mis toob kaasa menetluse kogupikkuse suurenemise. Sellisel juhul võib iga ükski toiming kohtus olla menetletud mõistliku ajaga. EIÕK artiklist 6 lg-st 1 ja PS §-st 14 tuleneb isiku õigus tõhusale menetlusele, mis toimub mõistliku aja jooksul. EIK praktika kohaselt tuleb menetluse kestvuse mõistlikkuse hindamisel võtta arvesse: kohtuasja keerukust, kaebuse esitaja käitumist ja kaalul olevaid hüvesid ning menetleja tegevust.¹⁴³

Kokkuvõttes on võimalik asuda seisukohale, et Eestis ei ole määratletud konkreetset normi, mille alusel oleks võimalik hinnata kogu menetluse kestvuse pikkust ning sellistes olukordades lahendab kohus asja tuginedes RVastS-s, PS-s ja EIÕK-s sätestatule ning EIK kohtulahenditele. Seetõttu on Saksamaa lähenemine, kus pikkade kohtumenetluste puhul on selgelt määratletud,

---

¹⁴² Kohtute seadus. – RT I, 04.01.2024, 4.

¹⁴³ TrtRKK 16.01.2023, 3-21-397, p 3

millal võib riigi vastutus kõne alla tulla, selgemini reguleeritud. Lisaks tagab kahju hüvitise orientiiriks oleva summa määratlemine võimaluse kaitsta riigi ressursse. Õiguskaitsevahendi selge määratlemine aitab vältida ka kohtuasjade jõudmist Euroopa Inimõiguste Kohtusse. Seetõttu leiab autor, et Saksamaal toimiv riigivastutuse süsteem, liiga pikalt kestnud suhtlusõiguse vaidluste puhul, on paremini reguleeritud ning sarnane säte võiks olla asjakohane ka Eesti õiguses.

2.4. Mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlusõiguse teostamist takistava vanema vastu

2.4.1. Teoreetiline käsitlus mittevaralise kahju hüvitamise nõudest suhtluskorra täitmisel Eesti õiguses

Primaarne kahju tekitaja olukorras, kus üks vanem takistab õigusvastaselt teisel lapsevanemal ja lapsel suhelda, on suhtlust takistav vanem. Eelnevalt on analüüsitud, et suhtlusõigus on õigushüve, mille kahjustamisel tekib mittevaraline kahju. Peatüki eesmärk on analüüsida Saksa kohtupraktikast lähtuvalt, kus vanemate vahel on õiguslik suhe, kas Eesti õigussüsteemis võiks olla asjakohane esitada rikkumise korral mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlust takistava vanema vastu. Esmalt käsitletakse Eestis kehtivat deliktilise vastutuse süsteemi.

Deliktiõiguslik vastutussüsteem on suunatud absoluutselt kaitstud õiguste ja õigushüvede rikkumisega kaasnevate negatiivsete tagajärgede kõrvaldamisele. Deliktiõigus kompenseerib kahju tekitaja poolt rikutud õigushüvedest tulenevaid kahjulikke tagajärgi, tagades kannatanule õigushüvede taastamise või väärtuse hüvitamise.¹⁴⁴ Kaudsete kahjude eest, nagu saamata jäänud tulu, deliktiõiguslik vastutus tavaliselt ei kaitse.¹⁴⁵ Deliktiõiguslik õigussuhe tekib, kui toimub deliktiõiguslikult kaitstud õigushüve õigusvastane kahjustamine ning poolte vahel pole eelnevat võlasuhet, millest võiks tuleneda kohustuse rikkumine. Kui kahjustatud isik suudab tõendada teo vastavust deliktiõiguslikele tingimustele, siis võib isik esitada nõude kahju hüvitamiseks vastutava isiku vastu.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Volens, U. Doktoritöö, lk 36.

¹⁴⁵ *Ibidem*, lk 37.

¹⁴⁶ *Ibidem*, lk 36-37.

VÕS § 1044 lg 2 sätestab, et lepingulise kohustuse rikkumisel tekkiv kahju ei kuulu deliktiõiguse alusel hüvitamisele. Varasemalt on tuvastatud, et Eesti õiguse kohaselt ei teki vanemate vahele suhtluskorra kindlaksmääramisega lepingulist suhet, mistõttu on asjakohane hinnata võimalikku vastutust deliktiõiguse alusel. Suhtlusõiguse õigusvastane takistamine toob kaasa PS §-de 26 ning 27 lg 1 alusel perekonnapõhiõiguse rikkumise ning PS §-ga 26 on kaitstud isiku õigus identiteedile ja õigus mitte tunda hirmu oma lähedase eksistentsi pärast. Kuivõrd viidatud põhiõigustele leiab eelduslikult kaitsenormi ka eraõiguses, siis on asjakohane hinnata, kas põhiõiguste tagamisele võib tugineda ka eraõiguslikes suhetes. Õiguskirjanduses on leitud, et põhiõigused avaldavad mõju ka eraisikute omavahelistele suhetele, kuna ühe isiku põhiõiguste tagamine võib riivata samal ajal teise isiku põhiõigusi.¹⁴⁷ Eraõiguses avalduvad põhiõigused näiteks hea usu- ja heade kommete põhimõtetes, mille kohaldamisel kaalub tsiviilkohus poolte õigusi.¹⁴⁸

Deliktilise vastutuse peamine nõude alusnorm on VÕS § 1043, mis sätestab üldised eeldused, mille täpsem sisu on reguleeritud võlaõigusseaduse 53. peatüki 1. jaos.¹⁴⁹ VÕS § 1043 kohaselt peab kahju tekitanud isik (kahju tekitaja) hüvitama õigusvastaselt teisele isikule (kannatanule) tekitatud kahju, kui ta on kahju tekkimises süüdi või vastutab selle eest seaduse alusel. Deliktiõiguslikult vastutav isik on isik, kellele langeb vastutus delikti toimepanemise eest ning kelle vastu kannatanul tekivad deliktiõiguslikud nõuded. Enamasti on deliktiõiguslikult vastutav isik teo toimepanija. Vastutuse piirangud on sätestatud VÕS §-is 1052.¹⁵⁰ Deliktiõiguslikult õigustatud isik on kannatanu, kellele tekib delikti rikkumise tagajärjel kahju ning kelle õigusi rikutakse. Kannatanul peab olema õigusvõime.¹⁵¹

Delikti üldkoosseis peab olema täidetud, et õigustada deliktiõiguslikult vastutava isiku vastutust kahju hüvitamiseks. Deliktilise üldvastutuse aluseks on kolmeastmeline delikti üldkoosseis, mille elementideks on: a) Objektiivne teokoosseis, mis sisaldab tegu, kahjulikku tagajärge ning põhjuslikku seost teo ja kahjuliku tagajärje vahel; b) Teo õigusvastasus; c) Süü olemasolu. Delikti üldkoosseisu tuvastamine toimub etapiviisiliselt – kui teo objektiivne koosseis ei ole täielik, siis ei saa hinnata teo õigusvastasust ega süüd.¹⁵²

---

¹⁴⁷ Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Eriväljaanne. – *Juridica*, 2001, nr I, lk 85.

¹⁴⁸ Belling, D. W. Põhiõiguste tähendus eraõigustele. – *Juridica*, 2004, nr 1, lk 6.

¹⁴⁹ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1043, lk 731-732.

¹⁵⁰ *Ibidem*, § 1043/7.1., lk 724-725.

¹⁵¹ *Ibidem*, § 1043/7.2., lk 726.

¹⁵² *Ibidem*, § 1043/3.2., lk 733.

Objektiivse koosseisu puhul tuleb teha kindlaks kahju tekitaja tegu, mis vastab õigusvastase teo tunnustele.¹⁵³ Eelduse täitmiseks tuleb kontrollida, kas väidetava kahju tekitaja tegu või tegevusetus on põhjustanud mõne deliktiõiguslikult kaitstud õigushüve kahjustamise.¹⁵⁴ Võlaõigusseaduses ei ole delikti üldvastutus käsitletud generaaldeliktina ehk puudub delikti lahtine loetelu. Delikti üldkoosseisu alla lähevad teod, mis on sätestatud VÕS §-ides 1045-1049.¹⁵⁵ Õigusvastaste tegude loetelu on määratletud VÕS §-ides 1045 lg-s 1 ja 1048.¹⁵⁶ VÕS § 1045 lg 1 defineerib õigusvastasust teo tagajärje järgi, lähtudes eeldusest, et deliktiõigus peaks eelkõige kaitsma õiguskorra poolt oluliseks peetud õigushüvesid, mille kahjustamine on eelduslikult õigusvastane. VÕS § 1054 lg 1 p-de 1-6 alusel on õigusvastane teise isiku elu ja tervise, isikuõiguste, omandi ja muude absoluutsete õiguste kahjustamine. Paragrahvi 1045 lõike 1 punkti 4 õigusvastasuse kindlakstegemisel tuleb arvestada ka paragrahvide 1046 ja 1047 sätetega. Õigusvastasus tuleneb isikut kahjustava teo iseloomust, kui vastava teoga rikutakse seadusest tulenevat kohustust või keeldu või kahjustatakse teist isikut tahtlikult ja vastuolus heade kommetega.¹⁵⁷

Olukord, kus vanem ei saa pika aja jooksul oma lapsega suhelda, on lapsevanema jaoks kurnav ja raske. Eelnevalt on analüüsitud, et suhtlusõiguse õigusvastane takistamine rikub vanema perekonnapõhiõigust. Sellisel juhul võiks olla asjakohane tugineda VÕS § 1045 lg-le 1 p-le 2, mis sätestab, et kahju tekitamine on õigusvastane, kui sellega kahjustati isiku tervist. Punkti 2, tervise kahjustamine, sisustamisel on võimalik tugineda argumentidele, mis tõid kaasa isiku kehalise või vaimse seisundi halvenemise.¹⁵⁸

Kaaluda võib ka VÕS § 1045 lg 1 p-le 7 ja lg-le 3 tuginemist, mille alusel saab kohustuse rikkumise korral nõuda kahju hüvitamist, kui tõendatakse kaitsenormi olemasolu, mille eesmärk oli kaitsta kannatanut kahju eest.¹⁵⁹ PKS § 143 lg 2 kohustab vanemat hoiduma tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist. Asjakohane säte võib olla ka VÕS § 1045 lg 1 p-le 8, mille kohaselt on õigusvastane kahju, mis on tekitatud heade kommete vastase tahtliku käitumisega. Normi sisustamisel oleks võimalik

---

¹⁵³ *Ibidem*, § 1043/3.3.1., lk 734.

¹⁵⁴ Volens, U. Doktoritöö, lk 37.

¹⁵⁵ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1043/3.2., lk 733.

¹⁵⁶ *Ibidem*, § 1043/3.3.2., lk 734.

¹⁵⁷ *Ibidem*, § 1043/3.1.2., lk 732.

¹⁵⁸ *Ibidem*, § 1045/3.3., lk 754.

¹⁵⁹ RKTko 06.06.2018, 2-16-14655, p 14.

tugineda põhiõiguste rikkumisele, mille osas on varasemalt tuvastatud, et tsiviilõiguslikes vaidlustes võib üldklausleid sisustada läbi põhiseaduse.

Kui eksisteerib oht, et vanem jääb või on jäänud oma lapsele võõraks, siis võib olla tegemist isiku isiklike õiguste rikkumisega. Sellisel juhul võib olla asjakohane tugineda VÕS § 1045 lg 1 p-le 4, mis sätestab, et kahju on õigusvastane, kui see toob kaasa isiklike õiguste rikkumise. Isiklike õiguste näidisloetelu on toodud VÕS §-s 1046 lg-s 1.¹⁶⁰ VÕS § 1046 lg 1 loetleb isiklike õigustena isiku au, nime ja eraelu puutumatus. Õiguslooja on jätnud VÕS § 1046 lg 1 loetelu lahtiseks, lisades eelneva loetelu lõppu „või muu isiku õiguse rikkumine“. Magistritöö peatükis 2.1. analüüsiti suhtlusõiguse rikkumisel kahjustuvaid õigushüvesid ning leiti, et vanema välja lõikamine oma lapse elust võib kahjustab vanema identiteeti ning rikkuda isiku õigust mitte tunda hirmu oma lähedase eksistentsi pärast. Lapse ja vanema suhet uurides on toodud välja, et „loomulik vanemlus“ tähendab, et lapse ja vanema vahel eksisteerib üks või mitu last ja vanemat siduvat suhet: geneetiline suhe, rasedusaegne vanemlus ja psühholoogiline/sotsiaalne vanemlus. Geneetiline vanemlik suhe lapse ja vanema vahel tekib, sest laps on osa bioloogilisest vanemast. Rasedusaegne vanemlus hõlmab lapse kandmise ja sünnitamise kogemust. Psühholoogiline ja sotsiaalne vanemlus hõlmab emotsionaalset ja sotsiaalset sidet oma lapsega.¹⁶¹ Kuivõrd käesolevas töös on vaatluse all eelkõige lapse bioloogilised vanemad, kes mõlemad on huvitatud oma lapse elus osalema, siis on lapse bioloogilise ema puhul täidetud kõik kolm lapse ja vanema suhet ning isa puhul vähemalt kaks lapse ja vanema suhet. Ilmselt on isa rolli puhul võimalik argumenteerida ka, et kuigi mehel puudub võimalus last kanda ja sünnitada, siis osaleb mees enamikel juhtudel raseduse protsessis siiski, olles naisele toeks ning jälgides loote arengut. Lisaks on üldteada, et enamasti on sugulussuhted inimestele olulised ning kui inimesel on bioloogiline laps, kelle elus ta tahab osaleda, siis on isik adunud, et tahab olla koos oma lähedasega ning soovib olla lapsevanem. Vanema ja lapse suhe loob lapse ja vanema vahele sügava emotsionaalse- ja psühholoogilise sideme, mis kujundab nii lapse kui vanema identiteeti ja enesetunnet. Lapsevanemaks olemine toob sageli kaasa uue vaate ja eesmärgid inimese elus ning võib arendada vanema isikuomadusi, näiteks empaatiavõimet ja kannatlikkust. Psühholoogilisest vaatepunktist on lapse ja vanema suhe oluline vanema eneseidentiteedi kujunemisel. Armastav suhe lapsega võib anda vanemale enesekindlust, kui

---

¹⁶⁰ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1045/3.5., lk 755.

¹⁶¹ Diduck, A. (2007). If only we can find the appropriate terms to use the issue will be solved: law, identity and parenthood. *Child and Family Law Quarterly*, 19(4), lk 458-480.

isik tajub, et ta saab vanema rolliga hakkama, lisaks võib see võimaldada näha ennast hooliva ja tugeva inimesena.¹⁶² Soov oma lapsega suhelda hõlmab eelduslikult ka huvi olla lapse eluga kursis ehk õigust mitte karta oma lähedase pärast. VÕS § 1045 lg 1 p 4 kohaldamisel on kohus kohustatud rikkumise õigusvastasuse hindamisel tegema väärtusotsuse.¹⁶³ Kui sätte sisustamisel on leitud, et isiku hea nime rikkumine on isiku isiklike õiguste kahjustamine, siis olukord, kus isik on oma lapse elust välja lõigatud, võib olla oluliselt suurem isiku isiklike õiguste rikkumine. Seetõttu on autori arvates võimalik asuda seisukohale, et mainitud isiklike õiguste kahjustamine kuuluks antud juhul VÕS § 1046 lg 1 kaitse alla.

Deliktiõiguslik vastutus tekib õiguslikult olulise kahju korral, mis on seotud õiguskorra poolt tunnustatud õigushüve kahjustamise või sellega võrdsustatud tagajärgega. Selleks peab olema tuvastatud kahekordse põhjusliku seose olemasolu: esiteks kahju tekitaja teo ja õigushüve kahjustamise vahel ning teiseks õigushüve kahjustamise ja tekkinud kahju vahel. Esimene seos on vajalik vastutuse tuvastamiseks ning teine määrab kahju hüvitamise ulatuse. Kahju tekitaja tegu peab olema otseselt seotud kannatanu õigushüve kahjustamisega, moodustades seeläbi vastutust tekitava põhjusliku seose.¹⁶⁴ Deliktiõigusliku vastutuse kontekstis on oluline tuvastada, kas kahjustatud isikule on tekkinud õiguslikult oluline kahju. Vastavalt Võlaõigusseadusele tuleb määrata kahju kindlaks üldiste kahju hüvitamise reeglite alusel.¹⁶⁵ VÕS § 127 lg 1 sätestab, et kahju hüvitamise eesmärk on isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorraga, milles isik oleks olnud, kui ei eksisteeriks kahju juhtumit. Suhtlusõiguse asjade puhul oleks kahju hüvitamise eesmärk eelkõige teise vanema vastutusele võtmine ning seeläbi õiguskuulekale käitumisele suunamine.

Kuivõrd inimsuhete väärtust pole võimalik rahaliselt hinnata, siis on kahju kindlaks määramine VÕS § 127 lg 6 alusel kohtu pädevuses. Samas on selge, et rahaline hüvitis ei asenda ühist aega ja lähedast suhet lapsega, mistõttu sõltuks määratav kahju konkreetsetest asjaoludest. Põhjusliku seose tuvastamine ja kahju tekkimine on ilmne, sest kui suhtlust takistaval vanemal oleks oma tegevuse põhjendamiseks kaalukad argumendid, miks lapsevanem lapsega suhelda

---

¹⁶² Fadjukoff, P., Pulkkinen, L., Lyyra, A. L., & Kokko, K. (2016). Parental identity and its relation to parenting and psychological functioning in middle age. *Parenting, 16*(2).

¹⁶³ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1046/3.1., lk 777.

¹⁶⁴ Volens, U. Doktoritöö, lk 38-39.

¹⁶⁵ *Ibidem*, lk 39.

ei või, siis saaks ta pöörduda kohtu poole taotlusega määrata lapse ja vanema suhtlusõigusele piirangud.

Kui on kontrollitud, et kahju tekitaja tegu on põhjuslikus seoses kannatanu õigushüve kahjustamisega ning tuvastatud on õiguslikult oluline kahju, siis objektiivse koosseisu viimase etapina on vajalik kontrollida vastutust täitvat põhjuslikku seost. Seega tuleb kontrollida põhjusliku seose olemasolu õigushüve kahjustamise ja tekkinud kahju vahel. Vastutust täitva põhjusliku seose juures on oluline võtta arvesse VÕS § 127 lg-t 2, mis sätestab, et kahju ei hüvitata, kui selle kohustuse või sätte eesmärk, mille rikkumise tõttu kahju hüvitamise kohustus tekkis, ei hõlmanud kahju ärahoidmist selles ulatuses.¹⁶⁶

Objektiivse teokoosseisu järel tuleb hinnata kahju tekitamise õigusvastasust. Kahju tekitamise õigusvastasuse hindamisel tuleb esmalt vastavalt §-ile 1045 teha kindlaks kahju tekitamise õigusvastasus, lähtuvalt § 1045 lg-te 1 ja 3 ning §-de 1046-1049 juhistest. Seejärel tuleb kontrollida õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist vastavalt §-is 1045 lg-s 2 sätestatule.¹⁶⁷ Kui kahju tekitaja tegevus või tegevusetus, mis põhjustab kahju, on õigusvastane, siis ei pea kahju tekitaja kahju hüvitama, kui suudab tõendada, et teo õigusvastasus on mõne lõike 2 nimetatud asjaolu tõttu välistatud.¹⁶⁸ Isiklike õiguste rikkumise korral tuleb kontrollida õigusvastasust välistavate asjaolude puudumist § 1047 alusel.¹⁶⁹

Viimaks kontrollitakse, kas kahju põhjustanud isik on süüdi. Süü hindamisel vaadatakse, kas isikule saab ette heita kahju põhjustanud õigusvastase teo toimepanemist. Seaduse järgi eeldatakse, et õigusvastane tegu, mis vastab objektiivse teo koosseisu tunnustele, on süüline, näidates välist (objektiivset) hooletust. Süü hindamisel eristatakse subjektiivset süüvõimelisust, st deliktivõimelisust, ja süü vorme, milleks on VÕS § 104 lg 2 kohaselt tahtlust, rasket hooletust ja hooletust. Süüd välistavad asjaolud on loetletud VÕS §-s 1052. Süü objektiivne mõiste on välja toodud VÕS §-s 1050 lg-s 1 ning lõige 2 sisustab subjektiivse süü mõistet. Süü vormil ei ole deliktiõigusliku vastutuse tekkimisel üldjuhul olulist tähtsust, kuid see mõjutab mittevaralise kahju eest makstava hüvitise suurust.¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ *Ibidem*, lk 39-40.

¹⁶⁷ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1043/3.4., lk 736-737.

¹⁶⁸ *Ibidem*, § 1045/3.10., lk 767.

¹⁶⁹ *Ibidem*, § 1043/3.4., lk 737.

¹⁷⁰ *Ibidem*, § 1043/3.5., lk 737.

Mittevaralise kahju hüvitamise nõuet analüüsid on lähtunud eelkõige olukorrast, kus mittevaralise kahju hüvitamise nõue on sekundaarne õiguskaitsevahend, kui primaarsed õiguskaitsevahendid on ammendunud. Sellele eeldusele tuginedes on kahju tekitav vanem näinud suhtlust ootava vanema varasemaid püüdlusi, mistõttu saab suhtlusõiguse takistamist pidada tahtlikuks käitumiseks. Autor annab deliktiõigusliku nõude võimalikule edukusele, teise vanema vastu, hinnangu peatükis 2.4.1., pärast Saksamaa õiguskorra analüüsimist.

2.4.2. Mittevaralise kahju hüvitamise nõue vanema vastu, kes takistab määratud suhtluskorra täitmist Saksamaa õiguses

Peatükis 1.2. käsitleti Saksamaa suhtlusõiguse regulatsiooni ning primaarseid õiguskaitsevahendeid. Varasemalt on Eesti õiguskirjanduses viidatud, et Saksamaal on võimalik esitada suhtlusõigust rikkuva vanema vastu kahju hüvitamise nõue.¹⁷¹ Kuivõrd Saksamaa õiguspraktikat on võetud paljude Eesti seaduste väljatöötamisel eeskujuks ning Eesti õiguskirjanduses pole varasemalt Saksamaal kehtivat mittevaralise kahju hüvitamise nõuet vanema vastu analüüsitud, siis uuritakse käesolevas peatükis Saksamaal kehtiva suhtlusõiguse regulatsiooni ja asjakohase kohtupraktika pinnalt, mis on käsitletava nõude eeldused. Peatükis 2.4.3. analüüsitakse, kas Saksamaal kehtivat praktikat oleks võimalik kasutada ka Eesti õiguses. BGB § 1684 lg 3 esimese lause kohaselt on perekonnapoolt pädevus otsustada suhtlusõiguse ulatuse ja kasutamise üle.¹⁷² Kahju hüvitamise nõue saab kõne alla tulla, kui vanem on suhtlemiseks õigustatud isik BGB § 1684 lg 3 või BGB § 156 lg 2 alusel ehk eksisteerib suhtluskorda reguleeriv kokkulepe, mis on kohtu poolt määratud või kohtus heaks kiidetud. Mõnel juhul on kohus tunnistanud kahju hüvitamise nõude olemasolu suhtlusõigust puudutavates vaidlustes, kui rikutakse vanemate vahelist lepingut, mis on kohtuvälise lepitaja abil kindlaks määratud, kuid pole kohtu poolt kinnitatud.¹⁷³ BGB § 1684 lg 2 kohaselt on lapsega suhtlema õigustatud vanema ja teise vanema, kohustatud isik suhtlemise võimaldamisel, vahel perekonnaõiguslik suhe, millest tuleneb vanematele hea käitumise nõue. Vanemate vahelises perekonnaõiguslikus suhtes on laps soodustatud isik.¹⁷⁴ Vanemate hea

---

¹⁷¹ Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine. Võrdlev analüüs. November 2017, lk 36.

¹⁷² Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 175.

¹⁷³ OLG Brandenburg – 3 UF 55/14, BeckRS 2014/22207, p 54.

¹⁷⁴ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 38.

käitumise nõue ei tähenda tegevusetust, vaid eeldab, et vanemad toetavad aktiivselt last kontakti hoidmisel teise vanemaga.¹⁷⁵ Oluline on, et kõik tegevused oleksid lapse huvides.¹⁷⁶

Kuivõrd suhtlusõiguse kasutamise kaasnivad tavaliselt kulud, siis hõlmab vanemate vaheline õigussuhe kohustust arvestada teise poole finantsolukorraga. Kui vanem, kes peaks toetama teise lapsevanema ja lapse vahelist suhtlemist, suhtlemist takistab ning suhtlemist ootav vanem on teinud, oma parimas usus, et tal võimaldatakse lapsega suhelda, kulutusi, siis on võimalik esitada suhtlemist takistava vanema vastu kahju hüvitamise nõue.¹⁷⁷

Suhtlusõiguse rikkumise korral võib kahju hüvitamise ulatus hõlmata erinevaid kulutusi, mis ei pruugi olla käsitletavad materiaalse kahjuna otseste kulutuste või kaotatud tulu näol. Lepingulise kahju hüvitamise kontekstis vastavalt BGB § 280 lg-le 1 võib neid kulutusi, mis on tekkinud ärajäänud ootuste tõttu, kompenseerida usalduse kahjuna, asendades negatiivse huvi. Seega hõlmab kahju hüvitamise nõue mitte ainult konkreetseid kulutusi, vaid ka täiendavate kulude hüvitamist, mis on tekkinud plaani nurjumise tõttu.¹⁷⁸ Kui vanem suudab esitada veenvad põhjused, miks ta ei vastuta suhtluskorra rikkumise eest, siis õiguskaitsevahendit ei kohaldata. Selleks tuleb vanemal esitada üksikasjalikud selgitused kontaktide nurjumise põhjuste kohta ning tuua välja meetmed, mida ta kasutas lapse positiivseks mõjutamiseks, et soodustada teise vanema ja lapse vahelist suhtlust.¹⁷⁹

Näiteks mõistis kohus kahju välja emalt, kes elas lapsega Hispaanias ning kui lapse isa sõitis Hispaaniasse, et lapsega kohtuda, siis ei võimaldanud ema isal last näha. Antud kohtuasjas tuli emal hüvitada isa lennu-, majutus-, rendiauto- ja parkimismajade kulud, lisaks koduriigis tehtud taksokulud, marssruudil lennujaam-isiku elukoht. Kohus oli teadlik, et ka isa uus elukaaslane kasutas majutust ja rendiautot, kuid leidis, et see ei too kaasa kahjude vähendamist. Kohus vaatles kahjude hindamisel, kas tehtud kulutused on mõistlikud, ning leidis, et arvestades asjaosaliste elulaadi ning võttes arvesse tavalist olukorda, kus suhtlusõigust oleks olnud võimalik teostada, oleks tehtud sarnaseid kulutusi.¹⁸⁰ Lisaks on kohus mõistnud vanema, kes läks heas usus lapsega kohtuma, kuid kellele kohtumist ei võimaldatud, kaksuks välja kahju

---

¹⁷⁵ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 110.

¹⁷⁶ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 110a.

¹⁷⁷ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39b.

¹⁷⁸ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39.

¹⁷⁹ OLG Köln – 4 UF 22/13, BeckRS 2015, 947, p 5.

¹⁸⁰ OLG Hamburg – 7 UF 75/16, BeckRS 2017, 146575.

hüvitise saamata jäänud töötasu eest. Antudjuhul oli vanem füüsilisest isikust ettevõtja, kelle sissetulek sõltus sellest, mitu patsienti ta päevas vastu võtab. Kui vanem on tööpäeva raames sõitnud lapsega kohtuma ning tema ootus ei realiseeru ja teise vanema poolt sisukaid argumente, mis kohtumine ära jäi, pole, tuleb kahju hüvitada. Hüvitamisele kuuluv kahju hõlmab ka kasumit, mida tavapärasel olukorras oleks kahju kandja tõenäoliselt saanud. Kohus võttis õiglase tunnitasu hindamiseks arvesse isiku kutsekvalifikatsiooni.¹⁸¹

Saksa kohtupraktika kohaselt, kui vanemal on plaan minna lapsega puhkusereisile, kuid teine vanem ei võimalda lapsel minna, siis saab puhkusereisi planeerinud vanem nõuda teiselt vanemalt lapsele tehtud kulutusi.¹⁸² Näiteks jõudis kohtusse vaidlus, kus üks vanem teatas, et reisib lapsega Itaaliasse ning teine vanem andis talle teada, et ei kiida seda reisi heaks ning ei väljasta vanemale passi, et vanem saaks lapsega reisida. Vanem oli selleks ajaks ostnud lennupiletid ja broneerinud hotelli endale, lapsele ja oma uuele elukaaslasele. Pärast lapse bioloogilise vanema teadet, et ta ei väljasta lapse passi, otsustas vanem reisi ära jätta. Kohus mõistis hageja kasuks välja lapse lennupiletite hüvitamise ning veerand hotelli maksumuse kogusummast. Kohus tõi välja, et vanema ja tema elukaaslase piletid ei kuulu hüvitamisele, sest nemad oleksid saanud reisile sõita, lisaks leidis kohus, et lapse osakaal hotelli kasutamisel on väiksem kui kahel täiskasvanul, mistõttu tuleb hüvitada veerand hotelli kogumaksumusest.¹⁸³

Mõnel juhul on kõne alla tulnud ka teiste pereliikmete reisikulude katmine, näiteks tegi Berliini pareasjade senat 2020. aastal otsuse, millega kohustas vastustajat hüvitama hageja perele ärajäänud reisist tekkinud kulused. Hageja oli sõlminud vastustajaga kokkuleppe, et hageja läheb hageja ja vastustaja kahe ühise lapse ja oma uue perega (naine ja naise laps) Taisse puhkama ning vastustaja andis selleks nõusoleku. Vahetult enne reisi toimus Tai erinevates piirkondades neli pommiplahvatust, misjärel võttis vastustaja oma nõusoleku tagasi ning hakkas kasutama erinevaid viise, et laste reisile minekut igal moel takistada. Pommiplahvatused toimusid reisisihtpunktist mitmesaja kilomeetri kaugusel ning välisministeerium ei olnud väljastanud reisihoiatust Taisse minemise kohta. Vastustaja pöördus perekonnohottusse, kust sai vastuseks, et kohus ei saa keelata laste peatset puhkust. Seejärel võttis vastustaja ühendust lennujaama föderaalpolitseiga ning palus keelata hagejal lastega riigist lahkumine. Kohtu

---

¹⁸¹ OLG Frankfurt – 4 UF 379/14, NZFam 2016, 572, p 42-45.

¹⁸² Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39a.

¹⁸³ KG – 19 UF 87/16, BeckRS 2017, 142001.

suuniseid vanem föderaalpolitseile ei tutvustanud ning puhkusreisile sõitev pere peeti lennujaamas kinni ning kahel kõnealusel lapsel keelati riigist lahkuda. Kuivõrd puhkuse ajal pikamaareisile minemine ei ole erilise tähtsusega otsus, mille tegemiseks on suhtlusõigust omaval vanemal vaja teise vanema nõusolekut, kui reisil on tagatud lapse heaolu, siis ei olnud põhjust hagejal oma lapsi reisist ilma jätta. Kahe lapse riigist lahkumise keelust teada saamisel otsustas kogu reisiseltskond reisile mitte minna, ajada asjad korda ning lennata siis. Tehti selgeks, et vanem võib lastega minna reisile ning vanem broneeris uue reisi. Hageja palus kohtul hüvitada vastustajal tekkinud kahju. Kohus mõistis hageja kasuks vastustajalt välja kogu reisiseltskonna uue reisi broneerimise kulud, majutuse broneeringu tühistamisega tekkinud kulud ning transpordikulud, mis tehti tulenevalt luhta läinud reisist – sõit lennujaamast tagasi elukohta, elukohast reisibüroosse, et saaks broneerida uue reisi ja uuel reispäeval elukohast lennujaama sõit.¹⁸⁴

Kahju hüvitamist võib nõuda ka lapse hooldamise- ja ülalpidamise kulude eest, kui need on vanema ja lapse kontakti ajal asjatult tehtud.¹⁸⁵ Samuti kui hooldava vanema ebaseadusliku tegevuse vastu võitlemiseks on olnud vajalik palgata välismaal advokaat.¹⁸⁶ Kahju hüvitamise nõue võib olla välistatud, kui esineb võimalik kaasaaitav hooletus. Näiteks kui vanem andis teisele lapsevanemale teada, et viibib lapsega reisil ning kohtumist ei toimu, kuid suhtlust ootav vanem tuli ikkagi kokkusaamiskohta kohale. Kohale sõitmise kulusid sellisel juhul ei hüvitata, sest tavaolukorras ei lähe isik kohtumisele kohale, kui teda on teatatud, et kohtumist ei toimu.¹⁸⁷

Saksamaa õigussüsteemis ei hüvitata suhtlusõiguse mittetäitmise juhtumite puhul vanemale üldjuhul valu ja kannatusi ning mittevaralist kahju. Erandina võib kõne alla tulla kui lisaks suhtlusõiguse takistamisele esinevad eriti rasked asjaolud.¹⁸⁸ Mittevaralise kahju hüvitamise nõude eeltingimuseks vastavalt BGB § 253 lg-le 1 on ühe BGB §-is 253 lg-s 2 loetletud õigushüve rikkumine.¹⁸⁹ Eespool viidatud kohtuasjas, kus perereis katkes lennujaamas, sest laste ema palus föderaalpolitseil keelata laste riigist välja viimine ning pidi seetõttu korvama tekitatud kahju, taotles isa ka mittevaralise kahju hüvitamist. Nimelt märkis hageja, et tema ja tema kaaslane olid “šokeeritud”, sest föderaalpolitsei palus neil lennujaama järjekorrast välja

---

¹⁸⁴ KG – 13 UF 88/18 18, NJW 2020, 2415.

¹⁸⁵ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39b.

¹⁸⁶ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39c.

¹⁸⁷ OLG Frankfurt – 4 UF 379/14, NZFam 2016, 572, p 34.

¹⁸⁸ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 39b.

¹⁸⁹ AG Essen – 18 C 216/04, NJOZ 2008, 1167, p 37.

tulla ja teatas, et neil on kahe lapse suhtes riigist lahkumise keeld. Kohus jäi seisukohale, et puuduvad tõendid, et politsei poolne sekkumine ja suuline korraldus tõid kaasa mittevaralise kahju tekkimise. Kohus mainis veel, et valu ja kannatuse hüvitamine ei ole õigustatud, kui sekkumine on ebaoluline ning isiku heaolu saab kannatada lühiajaliselt.¹⁹⁰ Samale järeldusele jõudis kohus ka kohtuasjas, kus vanemate vahel oli suhtluskord, mille järgi isa kohtus lastega kindlatel aegadel. Üle mitme aasta jäi suhtlusperioodi sisse ühe lapse sünnipäev, mistõttu ootas isa väga, et ta saaks oma lapsega tema sünnipäeval koos olla. Lõpptulemusena otsustas ema, et veedab selle päeva ise oma lastega ning jättis suhtluskorra täitmata. Ema tõi välja, et ka laps eelistas oma sünnipäeval ema seltskonda isa omale. Isa nõudis emalt seepeale 3000 euro mittevaralise kahju tekitamise eest. Kohus mõõnis, et ema käitumine oli õigusvastane, sest vanema subjektiivne hinnang ei saa asendada perekonnakohtu otsust, kuid jättis mittevaralise kahju hüvitamise nõude siiski rahuldamata. Kohus leidis, et ema tegevus, lapse ja teise vanema kohtumise takistamine, ei olnud kantud eesmärgist kahjustada isa isiklikke õigusi, vaid ema huvist veeta lapse sünnipäev lapsega koos. Antudjuhul asus kohus seisukohale, et sekkumine isa üldistesse isiklikesse õigustesse ei olnud piisavalt tõsine, et õigustada valu ja kannatuste hüvitamist.¹⁹¹

Eriti raskete asjaolude puhul on kohus kahju hüvitise välja mõistnud. Näiteks kohtuasjas, kus isa tuli lastele tund aega enne kokkulepitud suhtlusaega järgi ning helistas emale. Ema keeldus lapsi tund aega varem isale üle andmast misjärel ootas isa maja ees lapsi. Ema helistas seejärel politseisse ning väitis, et isa lööb jalaga välisust ning laseb uksekella. Politsei viis neile teadaolevalt määratseva kodaniku minema ning algatas isa suhtes kriminaalmenetluse. Hiljem loobus ema oma ütlustest ning kriminaalmenetlus lõpetati. Isa nõudis emalt 5000 euro suurust mittevaralise kahju hüvitamist. Kuivõrd isiku au teotamine on kriminaalkorras karistatav, asus kohus seisukohale, et ema pani isa suhtes toime tahtliku kuriteo ning leidis, et kahju hüvitis isa kogetud valu ja kannatuse tõttu on tõendatud. Samas leidis kohus, et isa käitumine, tulla lastele tund aega varem järgi, võis tekitada laste emale ahistatud tunde, mistõttu olukord eskaleerus. Kohus leidis, et isa on osaliselt süüdi, isegi kui ülekaalus on ema süü, mistõttu mõistis kohus mittevaralise kahju hüvitisena emalt välja 1000 eurot.¹⁹²

---

¹⁹⁰ KG – 13 UF 88/18 18, NJW 2020, 2415.

¹⁹¹ AG Essen – 18 C 216/04, NJOZ 2008, 1167.

¹⁹² LG Essen – 3 O 442/07, BeckRS 2008, 1477.

Suhtlusõiguse puhul ei saa last pidada nõude objektiks, vaid suhtlusõiguse teostamisel on peamine kriteerium lapse heaolu.¹⁹³ Igasugune kokkulepe, kus üks vanem loobub suhtlusõigusest vastutasuks millegi eest, on BGB § 138 mõistes ebamoraalne ja tühine.¹⁹⁴ Saksamaa kohtupraktikas leidub näide, kus vanemad sõlmisid omavahel lepingu, milles üks osapool loobus suhtlusõiguse kasutamisest ning vastutasuks ei pidanud ta maksta lapsele elatist. Kohus leidis, et selline kokkulepe, mis teeb hooldusõigusest kaubandusliku objekti ei ole juriidiliselt siduv.¹⁹⁵ Vanemad võivad omavahel leppida kokku lapsega suhtlemise korralduses, kuid vanematel puudub õigus muuta suhtlusõiguse ulatust ja sisu. Menetluslikust aspektist on suhtlusõiguse menetlus ametlik juurdlus, mis lõppeb kohtuotsusega või koostöökokkuleppega. Materiaalõiguslikus mõttes ei saa suhtlusõigust käsutada, sest see on lisaks vanemate isiklikele õigustele piiratud ka lapse parimate huvidega. Antud käsitlus eristab vanema autonoomiat tsiviilõiguses kehtivast eraautonoomiast.¹⁹⁶

Kokkuvõttes saab öelda, et mittevaralise kahju hüvitamise nõude ulatus on Saksa kohtute praktika kohaselt mitmekülgne ja sõltub konkreetsetest asjaoludest ning seadustest, mis suhtlusõiguse rikkumist reguleerivad.

---

¹⁹³ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 59.

¹⁹⁴ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 63.

¹⁹⁵ BGH – IVb ZR 9/83, NJW 1984, 1951, p 18-19.

¹⁹⁶ Staudinger/Dürbeck (2023) BGB § 1684, Rn 141.

2.4.3. Analüüs: võimalikud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded suhtlust takistava vanema vastu Eesti õiguses

Peatükis analüüsitakse, kuidas võiks käsitleda võimalikke mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid suhtlust takistava vanema vastu Eesti õiguses ja samuti uuritakse, kas peatükis 2.4.2. analüüsitud Saksamaal kehtivat praktikat oleks võimalik kasutada ka Eesti õiguses. Teadaolevalt ei eksisteeri Eesti kohtupraktikas lahendit, kus vanem oleks nõudnud teise vanema käest mittevaralise kahju hüvitamist, sest teine vanem takistab õigusvastaselt lapse ja vanema suhtlust. Varasemalt on töös käsitletud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet deliktiõiguse alusel, mille rakendumine võiks suhtlusõiguse vaidluste puhul olla sekundaarse õiguskaitsevahendina kohaldatav. Saksamaa õiguspraktikas on leitud, et suhtluskorra kokkuleppe sõlmimisega tekib vanemate vahele lepinguline suhe. Eesti õiguse puhul saab võimalikke vanema vastu esitatavaid mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid vaadelda kolmest perspektiivist. Esiteks on asjakohane hinnata, kas vanemal võiks tekkida mittevaralise kahju hüvitamise nõude õigus teise vanema suhtes, kui vanemad on omavahel lapsega suhtlemise kokku leppinud, kuid üks vanem otsustab kokkulepet mitte täita. Seejärel tuleks lähtuda olukorrast, mil vanem on ära kasutanud kõik primaarsed õiguskaitsevahendid ning hinnata mittevaralise kahju hüvitamise nõuet sekundaarse õiguskaitsevahendina – deliktiõiguse alusel ning lepinguõiguse alusel.

Esmalt hinnatakse mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamise võimalikkust, olukorras, kus vanemad on omavahel leppinud suhtluskorras kokku, kuid üks vanem otsustab kokkulepet mitte täita. Nimetatud juhul oleks tegemist primaarse õiguskaitsevahendiga. VÕS § 134 lg 1 sätestab, et lepingulise kohustuse rikkumisel võib tekkida mittevaralise kahju hüvitamise nõue, kui kahjustatud isik tõendab, et leping oli suunatud mittevaralise huvi järgmisele ja kahju tekitaja sai aru, et tema tegevus toob kaasa mittevaralise kahju tekkimise. Vanem, kelle õigusi rikutakse, peaks seejuures tõendama, et tema ja teise vanema vahel oli kokkulepe ning tooma välja argumendid, mis tõendavad, et suhtlust takistav pool sai mittevaralise kahju tekkimisest aru. Näiteks võiks selline olukord tulla kõne alla, kui vanemad on läinud lahku ning üks vanem kolib lapsega välismaale ning vanemad lepivad omavahel kokku, et laps jääb suhtlema mõlema vanemaga. Kuid lõppastmes otsib ühes riigis elav vanem välisriigis elava lapsega kontakti saamise võimalust ning lapsega koos elav vanem otsustab kontakti igal moel vältida.

Äärmuslikul juhul oleks tegemist lapserööviga, kuid leebemas vormis, vanem näeb last mõne aasta tagant, võib selline kaootiline suhe erinevates riikides elavate lapse ja vanema vahel põhjustada vanema ja lapse suhtele pöördumatu kahju. Kui lapse ja kontakti otsiva vanema kaugenemine on toimunud, siis võib tekkida olukord, kus suhtluskorra määramine on lõppastmes praktiliselt võimatu, sest laps on vanemale sisuliselt võõras. Sellisel juhul tundub tõenäoline, et vanemal oleks võimalik VÕS §-s 134 lg-s 1 nimetatud eeldused sisustada ning ka vanemate vaheline kokkulepe oleks piisav mittevaralise kahju nõude esitamiseks. Samas, kui luua õiguspraktika, mille kohaselt võiks vanemate omavahelise kokkuleppe mittetäitmine tuua kaasa mittevaralise kahju hüvitamise nõude suhtlust keelava vanema suhtes, siis võib see laiemale ühiskonnale anda vale signaali. Isegi, kui väga äärmuslikel juhtudel, võiks nõue kõne alla tulla, siis tekitaks antud lähenemine õiguskorras segadust ning suure tõenäosusega osutuks nõudeõigus sellisel kujul vanemate vaheliseks üksteise kiusamise mehhanismiks. Kuivõrd suhtlusõiguse reguleerimiseks on seadusandja loonud mitmeid ennetus- ja õiguskaitsevahendeid, perelepitusteenuse ja kohtusse pöördumise näol, siis ei pea autor tõenäoliseks, et kohus nõustuks mittevaralist kahju välja mõistma vanema nõudel, kellel puudub varasemalt kindlaks määratud ja täitmisele pööratud suhtluskorra kokkulepe. Kindlaks määratud ja kinnitatud suhtluskorra kokkulepe loob eeldused, et mõlemad vanemad saavad aru vastastikkusest soovist veeta koos lapsega aega ning on mõelnud hoolega läbi edasise elukorralduse, mis mõlemal vanemal võimaldab lapsega suhelda. Sõlmitud kokkulepe oleks sellisel juhul indikatsioon ka asja menetlevale kohtule – suhtlust ootav vanem on teinud pingutusi, et lapsega kontakti saada. Eeltoodule tuginedes leiab autor, et mittevaralise kahju hüvitamise nõue primaarse õiguskaitsevahendina ei oleks kohtus edukas.

Järgnevalt hinnatakse, kas mittevaralise kahju hüvitamise nõue võiks olla edukas, olukorras, kus: a) suhtluskord on kohtu poolt kindlaks määratud või suhtluskorra kokkulepe on lepitusorgani poolt kinnitatud; b) suhtlema õigustatud vanem on ära kasutanud kõik primaarsed õiguskaitsevahendid. Primaarsed õiguskaitsevahendid on välja toodud peatükis 1.3.. Varasemalt analüüsitud kohtulahendites, kus mittevaralise kahju hüvitamise nõue on esitatud riigi vastu, on riik lugenud primaarsed õiguskaitsevahendid ammendunuks, kui kahju tekitava isiku suhtes on rakendatud kõiki olemasolevaid mittefüüsilisi õiguskaitsevahendeid. Kuivõrd iga suhtlusõiguse vaidlus on asjaolude mõttes erinev, siis on suur tõenäosus, et kohus loeb primaarsed õiguskaitsevahendid ammendunuks, kui kasutatud on ainult rahalisi sunnimeetmeid.

Kui asuda seisukohale, et kohtu poolt määratud või lepitusorgani poolt kinnitatud suhtluskorra kokkulepe ei loo vanemate vahele lepingulist suhet, siis on asjakohane hinnata kahju tekitava vanema vastutust deliktiõiguse alusel. Deliktiõiguslik õigussuhe tekib, kui toimub õigusvastane deliktiõiguslikult kaitstud õigushüve kahjustamine, millest tuleneb kohustuse rikkumine. Deliktiõigusele tuginemiseks peab olema täidetud delikti üldkoosseis.

Objektiivse koosseisu esimene eeldus on õigusvastane tegu. Lähtudes eeldusest, et suhtluskord on kindlaks määratud ning saanud täitedokumendi jõu, on selge, et vanema huvi on saada lapsega kontakt ning kontakti takistamine teise vanema poolt on täitedokumendi rikkumine. Sellises käsitluses saab õigusvastaseks tegevuseks pidada igasugust tegevust, mis mõjutab lapse meelsust teise vanema suhtes ning takistab suhtlust ootava vanema kontakti võtmist, sh kokkulepitud kohtumistele mitte ilmumine, kontakti otsiva vanema püüdluste (telefonikõne, kiri vms) eiramist jne.

Tuvastades õigusvastase teo, on oluline hinnata, kas asjaolude puhul tekib deliktiõiguslik vastutus. Seejuures tuleb vaadelda, kas esineb kahekordne põhjusliku seos olemasolu: kahju tekitaja teo ja õigushüve kahjustamise vahel ning õigushüve kahjustamise ning tekkinud kahju vahel. Esmalt on oluline määratleda kahjustatav õigushüve. Peatükis 2.4. analüüsiti kahju, mis tekib vanemal, kes on õigustatud isik lapsega suhtlema, kuid kellel lapsega suhtlemist ei võimaldata. Leiti, et suhtlusõiguse õigusvastane takistamine rikub vanema perekonnapõhiõigust ning sellisel juhul võib olla asjakohane tugineda VÕS § 1045 lg 1 p-dele 2 ja 8 ning § 1045 lg 1 p-le 7 ja lg-le 3. Samas asuti seisukohale, et kui eksisteerib oht, et vanem jääb või on jäänud oma lapsele võõraks, siis on tegemist isiku isiklike õiguste rikkumisega VÕS § 1045 lg 1 p 4 mõttes. Kui tekib õigushüve kahjustamine, vanem ei saa lapsega suhelda, sest suhtluskorra kokkuleppest ei peeta kinni, siis tekib õigushüve kahjustamine. Kui takistav vanem ei keelaks lapsel ja vanemal suhelda, siis eelduslikul toimuks lapse ja teise vanema vaheline suhtlus. Seetõttu on takistava vanema tegu põhjuslikus seoses õigushüve kahjustamisega ehk ärajäänud kontaktiga, mida ei toimunud õigusvastase tegevuse tõttu. Kui lapsevanem, kes omab lapse tegevuse ja vaadete üle mõju, otsustab teise lapsevanema ja lapse kontakti igal võimalikul moel takistada, siis on võimalik tekitada olukord, kus suhtlemist ootav vanem ei saa oma õigusi realiseerida ehk lapsega suhelda. Kui vanem ei saa oma lapsega suhelda, siis on eluliselt usutav, et lapse ja vanema side saab kahjustada ehk toimub õigushüve kahjustamine. Mainitud juhul on kahjustatud õigushüve ja kahju tekkimine põhjuslikus seoses.

Autor asus eelnevas analüüsis seisukohale, et seadusest tuleneva kohustuse rikkumine ei pruugi olla piisav, et põhjendada mittevaralise kahju hüvitise nõude tekkimist primaarse õiguskaitsevahendina suhtlusõiguse asjades. Antud juhul hinnatakse deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude võimalikkust sekundaarse õiguskaitsevahendina, mil kahju hüvitamise nõude eelduseks on kohtu või lepitusorgani poolt kinnitatud suhtluskord, mis on täitmisele pööratud. Seetõttu saab kahju hüvitamise nõude koosseis tekkida, kui primaarsed õiguskaitsevahendid on ammendunud ehk eelduslikult on nõude esitamise ajaks põhjustatud pöördumatu kahju. Kohtus saab seejuures analüüsida, millal loetakse kahju tekkinuks – kaua peab olema kestnud sunnitud suhtluspaus või mitme kordsel suhtlusõiguse rikkumisel loetakse tekkinud kahju piisavalt oluliseks.

Objektiivse kahju hindamise puhul tuleb hinnata, kas kahjustatud isikule on tekkinud õiguslikult oluline kahju. Kui isikul on laps, kelle elus tal ei ole võimalik isiklikult osaleda, siis on võimalik asuda seisukohale, et kahju on oluline. Varasemalt on leitud, et lapsevanemaks olemine on osa vanema identiteedist. Isiku identiteedi rikkumine on käsitletav isiku isiklike õiguste rikkumisega, mis hõlmab muuhulgas ka õigust mitte karta oma lähedase, antudjuhul lapse, elu pärast. VÕS § 127 lg 1 alusel on kahju hüvitamise eesmärk asetada isik võimalikult lähedasse olukorda, kus isik oleks olnud enne kahju tekkimist. Suhtlusõiguse asjades võimaliku mittevaralise kahju hüvitise määramisega ei ole võimalik hüvitada vanemale koosveedetud aega lapsega. Kahju hüvitamise nõue vanema vastu võiks mõistlik olla eelkõige seetõttu, et sekundaarse õiguskaitsevahendina võib see suunata vanemat suhtluskorra kokkulepet täitma. Teiseks annaks nõude võimalikkus üldise signaali ühiskonnale, mis oleks justkui hoiatav näide sellest, kuhu võib vanemate vaheline kehv läbisaamine viia. Kolmandaks on varasemalt esitatud nõudeid riigi vastu ning kuigi see võib teatud juhtudel, puudulikule õigusloomele tuginedes, asjakohane olla, siis ei ole riik primaarne kahju tekitaja. Riik saab luua enamikes olukordades toimiva regulatsiooni, kuid kui lapse viibimiskoha üle otsustavad vanemad, siis on alati juures inimese tegevus, kes võiks kokkuleppeid ja seaduseid järgida, aga keda ei saa selleks konkreetses olukorras sundida. VÕS § 127 lg 6 kohaselt määrab mittevaralise kahju puhul kahjusumma kindlaks kohus.

Objektiivse teokoosseisu järel tuleb kindlaks teha kahju tekitamise õigusvastasus VÕS § 1045 alusel. Varasemalt on töös analüüsitud, et määratud ja täitmisele pööratud suhtluskorra kokkuleppe rikkumine on õigusvastane.

Deliktilise vastutuse hindamisel tuleb hinnata kahju tekitaja süüd VÕS § 104 alusel. Süü objektiivne ja -subjektiivne mõiste tuleneb VÕS §-st 1050 lg-dest 1 ja 2. Võttes arvesse autori poolt määratletud eelduseid, mis peavad enne kahju hüvitamise nõude võimalikkust olema täidetud, saab asuda seisukohale, et sellisesse faasi jõudnud perekonnavaidlus on tekkinud kahju tekitaja tahtliku tegevuse tõttu.

Võimalikke vastutust välistavaid asjaolusid on keeruline kirjeldada, sest kui suhtluskorra kokkulepe on määratud ning täitmisele pööratud, siis on suhtlusõigust ootaval vanemal õigus lapsega suhelda. Kui vanem leiab, et lapse ja teise vanema suhtlust tuleks piirata, on võimalik pöörduda kohtusse ning kaalukate argumentide olemasolul seab kohus PKS § 143 lg 3 alusel vanema ja lapse vahelisele suhtlusele piirangud. Kui suhtluskord on kindlaks määratud, siis eelduslikult puuduvad alused suhtlusõiguse piiramiseks, mistõttu on takistava vanema tegevus igal juhul õigusvastane. Samas kui lapsevanem ei takista lapse ja teise vanema suhtlust tahtlikult, näiteks elab üks vanem lapsega välismaal ning teisel vanemal pole majanduslikult võimalik oma last külastada, siis on tõenäoline, et kohus ei pea lapsega välismaal elamist suhtlusõiguse takistamiseks. Peatükis 1.1. on leitud, et suhtlusõigust saab teostada ka muul viisil kui füüsiliselt kohtudes – telefonis ja internetis suheldes jne. Töö autor leiab, et sekundaarse õiguskaitsevahendi rakendumiseks vajaliku kahju koosseisu täitmine, sh suhtlust ootava vanema isiklike õiguste rikkumine, eeldab teise vanema õigusvastast käitumist. Kui vanemad ei tee oma tegevusega tahtlikult võimatuks lapsega suhtlemist, vaid lapse ja vanema vaheline suhtluspaus tuleneb ajutistest elukorralduslikest muudatustest, siis on normaalne, et mõlemad vanemad teevad pingutusi, et lapsel säiliks kontakt teises riigis elava vanemaga. Eesti näitel elavad ka täna paljud perekonnad selliselt, et üks vanem töötab välismaal ning kuigi tõenäoliselt saab seetõttu lapse ja vanema lähedane suhe kannatada, siis ei too üldjuhul asja mõistlik lahendamine kaasa täielikku võõrandumist ühest vanemast ning vanemal ei teki tunnet, et tal on laps sisuliselt ära võetud.

Kokkuvõttes saab asuda järeldusele, et mittevaralise kahju hüvitamise nõue deliktiõiguse alusel võiks olla edukas. Autori hinnangul peaks enne kohtusse pöördumist olema täidetud järgmised eeldused: a) suhtluskord on kohtu poolt kindlaks määratud või suhtluskorra kokkulepe on lepitusorgani poolt kinnitatud; b) suhtlema õigustatud vanem on ära kasutanud kõik primaarsed õiguskaitsevahendid. Deliktilise vastutuse süsteemi puhul võiks nõude esitamine olla asjakohane ka olukorras, kus suhtlust ootav vanem nõuab takistava vanema vastutusele võtmist

KarS § 331¹ alusel ning esitab seejuures tsiviilhagi mittevaralise kahju hüvitamiseks deliktiõiguse alusel.

Järgnevalt analüüsitakse, kas mittevaralise kahju hüvitamise nõue võiks sekundaarse õiguskaitsevahendina tulla kõne alla lepingulise vastutuse alusel. Kui argumenteerida, et suhtluskorra kokkulepe toob kaasa lepingulise olukorra vanemate vahel, siis võiks, sarnaselt Saksa õigusele, tulla kõne alla lepingu alusel mittevaralise kahju hüvitamise nõue. Sarnaselt deliktiõigusliku vastutuse hindamisel sekundaarse õiguskaitsevahendina on ka sekundaarse õiguskaitsevahendina lepingulise vastutuse puhul kohtusse pöördumisel oluline, et täidetud oleksid eeldused, mille kohaselt a) suhtluskord on kohtu poolt kindlaks määratud või suhtluskorra kokkulepe on lepitusorgani poolt kinnitatud; b) suhtlema õigustatud vanem on ära kasutanud kõik primaarsed õiguskaitsevahendid.

VÕS § 128 lg 1 sätestab, et mittevaraline kahju kuulub hüvitamisele. Sama sätte lg 5 lisab, et mittevaraline kahju hõlmab kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. Mittevaraline kahju võib tekkida lepingulise kohustuse rikkumise korral VÕS § 134 lg 1 alusel. Sellisel juhul peab kahjustatud isik tõendama, et leping oli suunatud mittevaralise huvi järgmisele. Lisaks peab tõendama, et kohustuse rikkuja sai aru, et kohustuse rikkumine toob teisele poolele kaasa mittevaralise kahju.¹⁹⁷ Kui vanemad ei ole suutnud omavahel lapse suhtluskorra osas kokkuleppele jõuda ning on kokkuleppe sõlmimisel vajanud riigi abi, siis on ilmne, et kokkulepe sõlmiti eelkõige seetõttu, et lapse ja vanemate huvid oleksid tagatud. Kui vanem otsib oma lapsega pidevalt kontakti, siis on eluliselt arusaadav, et ta kontakti soovib. Teisel vanemal, kes kontakti keelab ja omab võimu otsustada lapse ja teise vanema suhtlemise üle, on tõenäoliselt lapsega isiklik lapse ja lapsevanema suhe ning sellest lähtuvalt saab ta aru, et kontakti takistamine võtab suhtlust ootavalt vanemalt sarnase lähedase sideme loomise või hoidmise võimaluse ära. Seetõttu on võimalik asuda seisukohale, et suhtlust keelav vanem saab aru, et tema tegevuse tulemusel võib kokkulepitud kontakt teise lapsevanema ja lapse vahel ära jääda. Kui varasemalt on suhtluskord kindlaks määratud, siis on suhtlust takistav vanem kursis, et teine lapsevanem soovib saada lapsega kontakti ning kindlaksmääratud suhtluskord on loodud õigustvastase olukorra, kontakti takistamise, ennetamiseks.

---

¹⁹⁷ Sein, K. VÕS § 134/4.1., lk 708.

Riigikohus on öelnud, et füüsilist- ja vaimset valu ning kannatusi pole võimalik objektiivselt mõõta ning mittevaralise kahju hüvitamist ei saa tõendada ühegi tõendiga.¹⁹⁸ Seadusandja lähtub sellistes olukordades eeldusest, et õigushüve kahjustamine toob kaasa VÕS §-s 134 lg-s 2 mainitud tagajärje. Mittevaralise kahju juhtumid, mis võiksid suhtluskorra kokkuleppe mittetäitmise puhul kõne alla tulla on näiteks VÕS § 134 lg-s 2 sätestatud tervisekahju tekkimine. Kaaluda võib ka sama sätte lõikes 1 sätestatud lepingulise kohustuse rikkumine, kui kohustuse sisuks oli mittevaralise huvi järgimine ning lepingut rikkuv osapool sai aru, et lepingu rikkumine võib põhjustada mittevaralist kahju.¹⁹⁹ Riigikohus on leidnud ka, et isiku heaolu langust, mis on tingitud piirangutest isiku tegevuses või elukorralduses, saab lugeda mittevaraliseks kahjuks.²⁰⁰ Kui asuda seisukohale, et vanemate vaheline suhtluskorra kokkulepe loob vanemate vahele lepingu, siis on võimalik kaaluda ka mittevaralise kahju hüvitamist sarnaselt Saksamaal kohtupraktikas välja toodud juhtumitele näiteks au teotamise ja luhta läinud puhkuse eest. Õiguslikud alused eelnimetatud kahjude tuvastamiseks on Eesti õiguse olemas, kuid autor ei käsitle neid käesoleva magistr töö fookust silmas pidades pikemalt. Kui vanem ei saa oma lapsega pika aja jooksul suhelda, siis võib olukord põhjustada kannatusi, mis väljenduvad tervisekahju tekkimises VÕS § 134 lg 2 kohaselt. Vanem peab sellises olukorras põhjendama tervise kahju tekkimist. Tervise kahju sisustamisel saab kannatanu tugineda töös varasemalt käsitletud ja deliktiõigusliku vastutussüsteemi juures välja toodud argumentidele. Mittevaralise kahju hüvitise määrab kohus kindlaks lähtuvalt oma siseveendumusest ja asjaoludest.²⁰¹

Töö autor leiab, et sekundaarse õiguskaitsevahendina võib kõne alla tulla kahju hüvitamise nõue suhtlust takistava vanema vastu lepinguõiguse alusel. Sekundaarse õiguskaitsevahendi kohaldamisel on oluline, et eksisteerib kohtu või lepitusorgani poolt kindlaks määratud kokkulepe ning primaarsed õiguskaitsevahendid on ammendunud. Lepingulise vastutuse puhul on eelkõige oluline argumenteerida, et esineb VÕS §-s 134 lg-s 1 sätestatud erandlik olukord, mille alusel tuleb hüvitada lepinguline kahju, kui leping oli suunatud mittevaralise huvi järgimisele ning lepingut rikkuv pool sai aru, et rikkumine toob kaasa mittevaralise kahju. Kindlaks määratud suhtluskord on paika pandud eesmärgiga kaitsta vanemate võimalust osaleda oma lapse elus. Varasemalt on analüüsitud, et suhtlusõiguse takistamine toob kaasa

---

¹⁹⁸ RKTko 08.02.2001, 3-2-1-1-01, p IV.

¹⁹⁹ Sein, K. VÕS § 128/4.4., lk 683.

²⁰⁰ RKTko 08.02.2001, 3-2-1-1-01, p IV.

²⁰¹ Sein, K. VÕS § 128/4.4., lk 683.

mittevaralise kahju tekkimise. Suhtluskorra kokkulepe lepinguna on loodud, et vanemad peaksid suhtluskorrast kinni ning mittevaraline kahju ei tekiks. Kuivõrd lepinguõiguse alusel tuleks kõne alla kahju hüvitamise nõue, kui primaarsed õiguskaitsevahendid on ammendunud, siis ei ole võimalik, et suhtlusõigust takistav vanem ei saa aru, et tema tegevus põhjustab kahju.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida, millised on vanema väljavaated, kui suhtlusõiguse tagamiseks loodud õiguskaitsevahendid on ammendunud ning soovitud tulemust, lapsega suhtlusõiguse säilimine, pole saavutatud. Töös analüüsiti, milliste eelduste täitmisel võib kõne alla tulla kahju kandva vanema mittevaralise kahju hüvitamise nõue riigi vastu. Lisaks hinnati võimalikku mittevaralise kahju hüvitamise nõuet kahju tekitava vanema vastu. Mõlema nõude kõrval vaadeldi ka Saksamaa õiguses kehtivat regulatsiooni ja kohtupraktikat.

Magistritöö esimeses peatükis käsitleti suhtlusõiguse regulatsiooni, määramist ning tagamist. Eesti õigussüsteemis on kehtestatud põhimõtted ja regulatsioonid, mis tagavad lapse ja vanema suhtlusõiguse kaitse ning võimaldavad konfliktiolukordades sekkuda riigil läbi kohtumenetluse ja perelepitusteenuse. 01.09.2022 muudeti suhtlusõiguse regulatsiooni, eesmärgiga tõhustada suhtlusõiguse täitmist ning kiirendada suhtlusõiguse vaidlusi. Enne 01.09.2022 menetlusse jõudnud asjadele kohaldatakse varasemalt kehtinud regulatsiooni. Kokkuvõttes on võimalik asuda seisukohale, et kohtu poolt soosituks primaarseks õiguskaitsevahendiks on suhtlust keelava vanema rahaline sanktsioneerimine läbi trahvi või varasemalt kehtinud süsteemi alusel sunniraha. Kuigi seadusesse on loodud ka teisi primaarseid õiguskaitsevahendeid nagu arest ja jõu kasutamine, siis Eesti kohtupraktikas eelistatakse mittefüüsilisi sunnimeetmeid ning füüsilisi sunnimeetmeid suhtluskorra täitmise tagamisel enamasti ei kasutata.

Teises peatükis määratleti suhtlusõiguse takistamisel kahjustatav õigushüve, kahju ning kahju tekkimisel vastutavad isikud. Leiti, et suhtlusõiguse rikkumine toob kaasa perekonnapõhiõiguse rikkumise, mis on kaitstud PS §-dega 26 ning 27 lg 1. Kui suhtlusõiguse rikkumine viib selleni, et vanemal katkeb oma lapsega suhe, siis on tegemist isiku isiklike õiguste rikkumisega. Vanema õigus identiteedile ja õigus mitte tunda hirmu oma lähedase eksistentsi pärast on kaitstud PS §-ga 26. Peatükis leiti, et suhtlusõiguse rikkumine toob kaasa mittevaralise kahju tekkimise ning suhtlusõiguse takistamisel on primaarseks kahju tekitajaks suhtlusõiguse takistaja, antud magistritöö kontekstis vanem, ning riigi vastutus võib kõne alla tulla, kui tuvastatakse puudused õigusloomes või menetlus on kestnud ebamõistlikult kaua.

Peatükis analüüsiti kahju kandva vanema kahju hüvitamise nõuet riigi vastu, Eestis ja Saksamaal. Analüüsi põhjal asuti seisukohale, et riigi vastu on võimalik esitada mittevaralise kahju hüvitamise nõue, kui riik on loonud puudustega seadusregulatsiooni, millest tingitult kestab menetlus pikalt ning kahjustada saab kahju kandva vanema ja lapse usalduslik suhe. Töös kajastati kolme Eesti kohtulahendit, milles kohus on mõistnud riigilt vanema kasuks välja mittevaralise kahju hüvitamise, sest määratud suhtluskorda ei olnud puuduliku seadusloome tõttu võimalik tagada. Kohtupraktika analüüsist on võimalik järeldada, et riik vastutab puuduliku seadusloome eest, kui määratud suhtluskorra korrektset täitmist ei ole suudetud tagada vähemalt kahe aasta jooksul, mille sees oli ka pikemaajaline sunnitud suhtluspaus suhtlust ootava vanema ja lapse vahel. Kohtud lahendasid nõuded erinevatele nõude alusnormidele tuginedes – nõue rahuldati RVastS §-ide 7 lg 2 ja 9 lg 1 alusel ning erinormi, RVastS § 14 lg 1, alusel. Kohtud tõid põhjendustes välja, et tuginesid otsustamisel EIK praktikale. Erinormi RVastS § 14 lg 1 kohaldamisel leidis kohus, et eeldus, mille kohaselt peab isik kuuluma eriliselt kannatanud isikute rühma, ei kehti, sest on vastuolus EIÕK lähenemisega. Mõlemat nõudenormi kohaldades tugines kohus mittevaralise kahju hüvitamise määramisel puudulikule õigusloomele ning menetluse pikkusele. Autori hinnangul ei ole konkreetse nõudenormi puudumine kahju kandja vaates oluline. Kohtumõistmisel kehtib *iura novit curia* printsiip, millest lähtuvalt on kahju kandva poole vaates oluline tuua kohtuasjas välja nõude sisu ning kohus kohaldab õiget seadust ise. EIÕK on Eesti suhtes otsekohalduv ning RVasS suhtes ülimuslik. Autor asus seisukohale, et EIÕK lähenemise kasutamine ning EIK kohtulahenditest juhendumine oli õigustatud, sest EIÕK solidaarsusprintsibiist tulenevalt on EIK kaasusõigus lahutamatu osa konventsioonist.

Magistritöös võrreldi Eesti riigivastutuse süsteemi Saksamaal kehtiva süsteemiga. EIK on mitmel korral tuvastanud Saksamaa õigussüsteemis regulatiivseid puudujääke suhtlusõiguse täitmise tagamisel. Kuivõrd Saksamaa on olnud suhtlusõiguse täitmise tagamise asjades EIK pooleks, siis pakkus Saksamaa süsteemi analüüsimine võimalust näha, millised muudatused on Saksamaa oma õiguskorda EIK kohtuotsuse järgselt sisse viinud. Saksamaa täiendas EIK vaidluse järgselt oma õiguskorda, sätestades kahju hüvitise õiguskaitsevahendi menetluste puhul, mis on veninud liiga pikaks. Tõendatud kahju korral määrab hüvitise suuruse kohus, kuid enamasti on see 1200 eurot iga viivitatud aasta eest. EIÕK artikkel 35 lg 1 sätestab eelduse, mille kohaselt peavad enne Euroopa Inimõiguste kohtu poole pöördumist olema siseriiklikud õiguskaitsevahendid ammendunud.

Seetõttu on Saksamaal pikaks veninud suhtlusõiguse asjades EIK poole pöördumine praktiliselt välistatud, sest EIK poole ei saa pöörduda enne kui siseriiklikud õiguskaitsevahendid on ammendunud ning kui pool on pöördunud siseriikliku kohtu poole ning kahju hüvitis on välja mõistetud, siis ei võta EIK asja menetlusse, sest riik on rikkumise eest juba vastutanud.

Teises peatükis analüüsiti ka, kas Eesti õiguskorras oleks võimalik kahju kandval vanemal esitada mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlust takistava vanema vastu. Analüüsile eelnevalt toodi välja Eesti deliktiõigusliku vastutuse süsteem ning vaadeldi Saksa õiguskorras rakenduvaid mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid suhtlusõigust takistava vanema suhtes.

Eesti seaduse kohaselt ei teki suhtluskorra kindlaksmääramisel vanemate vahele lepingulist suhet, mistõttu hinnati võimalikku vastutust deliktiõiguse alusel. Analüüsis asuti seisukohale, et kui vanem ei saa oma lapsega suhelda, siis on see emotsionaalselt raske ja kurnav. Leiti, et suhtlusõiguse takistamise tagajärjel kahjustuva perekonnapõhiõiguse rikkumisel on võimalik tugineda VÕS § 1045 lg-le 1 p-le 2, mille kohaselt on õigusvastane tegu, mis kahjustab isiku tervist. Lisaks võib kõne alla tulla VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja lg 3 alusel kahju, mis on tekitatud kohustuse rikkumisega. Võimalik oleks argumenteerida ka, et õigushüve kahjustamine tekkis, sest VÕS § 1045 lg 1 p 8 mõttes oli rikkumine vastuolus heade kommetega. Kui eksisteerib oht, et vanem jääb oma lapsele võõraks, siis on võimalik tugineda VÕS § 1045 lg 1 p-le 4, mille kohaselt on isiku isiklike õiguste rikkumine õigusvastane. Kuivõrd kahju sisustamisel on võimalik tsiviilõiguslikes vaidlustes tugineda põhiseadusele, siis leidis autor, et identiteedi rikkumine ning õigus mitte tunda hirmu oma lähedase pärast on võimalik lisada VÕS § 1046 lg 1 loetellu, mis sisustab VÕS §-i 1045 lg 1 p-i 4. Eesti kohtupraktikas pole varasemalt mittevaralise kahju hüvitamise nõuet vanema vastu analüüsitud.

Saksamaa õiguspraktikat analüüsides selgus, et kindlaks määratud suhtluskorra puhul tekib lapsevanemate vahel leping. Kahju hüvitamise nõue võib tekkida, kui üks vanem takistab ebaseaduslikult lapse ja teise vanema suhtlust ning teine vanem on heas usus, et tal võimaldatakse oma lapsega koos olla, teinud kulutusi. Näiteks saab nõuda kahju hüvitamist ärajäänud puhkuse eest, kus laps pidi vanemaga osalema, kuid teise vanema tegevuse tulemusel jäi reis ära – sellisel juhul tuleb hüvitada lapse reisikulud. Vanema reisikulud tuleb hüvitada näiteks olukorras, kus vanem sõitis kohale, et lapsega kokkulepitud ajal kohtuda, kuid lõppastmes vanem, teise vanema tegevuse tõttu, last ei näinud.

Eelmainitud juhul võib kõne alla tulla ka töötundide hüvitamise nõue, kui vanem oli lapsega kohtumiseks töölt eemal ja kaotas sissetulekus. Lisaks on võimalik nõuda kahju hüvitist, kui suhtlusõigust takistav vanem on rikkunud teise vanema au, näiteks andes valeütlusi politseile. Üldiselt ei hüvitata Saksamaal suhtlusõiguse piiramise tagajärjel tekkinud mittevaralist kahju, mis väljendub vanema vaimsetes kannatustes.

Kokkuvõttes saab asuda seisukohale, et Saksamaal loodud sekundaarsete õiguskaitsevahendite süsteem on selgemalt määratletud kui Eestis. Suhtlusõiguse rikkumisel rakendatavad sekundaarsed sunnimeetmed, kahju hüvitamise näol, on määratletud ning liiga pikaks veninud kohtumenetluse puhul on selgelt määratletud, mis hetkel on võimalik nõuda riigilt kahju hüvitamist. Kuigi magistritöös jõuti riigivastutust analüüsides järeldusele, et Eestis on võimalik esitada kahju hüvitamise nõue riigi vastu, siis pole välja kujunenud nõude alusnorm ning rikkumise sisustamisel on piiratud puuduliku õigusloome välja toomisega.

Autori hinnangul võiks Eestis kõne alla tulla võimalik mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlust takistava vanema vastu deliktiõiguse- ja lepinguõiguse alusel. Magistritöös leiti, et nimetatud nõuded võivad suhtlusõiguse vaidluste puhul kõne alla tulla sekundaarsete õiguskaitsevahenditena. Sekundaarse õiguskaitsevahendina võib kahju hüvitamise nõue olla võimalik, kui on täidetud järgmised eeldused: a) suhtluskord on kohtu poolt kindlaks määratud või suhtluskorra kokkulepe on lepitusorgani poolt kinnitatud; b) suhtlema õigustatud vanem on ära kasutanud kõik primaarsed õiguskaitsevahendid. Deliktiõiguslik vastutus tuleks sel juhul kõne alla, kui delikti üldkoosseis on täidetud. Lepinguline vastutus tuleks kõne alla kui argumenteerida, et määratud suhtluskorra kokkuleppe puhul tekib lapsevanemate vahele lepinguline suhe.

Arvestades, et kohtustatistika alusel on suhtlusõiguse vaidlused vanemate vahel üha suurem probleem Eesti ühiskonnas, siis on tõenäoline, et ühel hetkel peab kohus andma hinnangu mittevaralise kahju hüvitamise nõude asjakohasusele. Varasemalt on Eestis riigi vastutus tulnud kaalumisele eelkõige puuduliku seadusloome eest, kuid seadused on praeguseks muudetud. Kohus võib järgnevates kaebustes riigi vastu leida, et riik on loonud suhtlusõiguse täitmise tagamiseks vajaliku seadusloome. Lõppastmes ei saa riik olla lõpuni vastutav kahe lapsevanema tegevuse eest.

Arusaam, et olukorras, kus vanemad ei suuda kokku leppida ja sellest kinni pidada, kuidas lapsega suhtlus toimub, siis on võimalik nõuda kahju hüvitist riigilt, seab pikemas vaates ohtu riigi ressursid ja on autori arvates vale, sest jätab tähelepanuta inimese isikliku vastutuse oma valikute eest. Seetõttu leiab autor, et sekundaarse õiguskaitsevahendina võiks erandlikel juhtudel, kui rikkumine on põhjustanud olulise kahju, tulla kõne alla mittevaralise kahju hüvitamise nõue vanema vastu. Autor peab olulise kahju all silmas eelkõige olukorda, mil üks vanem on oma lapse elust täielikult välja lõigatud. Autori hinnangul läheb selline rikkumine kaugemale kui riive perekonnapõhiõigusele. Kui vanemal ei ole võimalik, näiteks aastaid, oma lapsega suhelda, siis on see käsitletav isiku isiklike õiguste, identiteedi, kahjustamisega.

Kui kohus loob kohtupraktika, milles leiab, et mittevaralise kahju hüvitamise nõue suhtlust takistava vanema vastu võib teatud juhtudel asjakohane olla, siis annab see laiema signaali ühiskonnale. Signaali, mis oleks justkui hoiatav näide sellest, kuhu võib vanemate vaheline kehv läbisaamine viia. Lisaks tekiks juurde sekundaarne õiguskaitsevahend suhtlust takistava vanema vastu, mis võib sarnases vaidluses olevaid vanemaid mõjutada kokkuleppele jõudmisel.

CLAIM FOR COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGES IN THE DETERMINATION OF CHILD'S RIGHT TO ACCESS ORDER

Abstract

The societal agreement on the responsibility and obligation of parents to care for their common child is historically tied to the understanding of the family, where the role of both parents in the child's development is important. However, there are situations in family relationships where parents decide to move forward separately. In this case, it is important that the well-being of the common children remains a priority for the parents and that they reach an agreement on issues related to raising the child.

If parents do not reach an agreement, the state intervenes. The state has created various options to support parents in reaching an agreement, such as the opportunity for parents to participate in a state-funded family mediation service. If parents do not reach an out-of-court agreement, it is possible to approach the court to determine the child's living arrangements. Parents' rights and obligations towards their child can be categorized into parental legal custody issues and rights of access issues. The master's thesis focuses on the right of access between the child and the parent.

There are several examples in society of situations where parents have exhausted all possible measures, but ultimately have not achieved the desired outcome of maintaining right of access with the child.

This master's thesis researches the prospects for a parent when legal remedies designed to ensure rights of access have been exhausted and the desired result has not been achieved. The thesis analyzes the claims for compensation for non-pecuniary damages incurred by the parent who suffers from the other parent's obstruction of right of access, and against the state for inadequate legislation. The study compares the requirements in the Estonian system with German legal practices, as the development of Estonian family and civil law was largely based on German law. Using a comparative method, German law is examined and differences from Estonian law are highlighted.

The master's thesis poses two research questions. At what point can the state's liability come into play, and what conditions must be met if the parent entitled to maintain the personal contact the child is unable to do so due to the actions of the other parent?

If the parent entitled to maintain personal contact cannot interact with their child as a result of the other parent's actions, would it be appropriate to file a claim for compensation for non-pecuniary damage against the parent causing the damage?

The thesis is divided into two chapters. The first chapter of the master's thesis addresses the regulation of rights of access, the determination of rights of access, and their enforcement. In the Estonian legal system, principles and regulations have been established that protect the rights of access between a child and a parent and allow the state to intervene in conflict situations through court proceedings and family mediation services. On September 1, 2022, the regulation of rights of access was amended with the aim of enhancing the enforcement of rights of access and expediting disputes related to rights of access. Cases that entered the process before September 1, 2022, are subject to the regulation that was in effect previously.

A parent whose right to interact with their child is violated can approach an enforcement agent. The enforcement process is carried out by the enforcement agent based on an enforcement document. The purpose of enforcing the rights of access is to influence the person obstructing these rights to perform the indispensable action specified in the enforcement document – to stop the activity that prevents interaction with the child. If parents do not comply with the agreed right to access order, coercive measures can be employed. The main coercive measures that an enforcement officer can use to influence a parent who unlawfully obstructs interaction between the other parent and the child include imposing fines and arrest. In exceptional cases, it is possible to request the temporary placement of the child in a child care institution and to use force against the parent obstructing interaction. Additionally, under Penal Code Section 331 prim (1), in exceptional cases, a person can be punished with a pecuniary punishment or imprisonment of up to one year. The decision on whether and which influence measure the enforcement agent uses is determined by the court. Performing the action prescribed in the enforcement document does not absolve the person from fulfilling the obligation, enduring it, or abstaining from it. Before the 2022 amendment, non-compliance levies were applied instead of fines.

The court's favored primary legal remedy is the financial sanctioning of the parent who prohibits interaction, through fines or, under the previously existing system, non-compliance levies. Although the law also establishes other primary legal remedies, such as arrest and the use of force, Estonian court practice prefers non-physical coercive measures, and physical coercive measures are generally not used to ensure compliance with right to access orders.

In the second chapter, the legal interest harmed by the obstruction of rights of access, the resulting damage, and the individuals responsible for the damage were defined. The study concluded that the violation of rights of access leads to a violation of fundamental family rights, which are protected under Sections 26 and 27(1) of the Constitution. If the violation of rights of access results in a parent losing their relationship with their child, it constitutes a violation of the individual's personal rights. The parent's right to identity and the right not to fear for the existence of a loved one are protected under Section 26 of the Constitution. It was found that the violation of rights of access results in non-pecuniary damage, and the primary perpetrator of the damage in cases of obstructing rights of access is the obstructor, in the context of this master's thesis a parent, and state liability may be considered if deficiencies in legislation or unreasonably prolonged proceedings are identified.

The chapter analyzed the claims for compensation of non-pecuniary damage by the parent suffering the damage against the state, in both Estonia and Germany.

In analyzing the Estonian system, it was posited that a claim for compensation for non-pecuniary damages could be made against the state if the state has created flawed legislative regulation, resulting in prolonged proceedings and damage to the trustful relationship between the parent bearing the damage and the child. The thesis covered three Estonian court decisions in which the court awarded compensation for non-pecuniary damages to a parent from the state because the established right to access order could not be ensured due to inadequate legislation. Based on judicial practice, it can be inferred that the state is liable for inadequate legislation if the correct implementation of the established right to access order has not been ensured for at least two years, of which 10 months have involved a forced interaction break between the parent awaiting communication and the child. The courts resolved the claims based on different normative grounds – the claims were satisfied based on the Sections 7(2) and 9(1) of the State

Liability Act, and a special norm, Section 14(1) of the same act. The courts noted in their reasoning that they relied on the practice of the European Court of Human Rights (ECtHR).

In applying the special norm of Section 14(1), the court found that the presumption that the person must belong to a particularly affected group of people does not apply because it is in conflict with the European Convention on Human Rights (ECHR) approach. In applying both claim norms, the court based the determination of compensation for non-pecuniary damage on inadequate legislation and the length of the proceedings. The thesis found that the absence of a specific claim norm from the perspective of the damage bearer is not important. In adjudication, the principle of "*iura novit curia*" applies, meaning that from the perspective of the party bearing the damage, it is important to present the content of the claim in the case, and the court will apply the correct law itself. Judge Virgo Saarmets found that relying on ECtHR decisions is not appropriate in Estonia for disputes over rights of access because Estonia has not been a party to the dispute in those ECtHR cases. ECHR legislation is directly applicable and supreme in relation to Estonian State Liability Act. The author took the position that using the ECHR approach and guiding by ECtHR case law was justified, as according to the solidarity principle of the ECHR, ECtHR case law is an integral part of the convention.

In the master's thesis, the Estonian state liability system was compared with the system in effect in Germany. The European Court of Human Rights (ECtHR) has on several occasions identified regulatory deficiencies in the German legal system concerning the enforcement of rights of access. Since Germany has been a party in cases concerning the enforcement of rights of access at the ECtHR, analyzing the German system provided an opportunity to see what changes Germany had implemented in its legal order following ECtHR judgments. After the ECtHR dispute, Germany amended its legal system by establishing a legal remedy for compensation in cases where procedures have been excessively prolonged. If the damage is proven, the court determines the amount of compensation, but it is generally €1200 for each year of delay. Article 35 section 1 of the ECHR stipulates a presumption that domestic remedies must be exhausted before approaching the European Court of Human Rights. Therefore, in Germany, approaching the ECtHR in cases of prolonged rights of access is practically excluded, as one cannot approach the ECtHR until domestic remedies are exhausted. If a party has approached a domestic court and compensation has been awarded, the ECtHR will not take up the case since the state has already accounted for the violation.

In the chapter, it was analyzed whether, within the Estonian legal order, a parent bearing damage could file a claim for compensation for non-pecuniary damage against the parent obstructing interaction.

Prior to the analysis, the Estonian tort liability system was outlined, and the requirements for compensation for non-pecuniary damage applicable to a parent obstructing rights of access under German law were examined.

Under Estonian law, the establishment of a right to access order does not create a contractual relationship between the parents, therefore the potential liability was assessed based on tort law. The analysis concluded that if a parent is unable to communicate with their child, it is emotionally difficult and draining. It was found that in cases where the fundamental family right is infringed by obstructing rights of access, one could rely on Section 1045(1) subsection 2 of the Law of Obligations (LOA), which states that an unlawful act that damages a person's health can be actionable. Additionally, damages under Section 1045(1) subsection 7 and (3), which are caused by the breach of an obligation, may also be considered. It could also be argued that harm to a legal good occurred because the breach was contrary to good morals, as per Section 1045(1) subsection 8 of the LOA. If there is a risk that a parent becomes estranged from their child, one could rely on Section 1045(1) subsection 4 of the LOA, which states that the infringement of a person's personal rights is unlawful. Since it is possible to refer to the Constitution in civil disputes when defining damage, the author suggested that the violation of identity and the right not to fear for a loved one could be added to the list in Section 1046(1) of the LOA, which details Section 1045(1) subsection 4. Previously, claims for compensation for non-pecuniary damage against a parent have not been analyzed in Estonian judicial practice.

In analyzing German legal practice, it was found that a contract arises between the parents when a right to access order is established. A claim for damages may arise if one parent unlawfully obstructs the interaction between the child and the other parent, and the other parent, in good faith that they would be allowed to be with their child, has incurred expenses. For example, compensation can be claimed for a cancelled vacation trip where the child was supposed to participate with the parent, but the trip was cancelled due to the actions of the other parent – in such cases, the child's travel expenses must be compensated. The parent's travel expenses should be compensated, for instance, in a situation where the parent traveled to meet the child at the agreed time, but ultimately did not see the child due to the actions of the other parent. In

the aforementioned case, a claim for compensation for lost work hours may also be considered if the parent took time off work to meet the child. Additionally, a claim for damages can be made if the parent obstructing the rights of access has violated the other parent's honor, for example, by giving false statements to the police.

Generally, in Germany, non-pecuniary damages resulting from the restriction of rights of access, which manifest as mental suffering of the parent, are not compensated.

In conclusion, it can be stated that the system of secondary legal remedies created in Germany is more clearly defined. Secondary coercive measures applied in cases of rights of access violations, in the form of damage compensation, are defined, and in cases of excessively prolonged court proceedings, it is clearly determined when it is possible to claim damages from the state. Although the author reached the conclusion that in Estonia it is possible to file a claim for compensation against the state, a normative basis for such claims has not been established, and the substantiation of the violation has been limited to highlighting inadequate legislation.

In the final subsection of the master's thesis, it was analyzed whether a possible claim for non-pecuniary damages against the parent obstructing interaction could be considered in Estonia. The study explored that a claim for non-pecuniary damages based on tort law might be relevant in a situation where: a) the right of access order has been established; b) the agreement on the right to access order is an enforceable document; c) the parent entitled to interact with the child has exhausted all primary legal remedies. Additionally, the author concluded that compensation for non-pecuniary damage due to the unlawful obstruction of the right to access order might also be considered under the provisions of contractual liability if it is argued that the agreement on the right of access order creates a legal relationship between the parents.

Given that disputes over rights of access between parents are increasingly becoming a problem in Estonian society, it is likely that at some point the court will need to assess the relevance of a claim for compensation for non-pecuniary damages. Previously, the state's liability in Estonia has primarily been considered for inadequate legislation, which was recently amended. It is likely that in future complaints against the state, the courts may find that the state has created the necessary legislation to ensure the enforcement of rights of access. Ultimately, the state cannot be entirely responsible for the actions of two parents. The notion that, in a situation where parents are unable to share their child based on an agreed right to access order, one can

claim damages from the state is, in the author's opinion, incorrect and poses a long-term threat to state resources. Therefore, the author believes that as a secondary legal remedy, in exceptional cases where the violation has caused significant damage, a claim for compensation for non-pecuniary damages against a parent could be considered.

The author particularly refers to significant damage as a situation where one parent is completely cut out from their child's life. According to the author, such a violation goes beyond a mere infringement of family fundamental rights. If a parent is unable to communicate with their child, for example, for years, this is considered a violation of personal rights, affecting their identity.

If the court establishes a precedent where it finds that a claim for compensation for non-pecuniary damages against a parent obstructing communication may be appropriate in certain cases, it would send a broader signal to society. This signal would serve as a cautionary example of where poor relations between parents can lead. Additionally, a secondary legal remedy would emerge against the parent obstructing communication, which could influence parents involved in similar disputes to reach an agreement.

In conclusion, the master's thesis provides an overview of the current regulation of rights of access, namely the primary legal remedies in matters of rights of access. Additionally, the thesis explores the existence of secondary legal remedies that may be applied if the agreed communication order is not fulfilled and the parent awaiting communication rights incurs non-pecuniary damage.

The thesis was compiled using a combined method. The comparative method was used to study German law and highlight the differences between the systems in Germany and Estonia. Qualitative methods were used for explaining concepts and analytical methods for drawing conclusions. The thesis was primarily based on Estonian and German legal literature and case law, as well as relevant articles and books.

Key terms that characterize the master's thesis are: rights of access and compensation for non-pecuniary damages.

KASUTATUD ALLIKAD

KASUTATUD KIRJANDUS JA MUUD ALLIKAD

1. Aaben, L., Anniste, K., Biin, H., Koppel, K., Osila, L. Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne, lk 9. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2017/11/Lapsed-vanemad-aruanne.pdf> (20.02.2024).
2. Ajaleht Pealinn. Riigikohtu esimees Villu Kõve: perevaidlusi peaks ennekõike lahendama lepitaja. 04.06.2019. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.pealinn.ee/tallinn/riigikohtu-esimees-villu-kove-perevaidlusi-peaks-ennekoike-lahendaman242680>(26.02.2024).
3. Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. *Juridica* 2003/5.
4. Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Eriväljaanne. – *Juridica*, 2001, nr I.
5. Beilmann, M. Espenberg, K. Göttig, T. Linno, M. Soo, K. Vahaste, S. Uusen-Nacke, T. Vanema hooldusõiguse uuring. November 2013. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:193978> (11.02.2024).
6. Belling, D. W. Põhiõiguste tähendus eraõigustele. – *Juridica*, 2004, nr 1.
7. Breen, C. The standard of the best interest of the child. A western tradition in international and comparative law. - *International Studies in Human Rights*, Vol 72. The Hague, 2002.
8. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para.1), 29.05.2013, CRC/C/GC/14.
9. Diduck, A. (2007). If only we can find the appropriate terms to use the issue will be solved: law, identity and parenthood. *Child and Family Law Quarterly*, 19(4).
10. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://pohiseadus.ee/public/PSkomm2020.pdf> (24.02.2024).

11. Fadjukoff, P., Pulkkinen, L., Lyyra, A. L., & Kokko, K. (2016). Parental identity and its relation to parenting and psychological functioning in middle age. *Parenting, 16*(2). Kättesaadav aruvitvõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC478448/#> (10.03.2022.)
12. Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Lapsega suhtlust korraldav kohtulahend ja selle täitmine. Võrdlev analüüs. November 2017, lk 36. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/suhtlusoiguse_uuring27112017.pdf (12.03.2024).
13. H. McGregor. Moraalse kahju liigid. – McGregor on Damages. The Common Law Library nr 9. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/õiguslalased%20materjalid/Moraalse%20kahju%20liigid.pdf> (08.02.2023).
14. Justiitsministeerium. Perekonnaseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus, 15.04.2019. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/6b3c4ea8-1662-4ab1-8c98-916cd66c585b> (15.03.2024).
15. Justiitsministeerium. Täitemenetlus. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.just.ee/era-ja-avalik-oigus/tsiviilmenetlus/taitemenetlus> (13.03.2024).
16. Järvekülg, I., Kõve, V., Ots, J., Torga, M. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III: kommenteeritud väljaanne. Juura 2018.
17. Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L-L., Sarv, M., Tammur, A. Toimetaja Kutsar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Laps ja Pere. Õiguskantsleri Kantselei, 2021.
18. Lahe, J. Inauguratsiooniloeng: Mittevaralise kahju hüvitamise alused ja ulatus. 27.09.2016. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www-uttv-ee.translate.google.com/translate?hl=et&sl=en&tl=et&tr_pto=sc&tr_sl=en&tr_tl=en&tr_pto=sc (03.03.2024).
19. Lapsega kokkusaamise tingimused. Õiguskantsleri 15.12.2020 kiri nr 7-4/202089/2007058. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Lapsega%20kokkusaamise%20tingimused.pdf (24.02.2024).

20. Lastekaitse Liit. Lapse õiguste konventsioon. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.lastekaitseliit.ee/et/lapseõigused/lapse-oigused/lapse-oiguste-konventsioon/> (24.02.2024).
21. Linnumäe, Carmen. Kohtutäituri õigused ja kohustused suhtluskorra lahendite täitmisel. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu ülikooli õigusteaduskond Tallinnas 2020.
22. Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Tallinna: Juura 2005.
23. Maa- haldus- ja ringkonnakohtute interaktiivne menetlusstatistika. Tsiviilasjad maakohtus. Tsiviilasja statistiline kategooria: perekonnaasjad. Aasta: 2023. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika> (15.03.2024).
24. M. Laaring. Riigivastutuse seaduse muutmise vajaduse analüüs. Tallinn: Justiitsministeerium 2009. Kättesaadav arvutivõrgus: [file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Riigivastutuse%20seaduse%20muutmise%20vajaduse%20anal%C3%BC%C3%BCs%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Riigivastutuse%20seaduse%20muutmise%20vajaduse%20anal%C3%BC%C3%BCs%20(1).pdf) (08.02.2024).
25. Neue Juristische Wochenschrift 2014, 253. "BSG: Entschädigung wegen überlangen Verfahrens – Zeitlicher Anwendungsbereich des ÜGRG". Kättesaadav veebis: <https://beck-online-beck-de.rara.idm.oclc.org/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fnjw%2F2014%2Fcont%2Fnjw.2014.253.1.htm&pos=3&hlwords=on> (28.03.2024).
26. Piho, K., Kalev G.-L. – Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2018.-2019. aastal. Kohtupraktika analüüs, 2020. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/kohtupraktika%20analüüs/07_Mittevaraline_tsiviil.pdf (10.04.2024).
27. Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni tegevuse aruanne. Tallinn 1998. - Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/era-ja-avalik-oigus/pohiseadus-ja-pohioigused/pohiseadus#komisjoni-liikmed> (24.02.2024).
28. Raag, Liisa-Lotta. Perelepituse abiga laste parema healuni. - Õiguskeel 2023/3. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.just.ee/oigusloome-arendamine/oiguskeel/ajakiri-oiguskeel#item-2> (10.02.2024).
29. Riigivastutuse seaduse eelnõu seletuskiri. 480 SE I. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/183cbe90-568a-3d95-8fac-c3d56ce031ee/> (eelnõu algteksti juures).

30. Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Jõustamine, lõpptekst. Kättesaadav arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9dee58db-d700-424c-86d2-6a8ee3c31867/Perelepitusseadus%20\(438%20SE\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9dee58db-d700-424c-86d2-6a8ee3c31867/Perelepitusseadus%20(438%20SE)/) (15.03.2024).
31. Riikliku perelepitusteenuse seadus 438 SE. Seletuskiri Perelepitusseaduse eelnõu juurde. Kättesaadav arvutivõrgus: [file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Perelepitusseadus_SK%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/49808226812/Downloads/Perelepitusseadus_SK%20(1).pdf) (15.03.2024).
32. Sootak, J. Süüdimõistmine koosseisu valikuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. Juridica 2009/2.
33. Sotsiaalkindlustusamet. Perelepitus. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/perelepitus> (13.02.2024).
34. Sotsiaalkindlustusamet. Riiklikul perelepitusteenusel on esimese aastaga osalenud 667 perekonda. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/uudised/riiklikul-perelepitusteenusel-esimese-aastaga-osalenud-667-perekonda> (10.02.2024).
35. von Staudingers, Julius (Begr.). Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Berlin: Juris. Töö autor kasutas Rahvusraamatukogu võrguteavikut: Staudinger Übersicht Gesamtwerk 2024.
36. Varul, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Sein, K. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
37. Varul, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Sein, K. Võlaõigusseadus IV. Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.
38. Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
39. Õiguskantsleri märgukiri. Täitemenetluse seadustiku kooskõlla viimine põhiseadusega. 27.03.2015 nr 6- 8/131398/1501356. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_taitemenetluse_seadustiku_kooskolla_viimine_pohiseadusega.pdf (09.02.2024).
40. Õiguskantsler. Lapsevanema õigused ja kohustused. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.oiguskantsler.ee/et/lapsevanema-%C3%B5igused-jakohustused-1> (24.02.2024).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

EESTI

41. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
42. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
43. Karistusseadustik. – RT I, 06.08.2022, 26.
44. Kohtute seadus. – RT I, 04.01.2024, 4.
45. Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
46. Lastekaitseseadus. – RT I, 06.01.2023, 15.
47. Lepitusseadus. – RT I, 10.12.2021, 2.
48. Perekonnaseadus. – RT I, 06.07.2023, 7.
49. Riikliku perelepitusteenuse seadus. – RT I, 10.12.2021, 1.
50. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 28.12.2011, 44.
51. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I, 10.02.2023, 5.
52. Täitemenetluse seadustik. – RT I, 22.03.2024, 9.

SAKSAMAA

53. *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB). – <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (12.04.2024).
54. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (GG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (17.02.2024).
55. *Gerichtsverfassungsgesetz* (GVG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html> (17.02.2024).
56. *Gesetz über den Rechtsschutz bei überlangen Gerichtsverfahren und strafrechtlichen Ermittlungsverfahren.* – http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl111s2302.pdf (17.02.2024).
57. *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* (FamFG). – <https://www.gesetze-im-internet.de/famfg/BJNR258700008.html> (17.02.2024).
58. *Zivilprozessordnung* (ZPO). – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (17.02.2024).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

59. EIKo 13.07.2000, 25735/94 *Elsholz vs. Saksamaa*.
60. EIKo 10.11.2005, 40324/98 *Süss vs. Saksamaa*.
61. EIKo 01.03.2010, 46113/99, 3843/02, 13751/02 *Demopoulos and Others vs. Turkey*.
62. EIKo 21.04.2011, 41599/09 *Kuppinger vs. Saksamaa*.
63. EIKo 29.05.2012, 53126/07 *Taron vs. Saksamaa*.
64. EIKo 15.1.2015, 62198/11 *Kuppinger vs. Saksamaa*.

Eesti kohtupraktika

65. RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97.
66. RKTKo 08.02.2001, 3-2-1-1-01.
67. RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01.
68. RKTKm 03.11.2009, 3-2-1-95-09.
69. RKTKm 09.11.2011, 3-2-1-83-11.
70. RKTKm 14.03.2012, 3-2-1-6-12.
71. RKHKO 28.11.2012, 3-3-1-37-12.
72. RKHKO 31.10.2013, 3-3-1-84-12.
73. RKÜKm 17.12.2013, 3-2-1-4-13.
74. RKÜKm 17.12.2013, 3-2-1-4-13 Riigikohtunike Tõnu Antoni, Peeter Jerofejevi, Indrek Koolmeistri, Ants Kulli, Villu Kõve ja Tambet Tampuu eriarvamus, mille p-dega 6 - 10 ja 18 on ühinenud ka riigikohtunik Henn Jõks.
75. TlnHKO 21.11.2014, 3-14-51884.
76. RKTKo 08.06.2016, 3-2-1-42-16.
77. RKTKm 11.01.2017, 3-2-1-138-16.
78. RKPJKm 10.04.2018, 5-17-42.
79. RKTKo 06.06.2018, 2-16-14655.
80. TlnHKO 15.05.2019, 3-18-1636.
81. TlnRnKo 05.12.2019, 3-18-1636.
82. TlnRnKo 13.12.2019, 3-18-334.
83. TlnRnKo 13.12.2019, 3-18-334 Kohtunik Virgo Saarmetsa eriarvamus.
84. RKHKO 20.02.2020, 3-16-2267.

85. TrtRKK 16.01.2023, 3-21-397.

Saksamaa kohtupraktika

86. AG Essen – 18 C 216/04, NJOZ 2008, 1167.

87. BGH – III ZR 72/20, NJW 2021, 3194.

88. BGH – IVb ZR 9/83, NJW 1984, 1951.

89. KG – 19 UF 87/16, BeckRS 2017, 142001.

90. KG – 13 UF 88/18 18, NJW 2020, 2415.

91. LG Essen – 3 O 442/07, BeckRS 2008, 1477.

92. OLG Brandenburg – 3 UF 55/14, BeckRS 2014/22207.

93. OLG Frankfurt – 4 UF 379/14, NZFam 2016, 572.

94. OLG Hamburg – 7 UF 75/16, BeckRS 2017, 146575.

95. OLG Köln – 4 UF 22/13, BeckRS 2015, 947.